

ΑΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΔΕΝ ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ ΝΑ ΑΠΟΚΤΗΣΟΥΝ ΤΡΙΤΟ Η΄
ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΛΥΚΑΚΗ ΟΥΡΑΝΙΑ

ΜΠΕΡΝΑΚΟΥ ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

ΣΚΙΑΔΑ ΜΑΡΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΡΑΤΣΙΚΑ ΝΙΚΟΛΕΤΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	5
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι: ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ</u>	
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ...	7
1.2 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ.....	9
1.2.1 ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ & ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ:.....	9
1.3 ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ.....	12
1.4 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	14
1.5. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΡΟΛΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ.....	16
1.5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ.....	16
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.	
1.5.2. Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ	
ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	19
1.6 ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΜΗΤΕΡΑ: Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ	
ΡΟΛΟΣ.....	21
1.7. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	25
1.7.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	25
1.7.2. ΑΙΤΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ	
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	26
1.7.3 ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	27
1.7.4 ΑΤΥΠΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ..	28
1.8. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ.....	30
1.8.1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ	
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ.....	30
1.8.2 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ & ΕΛΛΗΝΙΚΗ	
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	31

1.8.3 ΑΜΒΛΩΣΕΙΣ & ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	31
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ: Η ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ.....	35
2.2 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ.....	36
2.3 ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	39
2.4 ΤΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	42
2.5 Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	44
2.6 ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ Ε.Ε.....	46

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΤΡΑ.....	49
3.1 ΚΥΡΙΟΤΕΡΑ ΜΕΤΡΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	51
3.1.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΓΑΜΟΥ.....	51
3.1.2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΓΟΝΙΚΕΣ ΑΔΕΙΕΣ.....	51
3.1.3 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΥΤΕΚΝΩΝ	52
3.1.4 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....	53
3.1.5 ΑΝΑΔΟΧΗ.....	54
3.1.6 ΥΙΟΘΕΣΙΑ.....	54
3.1.7 ΑΜΒΛΩΣΗ.....	55
3.1.8 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	55
3.1.9 ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	56

3.1.10 ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΦΥΛΑΞΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ- ΠΑΡΕΧΟΜΕΝΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ.....	56
3.1.11 ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ	57
3.1.12 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ	57
3.1.13 ΠΑΡΟΧΕΣ- ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΟΦΚ- ΠΙΚΠΑ (Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Αντιλήψεως και Πρόνοιας).....	59
3.1.14 ΕΠΙΔΟΜΑ ΣΕ ΜΟΝΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ	60
3.1.15 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΕΟΦΚ- ΕΟΠ (Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας)	60
3.1.16 ΠΑΡΟΧΕΣ ΚΕΝΤΡΟΥ ΒΡΕΦΩΝ ΜΗΤΕΡΑ.....	61
3.1.17 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕ ΤΡΙΑ ΠΑΙΔΙΑ	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ...	63
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ- ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	69
--	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ	95
-------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	104
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	108

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο βασικότερος προβληματισμός στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος ήταν το σημαντικό έως ανησυχητικό πρόβλημα υπογεννητικότητας που αντιμετωπίζει η χώρα μας. Αφ' ενός το συγκεκριμένο θέμα μας κίνησε το ενδιαφέρον καθώς είναι ιδιαίτερα σύγχρονο και διαφορετικό από άλλα με τα οποία είχαμε ασχοληθεί και μελετήσει καθ' όλη την διάρκεια της φοίτησης μας στην σχολή. Αφετέρου ένας βασικός παράγοντας μελέτης και έρευνας του θέματος της γονιμότητας και υπογεννητικότητας αποτέλεσε το γεγονός ότι παρόμοιες πτυχιακές εργασίες δεν έχουν λάβει χώρα στην συγκεκριμένη σχολή.

Στην Ελλάδα μέχρι το 1980 παρά τη μείωση της γεννητικότητας που είχε παρατηρηθεί δεν υπήρχε λόγος ανησυχίας γιατί ήταν μια από τις λίγες χώρες που εξασφάλιζε το επίπεδο «αντικατάστασης των γενεών» στην Ευρώπη. Ωστόσο η περίοδος 1980 – 1992 δείχνει ότι ακόμα και αν η γεννητικότητα αυξηθεί και σταθεροποιηθεί στα επίπεδα του 1985 (1.68 παιδιά ανά γυναίκα) ο πληθυσμός της χώρας θα αρχίσει να μειώνεται και η αύξηση της αναλογίας των ηλικιωμένων στο πληθυσμό θα είναι δραματική. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι ο δείκτης γεννητικότητας στην χώρα μας από 2.2 το 1980 μειώθηκε στο 1.3 το 1999 (Ε.Σ.Υ.Ε 2001). Σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat 2005) για την εξέλιξη του πληθυσμού των κρατών-μελών της Ε.Ε. και της ηλικιακής σύνθεσής του, ο πληθυσμός της Ελλάδας σε χιλιάδες από 11.041 το 2004 θα φτάσει τις 11.394 το 2025 και θα μειωθεί στις 10.632 το 2050. Αν περιοριστούμε στο διάστημα 2004-2025, δηλαδή την επόμενη 20ετία, και πάλι βλέπουμε ότι ο πληθυσμός της χώρας θα αυξηθεί σε όλο αυτό το διάστημα μόνο κατά 3,2% δηλαδή κατά ποσοστό 0,16% τον χρόνο. Στην χώρα μας, με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ η εικόνα παρουσιάζεται ως εξής: συγκρίνοντας τις απογραφές των ετών 1920 έως 1991 (ανά δεκαετία), παρατηρούμε ότι οι περισσότερες Ελληνικές οικογένειες αποκτούν 1-2 παιδιά, - ο μέσος αριθμός των μελών μιας Ελληνικής οικογένειας ήταν το 1920: 4,29 ενώ το 1991: 2,97- και με βάση αυτόν τον ρυθμό γεννήσεων, το πρόβλημα της υπογεννητικότητας παραμένει και εντείνεται.

Σκοπός της μελέτης μας είναι να κατανοηθεί βαθύτερα το συγκεκριμένο Ελλαδικό πρόβλημα και μακροπρόθεσμα σε επίπεδο κοινωνικής πολιτικής να υπογραμμιστούν οι ελλείψεις των ήδη υπαρχόντων προγραμμάτων και παροχών ή ακόμα και να προταθούν μέτρα και προγράμματα καταπολέμησης της

υπογεννητικότητα. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη γεννητικότητα είναι τόσο αστάθμητοι ώστε πολλές φορές τα δημογραφικά δεδομένα και οι προοπτικές για την περαιτέρω εξέλιξη ενός πληθυσμού ανατρέπονται.

Με την πτυχιακή μας εργασία θέλουμε όχι μόνο να διερευνήσουμε την στάση των γονέων απέναντι στο ζήτημα της τεκνοποίησης αλλά ευελπιστούμε να καταφέρουμε να πλησιάσουμε την καθημερινότητα, τις συνθήκες, τις δυσκολίες, τα προβλήματα και τους τρόπους που η Ελληνική οικογένεια τα επιλύει, και πώς η πραγματικότητα της κάθε οικογένειας διαμορφώνει, επηρεάζει ή και αλλάζει τις στάσεις των γονέων για την τεκνοποίηση και τον επιθυμητό αριθμό παιδιών μιας και οι ίδιοι οι γονείς είναι αυτοί που τελικά θα αποφασίσουν αν θα αποκτήσουν ένα δύο ή και περισσότερους απογόνους.

Τα σημαντικότερα αίτια μείωσης της γεννητικότητας στην Ελλάδα αναφέρονται αναλυτικά στο θεωρητικό μέρος της πτυχιακής μας εργασίας και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση τόσο στα δημογραφικά στοιχεία και τις στατιστικές έρευνες που έχουν γίνει, όσο στα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που υπάρχουν αλλά και στην ανάλυση του θεσμού της οικογένειας μέσα στον χρόνο, στην θέση της γυναίκας στην Ελληνική πραγματικότητα και σε κάποια ακόμα στοιχεία τα οποία θεωρούνται ως παράγοντες οι οποίοι έχουν επηρεάσει και εξακολουθούν να διαμορφώνουν την γεννητικότητα στην χώρα μας. Τέλος αναφέρονται συνοπτικά προηγούμενες έρευνες και τα αποτελέσματα αυτών, οι οποίες αν και ιδιαίτερα περιορισμένες, αριθμητικά, μας έδωσαν μια αρκετά καλή εικόνα για την κατάσταση που επικρατεί στην Ελληνική κοινωνία και τα συμπεράσματα τους αποτελούν μέτρο σύγκρισης για την δική μας μελέτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.

Η λέξη οικογένεια σαν έννοια, θεσμός, κοινωνική ομάδα έχει μπει στο μικροσκόπιο όλων των κοινωνικών επιστημών, κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Στη συνέχεια θα αναφερθούν οι έννοιες εκτεταμένη, πυρηνική και η σύγχρονη δομή της οικογένειας, οι οποίες αποτελούν τις μορφές που τα τελευταία χρόνια έχει η Ελληνική οικογένεια. Παρ' όλα αυτά θα δοθεί και ο ορισμός της οικογένειας ο οποίος έχει γίνει αποδεκτός από τους περισσότερους κοινωνικούς επιστήμονες.

Σύμφωνα με τη Μουσούρου (1993), η ιδιομορφία της σύνθεσης των λειτουργιών που επιτελεί η οικογένεια, είναι ο λόγος που άλλες εναλλακτικές ομάδες δεν φαίνεται να μπορούν να υποκαταστήσουν ως σύνθεση λειτουργίας, κατά τρόπο που να ικανοποιεί όσο η οικογένεια με την γνώριμη σε όλους σύνθεση της, τόσο το κοινωνικό σύνολο όσο και τα άτομα- μέλη της.

Η οικογένεια έχει τέσσερις βασικές και θεσμοποιημένες κοινωνιολογικά λειτουργίες. (Μουσούρου, 1993)

- I. Αναπαραγωγική λειτουργία: η εξασφάλιση της βιολογικής αναπαραγωγής μέσω των παιδιών, τα οποία είναι απαραίτητα για την δημιουργία της ομάδας της οικογένειας και για την εξασφάλιση των συγγενικών δεσμών. Οι έννοιες αναπαραγωγική λειτουργία και σεξουαλικές σχέσεις είναι πλέον διαχωριστικές και αντίθετες. Αποτελούν διαφορετικούς κοινωνικούς σκοπούς και αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικές λειτουργίες της οικογένειας.
- II. Οικονομικές λειτουργίες: η συγκεκριμένη λειτουργία έχει υποστεί μια ριζική μεταβολή με το πέρασμα των χρόνων, εξαιτίας του εκσυγχρονισμού. Στις παραδοσιακές κοινωνίες η οικογένεια ως ομάδα αποτελούσε μια πλήρη οικονομική μονάδα η οποία περιελάμβανε τους όρους παραγωγή και κατανάλωση. Πρέπει να σημειωθεί, ότι η κατανομή της εργασίας εξαρτιόταν από το φύλο των μελών της οικογένειας και ανάλογα γινόταν και ο διαχωρισμός των εκάστοτε εργασιών. Ωστόσο, η σταδιακή μεταβολή της παραδοσιακής αγροτικής-γεωργικής κοινωνίας σε σύγχρονη αστεακή- βιομηχανική επέδρασε καταλυτικά στις

οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας. Η οικογένεια- ομάδα από καθαρά οικονομική μονάδα, μετατράπηκε σε μονάδα κατανάλωσης. Από την στιγμή που άλλαξε το κέντρο παραγωγής, το εργοστάσιο αντικατέστησε το σπίτι και τα χωράφια, τα μέλη της οικογένειας έγιναν οικονομικά ενεργά αντί ολόκληρης της οικογένειας ως ομάδας. Πλέον η οικογένεια έπρεπε να αγοράζει τα αγαθά και τις υπηρεσίες από την βιομηχανική οικονομία.

- III. Εκπαιδευτικές λειτουργίες: η οικογένεια μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας συντελεί δύο κύριες λειτουργίες. Αρχικά στην απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων από τα μέλη της, για την παραγωγή, αλλά και την λειτουργία της κοινωνικοποίησης. Το άτομο-μέλος μαθαίνει τους κανόνες συμπεριφοράς, τους τρόπους ενέργειας και του συστήματος αξιών ενός κοινωνικού συνόλου. Από την αντίθετη πλευρά, αυτή του κοινωνικού συνόλου, μέσω της εκπαιδευτικής λειτουργίας της κοινωνικοποίησης, μεταβιβάζεται η κοινωνική κληρονομιά από την μία γενιά στην άλλη. Πρέπει σ αυτό το σημείο ν αναφερθεί ότι πλέον η διαδικασία της κοινωνικοποίησης διαρκεί όσο και η ζωή του ατόμου, ενώ ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας, υπάρχει αλληλεπίδραση και παράλληλη ανταλλαγή πληροφοριών, ανεξαρτήτως της ηλικιακής ομάδας των μελών.
- IV. Ψυχολογικές λειτουργίες: η ικανοποίηση του αισθήματος της ασφάλειας και της παροχής στοργής από τους άλλους, αποτελούν τις αναφερθείσες λειτουργίες που επιτελεί η οικογένεια σ αυτό τον τομέα. Ωστόσο, οι ταχύτερες αλλαγές σε όλους τους τομείς της σύγχρονης ζωής όσο και στην οικογένεια, δημιουργεί ρευστότητα στις κοινωνικές σχέσεις. Η ικανοποίηση των παραπάνω αναγκών που συχνά συνοδεύονται από μεγάλες προσδοκίες των μελών της κάθε οικογένειας, δημιουργεί ανασφάλεια στα μέλη και απαιτήσεις στις οποίες η σύγχρονη δομή μιας οικογένειας, σχεδόν αδυνατεί ν ανταποκριθεί.

1.2 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

1.2.1 ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΟΡΙΣΜΟΣ & ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ:

Η έννοια της εκτεταμένης ή διευρυμένης ή παραδοσιακής οικογένειας, χαρακτηρίζει την μορφή που για πολλές δεκαετίες, είχε η Ελληνική οικογένεια, μέχρι να της "χτυπήσει την πόρτα" ο εκσυγχρονισμός.

Σύμφωνα με τη Δουμάνη (1989) η διευρυμένη οικογένεια αποτελούσε μια συνεργατική ομάδα στην οποία ανήκε από κοινού κάθε σημαντικό περιουσιακό στοιχείο, ενώ ο αρχηγός της οικογένειας, είτε πατέρας είτε αδελφός, ήταν ο διαχειριστής της περιουσίας και όχι ο ιδιοκτήτης. Ο γνωστός στις μέρες μας πυρήνας, πατέρας- μητέρα- παιδιά ήταν κυριολεκτικά ανύπαρκτος. Ωστόσο, αποτελούσε μια εννοιολογική οντότητα με την σχέση γονιού-παιδιού να αποτελεί πρωταρχικό δεσμό και μάλιστα να κυριαρχεί απέναντι σε κάθε άλλη σχέση. Τα όρια λοιπόν της "εκεί" πυρηνικής οικογένειας διακρίνονταν από μια συναισθηματική και ψυχολογική βάση, καθώς η οικογένεια δεν αποτελούσε αυτόνομη κοινωνική μονάδα η οποία θα είχε σαφή και καθορισμένα όρια.

Ο κοινός σκοπός, η έλλειψη εναλλακτικών λύσεων και η αλληλεξάρτηση σύμφωνα με την Κατάκη (1984), χαρακτήριζε την παραδοσιακή οικογένεια. Η έννοια της υποχρέωσης, έπαιρνε μια εντελώς διαφορετική οπτική. Μέσω των προσωπικών θυσιών κάθε μέλους της οικογένειας, ικανοποιούνταν οι ανάγκες της ομάδας άρα τελικά και του ίδιου του ατόμου- μέλους της ομάδας αυτής. Σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο το άτομο θυσιάζε δικές του επιθυμίες, ωστόσο μακροπρόθεσμα η πράξη αυτή απέβαινε προς ιδίων συμφέρον. Εν αντιθέσει με ότι συμβαίνει σήμερα, στην εκτεταμένη οικογένεια δεν υπήρχε ριζικός διαχωρισμός συμφερόντων. Το καλό για ένα μέλος της οικογένειας ήταν αυτόματα καλό και για όλους τους άλλους. Έτσι, η όποια καθοδήγηση ή προτροπή δεν προκαλούσε αρνητική συγκινησιακή φόρτιση, όπως συχνά συμβαίνει στις μέρες μας, εφόσον ερμηνεύεται ως έλεγχος και καταπίεση.

Η ικανοποίηση όλων των αναγκών μέσα από το οικογενειακό σύστημα, είναι το κλειδί για να κατανοήσει κάποιος το πόσο σημαντική ήταν για την εκτεταμένη οικογένεια η έννοια της ενότητας και η διατήρηση της. Ο μοναδικός και κοινός σκοπός των μελών της οικογένειας ήταν η επιβίωση, μέσω του τρόπου παραγωγής των αγαθών. Γι αυτό τον λόγο η ανάπτυξη και διατήρηση αρμονικών σχέσεων μέσα

σε μια σταθερή και αναλλοίωτη ομάδα η οποία ήταν και η μόνη που θα μπορούσε να ικανοποιήσει τις ανάγκες τους, ήταν ζωτικής σημασίας. Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να γίνει μια αναφορά στους λόγους που η αγροτική οικογένεια αποκτούσε πολυάριθμους απογόνους. Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή ο μέσος όρος παιδιών το 1920 ήταν 4.29. Τα πολλά παιδιά στην εκτεταμένη- αγροτική οικογένεια ήταν ταυτόχρονα και "εργατικά χέρια" τα οποία βοηθούσαν στην επιβίωση και ευημερία της οικογενειακής δομής. Όσο περισσότερα άτομα υπήρχαν σε μια οικογένεια τόσο μεγαλύτερες πιθανότητες είχε για ευκολότερη κάλυψη των βασικών της αναγκών και κατά αυτόν τον τρόπο τα παιδιά αποκτούσαν πρωταρχικό νόημα στις τότε κοινωνίες αλλά για διαφορετικούς λόγους απ' ότι στις μετέπειτα μορφές της οικογενειακής δομής. Η απόκτηση λοιπόν τόσων απογόνων ήταν όχι απλά ζήτημα επιλογής αλλά επιβίωσης.

Η διάσπαση της ενότητας αποτελούσε απειλή για την επιβίωση. Όπως αναφέρει η Δουμάνη η παράβαση των κοινωνικά αποδεκτών κανόνων συμπεριφοράς, κηλίδωνε τόσο την καλή φήμη του ατόμου, όσο και το γενικότερο κύρος της οικογένειας του. Μια πράξη από κάποιο μέλος της οικογένειας, η οποία ήταν αντίθετη από το γενικό συμφέρον, χαρακτηριζόταν ως προδοσία και αντιμετωπιζόταν με τιμωρία. Η συνήθης τιμωρία, η οποία και αποκαθιστούσε τη τιμή της οικογένειας, ήταν ο εξοστρακισμός. Η παρουσία του μέλους- προδότη μέσα στην οικογένεια, αποτελούσε άρνηση των αρχών που στήριζαν τη συνοχή της ομάδας. Υπάρχουν στη βιβλιογραφία πολλά παραδείγματα αποκατάστασης της θιγμένης υπόληψης της οικογένειας. Σε πολλά απ αυτά η τιμωρία ήταν ακόμη και θάνατος σε περιπτώσεις μοιχείας ή στέρηση της οικογενειακής περιουσίας. Ανεξάρτητα από την σκληρότητα της τιμωρίας η οποία θα έφερνε την αποκατάσταση, το μέλος το οποίο αποκαθιστούσε την τιμή, κέρδιζε ξανά τον σεβασμό της κοινότητας.

Για την προαναφερθείσα επιβίωση της διευρυμένης οικογένειας, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο έπαιζε η ευρύτερη κοινότητα. Καθώς τα μέσα παραγωγής ήταν από περιορισμένα μέχρι σε κάποιες περιόδους σχεδόν ανύπαρκτα, κάθε οικογένεια έπρεπε να εξασφαλίσει το αναγκαίο σύστημα βοήθειας δημιουργώντας δεσμούς αλληλεξάρτησης με όσες περισσότερες οικογένειες μέσα στην κοινότητα. Μια οικογένεια μπορούσε να έχει την στενότερη και πιο σημαντική σχέση με μια στενά συγγενική οικογένεια ή με κάποια πιο μακρινή ή ακόμα και με μια απλώς γειτονική, ανάλογα με τα αμοιβαία τους συμφέροντα.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι φιλίες με την σημερινή τους μορφή και λογική δεν υπήρχαν παλαιότερα. Φιλικές σχέσεις οι οποίες να βασίζονταν στην απλή συμπάθεια δεν υπήρχαν, καθώς στερούσαν στην οικογένεια ενέργεια και αφοσίωση από το όποιο μέλος της, που είχε μια τέτοιου είδους σχέση. Μια "φιλία" θα μπορούσε να συναφθεί μόνο στην περίπτωση που θα ήταν επωφελής και για τις δύο οικογένειες.

Επιπλέον η Δουμάνη (1989) χαρακτηρίζει τα μέλη των οικογενειών με τα οποία υπήρχε συναλλαγή ως "δικούς" και εξηγεί ότι λόγω της λιτότητας των αγαθών δεν υπήρχε περιθώριο για ευρύτερες κοινωνικές σχέσεις. Ότι κέρδιζε μια οικογένεια ήταν σαν να το στερούσε από μια άλλη, εκτός εάν είχε εδραιωθεί μεταξύ τους, μια σχέση αλληλεξάρτησης. Για τον παραπάνω λόγο οι κοινωνικές σχέσεις ήταν ή αρνητικές ή θετικές, χωρίς περιθώρια για ουδέτερη κλιμάκωση.

Οι οικογένειες λοιπόν, είτε είχαν μια στενή συνεργασία ή έναν σκληρό ανταγωνισμό. Κάθε νέο πρόσωπο αντιμετωπιζόταν ως ένας πιθανός "δικός". Η σχέση με τους "δικούς" οριζόταν με πρακτικά κριτήρια, ενώ ταυτόχρονα ήταν σταθερή και ευέλικτη. Οι σχέσεις που είχαν πάψει να έχουν πρακτική χρησιμότητα δεν συνεχίζονταν επ' αόριστον, ενώ οι σχέσεις που είχαν δοκιμαστεί και επιβεβαιωθεί οριστικά, προβιβάζονταν σε σχέσεις εμπιστοσύνης και οικειότητας, που συχνά "σφραγιζόταν" με ένα πνευματικό δεσμό συγγένειας, την κουμπαριά.

Ωστόσο είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι σπάνια κάποια οικογένεια ενεργούσε με μοναδικό σκοπό το οικονομικό της και μόνο συμφέρον. Τα υλικά προβλήματα συνδέονταν με προβλήματα τιμής και φιλότιμου. Είχε λοιπόν δημιουργηθεί, ένα αδιαίρετο σύνολο από οικονομικές, κοινωνικές και συγκινησιακές επενδύσεις, οι οποίες εμπλούτιζαν την κατά τα άλλα σχετικά μίζερη ζωή του ατόμου με περηφάνια, υπεροχή και δράση. Μια σχέση τερματιζόταν όταν δεν πληρούσε πλέον είτε οικονομικά είτε κοινωνικά είτε συγκινησιακά οφέλη. Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι, οι "δικοί" έπρεπε να παίρνουν θέση υπεράσπισης ή απόρριψης, ανάλογα με τις ενέργειες που είχε διαπράξει το άτομο- μέλος της οικογένειας που είχαν συναλλαγές. Στην περίπτωση που κάποιος φερόταν με τρόπο αντίθετο από τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, οι "δικοί" του, έπρεπε να δείξουν την αντίθεση τους ή ακόμα και να λάβουν μέρος στην καταδίκη της συμπεριφοράς του. Οι σχέσεις έπρεπε να διακοπούν, ανεξάρτητα του πόσο συμφέρουσες ήταν, καθώς εάν δε γινόταν αυτό, κινδύνευε η υπόληψη του ατόμου και της οικογένειας των "δικών".

1.3 ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ

Όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για την μορφή και λειτουργία της εκτεταμένης οικογένειας, στις μέρες μας, μοιάζουν μακρινά και ξένα. Η πυρηνική-αστική μορφή του οικογενειακού συστήματος, έκανε την εμφάνιση της σε μια περίοδο θεμελιωδών ανακατατάξεων που σχετίζονται με την αλλαγή του τρόπου παραγωγής των αγαθών. Η αστικοποίηση των απογόνων των αγροτικών οικογενειών επέβαλε νέους τρόπους εργασίας, όχι πια ομαδικούς αλλά ατομικούς. Η επιβίωση της οικογένειας δεν εξαρτόταν πλέον από την συνολική και αδιάσπαστη προσπάθεια όλων των μελών της αλλά απαιτούσε την κατάτμηση της εργασίας σε διαφορετικούς χώρους (π.χ εργοστασιακές μονάδες κ.τ.λ οι οποίοι δεν αποτελούσαν, όπως παλαιότερα και ιδιοκτησία της οικογένειας) και την μετέπειτα συγκέντρωση των παραπάνω ξεχωριστών προσπαθειών ώστε να καλυφθούν οι βασικές της ανάγκες. Ο τρόπος παραγωγής των αγαθών απαιτεί την ένταξη των μελών της οικογένειας, σε πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους ομάδες, οι οποίες έχουν διαφορετικούς στόχους και επιδιώξεις. Η σύνδεση ανάμεσα σε αυτές τις κοινωνικές ομάδες έχει χαρακτηριστεί από χαλαρή ως ανύπαρκτη μέχρι, τις περισσότερες φορές, ανταγωνιστική.

Η Κατάκη (1984), δίνει μεγάλη έμφαση στον ρόλο του παιδιού και χαρακτηρίζει τη νέα αυτή μορφή της οικογένειας, ως παιδοκεντρική. Αναφέρει μάλιστα πως η παιδοκεντρική αυτή νέα αντίληψη του γάμου, εξυπηρέτησε τη βασική ανάγκη για τη σταθερότητα της οικογενειακής ενότητας, σε μια εποχή που οι καινούργιες συνθήκες ζωής, την απειλούσαν με διάλυση. Ξαφνικά, το παιδί είναι το μέλος που έχει τον πρωταρχικό ρόλο στην οικογένεια. Σ αυτό, βασίζεται ο γάμος και η δημιουργία της σύγχρονης οικογένειας. Χωρίς την ύπαρξη του, δεν υφίσταται και λόγος για την συμβίωση των "γονιών". Το παιδί λοιπόν, όπως φαίνεται είναι επιφορτισμένο, από την γέννηση του, ώστε να εκπληρώσει πολλούς στόχους, τους οποίους έχουν προκαθορίσει οι άλλοι για εκείνο. Η ψυχολογική πίεση που του ασκείται είναι σαφώς μεγάλη και προκαλεί ένα ιδιαίτερο άγχος, τόσο στο ίδιο, όσο και στους γονείς, οι οποίοι όπως γίνεται αντιληπτό ζουν κυριολεκτικά μέσα απ αυτό.

Η οικογένεια έπαψε έτσι να αποτελεί οικονομική μονάδα και μετατράπηκε σε θεσμό με εξειδικευμένες λειτουργίες, χωρίς κανέναν άλλο λόγο ύπαρξης. Ενώ ο οικογενειακός θεσμός κάλυπτε ανεξαιρέτως, όλες τις ανθρώπινες ανάγκες

(οικονομικές, κοινωνικές, συναισθηματικές, μορφωτικές, σεξουαλικές και τέλος υπαρξιακές), έχει πλέον συρρικνωθεί σε μία και μόνο λειτουργία, την ανατροφή των παιδιών, χάνοντας έτσι και την κοινωνική του υπόσταση και την λειτουργική του αυτονομία. Για τον παραπάνω λόγο, δεν θα πρέπει η οικογένεια να απορροφά όλη την ενέργεια του ατόμου- μέλους της, εφόσον δεν μπορεί να καλύψει όλες του τις ανάγκες.

Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί ότι η αλλαγή των ρόλων μέσα στην οικογένεια αποτελεί μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις του κοινωνικού εκσυγχρονισμού και ταυτόχρονα έναν από τους κυριότερους παράγοντες του εν λόγω εκσυγχρονισμού. Σύμφωνα με την Μουσούρου,(1993) η αλλαγή στην δομή και την δυναμική της οικογένειας προσδιορίζονται από τέσσερις βασικούς παράγοντες: I. τον αριθμό και την ηλικία των παιδιών II. το εκπαιδευτικό επίπεδο των συζύγων III. την επαγγελματική απασχόληση των συζύγων και τέλος IV. τη διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων. Έτσι μετατρέπονται και οι παραδοσιακοί ρόλοι της οικογένειας. Ο απόλυτος και παραδοσιακός προσδιορισμός των ρόλων βάσει του φύλου και της ηλικίας, η απομόνωση των γυναικών στον ιδιωτικό χώρο, (ο ρόλος της γυναίκας και οι σημαντικές αλλαγές αυτού, θα αναλυθεί σ επόμενο κεφάλαιο) και η απουσία της έννοιας της ισότητας παύουν να ισχύουν πλέον. Οι δύο σημαντικότερες εξελίξεις είναι ότι ο σύζυγος- πατέρας χάνει τον απόλυτο έλεγχο του ιδιωτικού χώρου, καθώς η απουσία του στην επαγγελματική του απασχόληση, υποσκάπτει την εξουσία του και ότι τα παιδιά επικοινωνούν με τον δημόσιο χώρο, μέσω της μητέρας τους, η οποία τις περισσότερες φορές είναι απομονωμένη στο σπίτι και κατ αυτό τον τρόπο, δημιουργείται μια φαντασιακή και αφηρημένη εικόνα του χώρου αυτού. Ωστόσο, με το πέρασμα των χρόνων δημιουργήθηκαν νέες οικονομικό- κοινωνικές συνθήκες οι οποίες κατέστησαν δυνατή και τις περισσότερες φορές, επιτακτική την ανάγκη εργασίας της συζύγου- μητέρας από το σπίτι και την αναζήτηση απασχόλησης, στην μέχρι πρότινος, ανδρικής αγοράς εργασίας. Είναι προφανές, ότι η παραδοσιακή ισορροπία εξουσίας- εξάρτησης του ρόλου από το φύλο, μέσα στην οικογένεια, διαταράσσεται και αναζητείται μια νέα μορφή.

1.4 ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΔΟΜΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Από την παραπάνω αναδρομή, μπορεί εύκολα να εντοπιστεί η εμφανής διαφορά στην μορφή και λειτουργία του οικογενειακού θεσμού. Η εκτεταμένη οικογένεια είχε περισσότερο την έννοια της οικονομικής μονάδας παραγωγής, που πάλευε για την επιβίωση, ενώ η πυρηνική μορφή της οικογένειας φαίνεται να μην έχει άλλο σκοπό παρά την ανατροφή των παιδιών και την κάλυψη των προσδοκιών της, μέσα από αυτά. Ωστόσο, στην σημερινή εποχή με βάσει τα σύγχρονα οικονομικά κοινωνικά πρότυπα, οι αντιλήψεις των ατόμων που είναι μελλοντικοί σύζυγοι, μοιάζει να έχουν διαμορφωθεί εντελώς διαφορετικά από όσα περιγράφηκαν παραπάνω.

Όπως επισημαίνει και η Κατάκη, (1984) ο θεσμός του γάμου και η δημιουργία της οικογένειας, έπαψαν να θεωρούνται προορισμός του ανθρώπου. Η παιδοκεντρική μορφή της οικογένειας έχει απορριφθεί από τα ίδια τα παιδιά, τα οποία την δημιούργησαν και υπέστησαν τις συνέπειες της. Επιπλέον, η απόρριψη των κοινωνικών συμβάσεων και υποχρεώσεων, μετατρέπει την έννοια του θεσμού του γάμου σε μια απλή νομιμοποίηση και επισημοποίηση, η οποία είναι χρήσιμη μόνο για την επίλυση πρακτικών προβλημάτων σχετικά με το Δημόσιο, όπως συντάξεις και την κοινωνική κατάσταση των παιδιών.

Η δημιουργία μιας λειτουργικής σχέσης ανάμεσα στο ζευγάρι, είναι το κλειδί χαρακτηρισμού κατανόησης της σημερινής μορφής που έχει η οικογένεια. Η απόκτηση απογόνων έχει πλέον δευτερεύουσα σημασία, ενώ στο μικροσκόπιο μπαίνει η σχέση και οι προϋποθέσεις αυτής ώστε να ξεκινήσει μια νέα οικογενειακή ένωση. Ο διάλογος και η επικοινωνία είναι τα βασικά συστατικά τα οποία αποζητούν τα άτομα σήμερα, πάνω στα οποία θα στηρίξουν μια λειτουργική συναλλαγή μεταξύ τους, η οποία θα οδηγήσει σε μια ομαλή και καλώς εχόντων των πραγμάτων, ικανοποιητική συμβίωση.

Η ανάπτυξη της αναφερθείσας λειτουργικής σχέσης σε αυτή την νέα μορφή οικογενειακής δομής, φέρνει στο προσκήνιο το ζευγάρι και τις προσωπικές τους ψυχολογικές ανάγκες για εύρεση του κατάλληλου συντρόφου και εξηγεί σε έναν μεγάλο βαθμό την μείωση της γεννητικότητας. Οι προσωπικοί στόχοι του κάθε ατόμου, οι οποίοι πλέον εξυπηρετούν μόνο την ατομική του ικανοποίηση και όχι όπως στο παρελθόν όλη την οικογενειακή ομάδα, είναι στη σημερινή εποχή η βασικότερη επιδίωξη.

Η απόκτηση απογόνων για λόγους κοινωνικής αναγνώρισης, συναισθηματικής ολοκλήρωσης και για υπαρξιακούς λόγους αυτοεκτίμησης, στις μέρες μας δεν αποτελούν τους σωστούς λόγους. Τα νέα ζευγάρια εκτός από την εκπλήρωση των προσωπικών τους στόχων (όπως επαγγελματική αποκατάσταση), αποζητούν την συναισθηματική τους ολοκλήρωση, όχι πια μέσα από τα παιδιά που θα αποκτήσουν, αλλά από την μεταξύ τους σχέση. Παράγοντες όπως η συνέχεια της οικογένειας, η κληροδότηση των περιουσιακών στοιχείων και η αυτονόητη παλαιότερα, συμβολή των παιδιών στην φροντίδα των ηλικιωμένων γονιών τους, μπορεί να μην έχουν εξαλειφθεί αλλά έχουν μειωθεί αρκετά.

Η απόκτηση παιδιών στις μέρες μας δεν είναι αυτονόητο γεγονός για τα νέα ζευγάρια. Φαίνεται ότι πρέπει πρώτα να έχουν τις κατάλληλες συνθήκες και την ψυχική ωριμότητα, να είναι σίγουροι τόσο για την ισορροπημένη μεταξύ τους σχέση, όσο και για τους λόγους που θέλουν να αποκτήσουν παιδί τη δεδομένη χρονική περίοδο. Έτσι εξηγείται και η μείωση της γεννητικότητας.

Απ' όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για όλες τις μορφές που είχε και εξακολουθεί να έχει η οικογένεια στην Ελληνική κοινωνία, γίνεται κατανοητό ότι οι λόγοι απόκτησης απογόνων έχουν υποστεί ριζικές αλλαγές. Από την ζωτική σημασία που είχαν τα παιδιά στην αγροτική- εκτεταμένη οικογένεια έως την παιδοκεντρική μορφή της πυρηνικής, η σύγχρονη δομή της οικογένειας στη χώρα μας έχει αλλάξει και τους λόγους απόκτησης απογόνων ριζικά. Η αποκτηση τους φαίνεται ότι έχει πλέον την μορφή της συνειδητής επιλογής και των δύο γονέων μια δεδομένη χρονική στιγμή η οποία εκπληρώνει συγχρόνως όλες τις αναφερθείσες προϋποθέσεις.

1.5. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥ ΡΟΛΟΥ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΧΡΟΝΟ

1.5.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα γίνει εκτενής αναφορά στο ρόλο της γυναίκας, όπως αυτός διαδραματίζεται και διαμορφώνεται με το πέρασμα του χρόνου. Θα περιγραφεί τόσο ο ρόλος που κατείχε στην αγροτική- εκτεταμένη οικογένεια ως σύζυγος και μητέρα, ρόλοι οι οποίοι όπως φαίνεται από την βιβλιογραφία κρύβουν τόσο ουσιαστικές, όσο και πρακτικές διαφορές, μέχρι την σημερινή διαμόρφωση των πολλαπλών ρόλων, που έχει η γυναίκα στην σύγχρονη Ελληνική οικογένεια.

Είναι αξιοσημείωτο, ότι οι βιβλιογραφικές πηγές που αναφέρονται στον ρόλο που κατείχε η γυναίκα στην αγροτική κοινωνία, συγκλίνουν στο γεγονός ότι η στάση της οικογένειας, όπως και ολόκληρης της κοινότητας, άλλαζε απέναντι στην γυναίκα από την στιγμή που γινόταν μητέρα. Επίσης είναι βιβλιογραφικά παραδεκτό, ότι μέχρι να έρθει εκείνη η στιγμή, της μητρότητας και συνεπώς της εδραίωσης του σημαντικού ρόλου της γυναίκας, εκείνη έπρεπε να περάσει από πολλές δοκιμασίες.

Η νύφη μόλις παντρεύονταν, ζούσε με την οικογένεια του συζύγου της και προσπαθούσε να ενταχθεί στην νέα τάξη πραγμάτων, που όριζε η πεθερά της. Ο ρόλος της, ήταν κατά γενική ομολογία, υποδεέστερος και ασήμαντος με αποκλίσεις αυστηρότητας και σκληρότητας, ανάλογες των τοπικών κοινωνιών. Για παράδειγμα, οι πιο ακραίες μορφές στις αλλαγές της συμπεριφοράς της τοπικής κοινωνίας, εντοπίζονταν στις αγροτικές οικογένειες των Κρητικών, των Μανιατών και των Σαρακατσάνων. Στις παραπάνω περιπτώσεις, το κύρος που είχε η μητρική μορφή, εν αντιθέσει με την γυναικεία, χαρακτηρίζεται θεαματική και ακραία.

Η νέα νύφη ήταν υποταγμένη στους ενήλικους της οικογένειας, ιδιαίτερα στην πεθερά της και συνήθως πρόσφερε το σκληρότερο μερίδιο της χειρωνακτικής εργασίας. Με τον σύζυγό της, είχαν τις ελάχιστες δυνατές επαφές, μπροστά στην οικογένεια. Εκείνος, έδειχνε την ελάχιστη δυνατή προσοχή στη σύζυγο του, δεν συζητούσαν μεταξύ τους, παρά μόνο για κάποια λειτουργικά θέματα όπως το φαγητό ή τα ρούχα. Αντίστοιχα και η γυναίκα δεν απευθυνόταν σχεδόν ποτέ στον άνδρα της, μπροστά στα άλλα μέλη της οικογένειας. Η Δουμάνη (1989) αναφέρει, εξηγώντας την παραπάνω συμπεριφορά, ότι σκοπός ήταν η άρνηση της σεξουαλικής σχέσης ανάμεσα στους συζύγους, με την αποφυγή οποιασδήποτε τρυφερότητας μεταξύ τους, ακόμα και αυτής που μπορούσε, άθελα, να φανερώσει ο τόνος της φωνής τους. Έπρεπε να εξαφανιστεί κάθε ίχνος σεξουαλικότητας της νύφης, καθώς οι συνθήκες

κατοικίας επέβαλαν την ανάπτυξη αδελφικής σχέσης ανάμεσα στην νύφη και τους γαμπρούς της. Τα σπίτια ήταν συνήθως μονόχωρα, έτσι και οι σεξουαλικές επαφές του νέου ζευγαριού, έπρεπε να γίνονταν σπάνια και κρυφά.

Όπως έγινε αντιληπτό, η αρχή της νέας οικογένειας για μια γυναίκα της αγροτικής κοινωνίας, αποτελούσε γεγονός ιδιαίτερης σκληρότητας, η οποία συχνά έφερνε συναισθήματα μοναξιάς και απόγνωσης για την γυναίκα. Ωστόσο ήταν και αναπόφευκτο να περάσει αυτό το στάδιο, τελείως μόνη, καθώς αν και ήταν αναγνωρίσιμο από την ευρύτερη κοινωνία, ουσιαστική υποστήριξη δεν είχε από κανέναν.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η στάση της οικογένειας, αλλά και της κοινότητας, απέναντι στην γυναίκα άλλαζε ριζικά από την στιγμή που γινόταν μητέρα. Ο συγκεκριμένος ρόλος έλυνε στην ουσία το υπαρξιακό της πρόβλημα. Μάλιστα σημειωνόταν ουσιαστική αλλαγή στην μετέπειτα αντιμετώπιση της. Από απλή ανοχή, η στάση ολόκληρης της οικογένειας, ανάμεσα τους και ο σύζυγος, μετατρέποταν σε παραδοχή και τρυφερότητα για την μητέρα του νέου μέλους της οικογένειας τους. Ασχολιόταν πλέον, με πολύ λιγότερες και ευκολότερες εργασίες και αφιέρωνε όλο το χρόνο της, στο νεογέννητο. Τέλος, μπορούσε να συζητάει για σημαντικότερα θέματα και πιο ελεύθερα με τον σύζυγο της, ενώ παρουσία του, δεν είχε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας δικαίωμα, να την διατάζει, να της κάνει παρατηρήσεις ή παραινέσεις.

Δεν είναι υπερβολή ότι λόγω της διαφορετικής αντιμετώπισης του ρόλου της μητέρας, τόσο από την ευρύτερη κοινότητα όσο και από την κάθε οικογένεια, ο ρόλος αυτός είχε την πρώτιστη σημασία υλοποίησης, στη ζωή μιας γυναίκας. Παραδείγματα στην βιβλιογραφία, από μαρτυρίες γυναικών, αναφέρουν ότι πολλές γυναίκες μέχρις ότου να φέρουν στον κόσμο τον πολύ- αναμενόμενο, από όλους, απόγονο, είχαν σκεφτεί ακόμα και να δώσουν τέλος οι ίδιες στην ζωή τους, καθώς δεν είχε η θέση τους κανένα νόημα και σεβασμό. Εξάλλου, είναι χαρακτηριστικό ότι η προξενήτρα και η μαμή, στις τότε κοινωνίες, ήταν συνήθως άτεκνες ή ανύπαντρες γυναίκες.

Ωστόσο, η υπερβολική αυτή αλλαγή της συμπεριφοράς και θέσης της γυναίκας με την απόκτηση παιδιού έχει την εξήγηση της, σύμφωνα με τις συνθήκες και κυρίως τις ανάγκες της εποχής εκείνης. Όπως αναφέρει η Δουμάνη (1989) *η πολύ χαμηλή θέση της γυναίκας στον παραδοσιακό Ελληνικό χώρο και η εξιδανίκευση της μητρότητας, είχαν άμεση σχέση με τη σημασία που δινόταν στα παιδιά και στην οικογένεια.* Στον παραδοσιακό- αγροτικό χώρο, όπως αναφέρθηκε και στο

προηγούμενο κεφάλαιο, ολόκληρη η οικογένεια και όχι το κάθε μέλος της ξεχωριστά, ήταν η μικρότερη, κοινωνικά μονάδα η οποία έπρεπε να επιβιώσει. Ο ρόλος της μητέρας στην επίτευξη της αναφερόμενης επιβίωσης, ήταν ο πιο σημαντικός εν συγκρίσει με των υπόλοιπων μελών της οικογένειας. Γι αυτό το λόγο έπρεπε η μητέρα να ενισχυθεί με κάθε δυνατό στήριγμα και με τον απαιτούμενο σεβασμό, ο οποίος ήταν ανάλογος με την κοινωνική της προσφορά.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στον παραδοσιακό χώρο, η γυναίκα δεν είχε την επιλογή να διακριθεί σε κάποιον άλλο ρόλο, όπως γίνεται στην σημερινή κοινωνική δομή. Η κοινωνική, επιστημονική και επιχειρηματική επιτυχία, ακόμα και η ομορφιά, τομείς και συγχρόνως ρόλοι στους οποίους διακρίνονται οι γυναίκες σήμερα και χαίρουν τον κοινωνικό σεβασμό, δεν υπήρχαν τότε. Έτσι, το μεγάλο κύρος που είχε δοθεί στον ρόλο της μητέρας, είχε ως σκοπό να τονώσει το ζήλο και να αποτελέσει το κίνητρο, το οποίο θα βοηθούσε τις μητέρες να αντεπεξέλθουν στον πραγματικά δύσκολο, αυτό ρόλο ο οποίος ήταν και ο μοναδικός της τότε εποχής από τον οποίο θα μπορούσαν να πάρουν την κοινωνική εκτίμηση και τον σεβασμό τόσο της οικογένειας τους, όσο και της ευρύτερης κοινότητας.

Τέλος πρέπει να σημειωθεί, ότι το εν λόγω κύρος, δεν το αποκτούσε η γυναίκα αυτόματα, με την γέννηση του πρωτότοκου της. Το κύρος είχε βαθμίδες, τις οποίες ανέβαινε η κάθε γυναίκα με το πέρασμα των χρόνων και ανάλογα με την καλή – από τους τότε κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες- εξέλιξη των παιδιών της, κερδίζοντας την τελευταία βαθμίδα και δεχόμενη τον πλήρη σεβασμό της κοινότητας, όταν θα πάντρευε τα παιδιά της. Σ αυτό λοιπόν, το “ταξίδι” απόκτησης κύρους, πέρα από την τελική αναφερόμενη βαθμίδα, η γυναίκα περνούσε από άλλες δύο κύριες. Η πρώτη ήταν με την γέννηση του πρώτου της παιδιού, γεγονός το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως ορόσημο και η δεύτερη ήταν όταν η ίδια με τον σύζυγό της, αποκτούσαν δικό τους σπίτι, συνήθως μετά από πέντε με έξι χρόνια, στο οποίο ήταν εκείνη υπεύθυνη και δεν δέχονταν πλέον εντολές από κανέναν.

1.5.2. Η ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σε αυτό το υποκεφάλαιο, θα γίνουν αντιληπτές κυρίως οι διαφορές, μεταξύ των ρόλων που έχει η γυναίκα, ανάλογα τον χρόνο και την κοινωνία στην οποία ζει. Παραπάνω, αναλύθηκε ο ρόλος της γυναίκας στον παραδοσιακό- αγροτικό χώρο με αντικειμενικό και ρεαλιστικό τρόπο, ο οποίος ίσως τόνισε την σκληρότητα της επιβίωσης και την καταπίεση των τότε γυναικών. Στις μέρες μας, η θέση της γυναίκας και η ύπαρξη ποικίλων ρόλων είναι εμφανής και γνωστή. Ο όρος καταπίεση ωστόσο, δεν έχει αλλάξει ως έννοια, αλλά όπως θα αναλυθεί παρακάτω, σαν ορισμός.

Στις απαρχές του εκσυγχρονισμού και της δημιουργίας της σύγχρονης Ελληνικής αστικής κοινωνίας, ο ρόλος της γυναίκας δέχεται ριζικές αλλαγές. Η γυναίκα των δεκαετιών 1960 με 1970, βρίσκεται στο "μάτι του κυκλώνα", μη μπορώντας να κατανοήσει, να βρει χρηστική αξία και κυρίως κοινωνική αναγνώριση, στον ρόλο που πρέπει να διαδραματίσει σε τελείως διαφορετικές και άγνωστες, για εκείνη, συνθήκες.

Στον παραδοσιακό- αγροτικό χώρο η γυναίκα διαδραμάτιζε, έναν πραγματικά δύσκολο, όμως και ουσιαστικό ρόλο, από τον οποίο έχαιρε της αναγνώρισης της κοινότητας. Στην αστική κοινωνία, η γνώριμη κοινότητα έχει μετατραπεί σε απρόσωπη κοινωνία ενώ τις ευθύνες για την επιβίωση, τις έχει αποκλειστικά ο σύζυγος, με την γυναίκα να περιορίζεται στον βοηθητικό ρόλο της νοικοκυράς και μητέρας. Ωστόσο, η αναφερόμενη γυναίκα, έχει βιώματα από τον παραδοσιακό χώρο της εκτεταμένης οικογένειας στην οποία μεγάλωσε. Έτσι, προσπαθεί να πάρει την κοινωνική αναγνώριση, κάνοντας αυτό που έμαθε ως σωστό, αλλά δίνοντας εκεί όλη την ενέργεια και τον χρόνο της.

Η ανατροφή λοιπόν των παιδιών της, γίνεται το μοναδικό της μέλημα και ο τομέας, ο οποίος συγκεντρώνει όλη της, την προσοχή. Ωστόσο, σ αυτό το σημείο είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί, ότι η ανατροφή των παιδιών, γίνεται χωρίς καμία βοήθεια, από εξωτερικούς παράγοντες. Όπως περιγράφει η Δουμάνη, (1989) *"η ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του παιδιού στον αγροτικό- παραδοσιακό χώρο, γίνεται μέσα από την στενή, συνεχή ανθρώπινη συναλλαγή"*. Η πείρα των άλλων γυναικών, δημιουργεί ένα ασφαλές περιβάλλον, το οποίο βοηθά την νέα μητέρα να αισθάνεται αυτοπεποίθηση και να ενεργεί νηφάλια. Επιπλέον, το παιδί αισθάνεται ήρεμο και ασφαλές και η όλη διαδικασία ανατροφής και κοινωνικοποίησης,

διαδραματίζεται με έναν τελείως φυσικό και απλό τρόπο. Στον αστικό χώρο όμως, η γυναίκα προετοιμάζει και ανατρέφει τα παιδιά της, τελείως μόνη. Οι συγγενικές και φιλικές παρεμβολές και γνώμες, οι οποίες συνήθως είναι αλληλοσυγκρουόμενες, την μπερδεύουν και της δημιουργούν ένταση, παρά την βοήθούν. Μέσα στο καινούργιο, αστικό της περιβάλλον η παραπάνω περιγράφουσα ως φυσική διαδικασία, έχει μετατραπεί σε διαδικασία ιδιαίτερης προσπάθειας, επιμονής και υπομονής. Αυτό, το συνειδητοποιεί και το παιδί και οι σχέσεις τους, απαιτούν ψυχική προσπάθεια και ενέργεια, που τελικά δημιουργούν μεγάλη ένταση.

Στην εισαγωγή αναφέρθηκε η έννοια της καταπίεσης. Απο όσα προηγουμένως αναφέρθηκαν, γίνεται αντιληπτό ότι αυτός ο νέος ρόλος τον οποίο πρέπει να διαδραματίσει η μητέρα στον αστικό χώρο, την καταπιέζει. Οι συγκεκριμένες μητέρες, προσπαθώντας να εκσυγχρονιστούν και να συμβαδίσουν με την εποχή, ταυτόχρονα αναγκάζονται και να απομακρυνθούν από τις γνώριμες, παραδοσιακές αξίες και συνήθειες, με τις οποίες γαλουχήθηκαν. Έτσι, βρίσκονται ουσιαστικά αβοήθητες, μόνες και τελείως αποπροσανατολισμένες. Νοιώθουν προδομένες τόσο από την κοινωνία η οποία δεν τις έχει αναγνωρίσει όπως εκείνες ξέρουν και επιζητούν, όσο και από την οικογένεια τους. Τελικά, η γυναίκα της πρωτοεμφανιζόμενης αστικής κοινωνίας, στην προσπάθεια της να φανεί χρήσιμη, με τον τρόπο που έκαναν η μητέρα και η γιαγιά της, ξεχνά τις δικές της ανάγκες και υποσυνείδητα προσπαθεί να τις ικανοποιήσει, μέσα από τα παιδιά της, τα οποία τελικά αποδυναμώνει.

1.6 ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΜΗΤΕΡΑ: Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ ΡΟΛΟΣ

Μέχρι πριν από κάποιες δεκαετίες η φροντίδα των γονιών για τις θηλυκές απογόνους της οικογένειας, ήταν η αποκατάσταση τους μέσω του γάμου. Η διεκδίκηση κάποιας οικονομικής θέσης της γυναίκας στην Ελληνική κοινωνία, δεν υπήρχε πουθενά. Αποκλειστικός της προορισμός παρέμενε η δημιουργία οικογένειας και προπαντός η ανατροφή των παιδιών. Για αρκετά χρόνια ίσχυαν τα παραπάνω, με ελάχιστες εξαιρέσεις οι οποίες αφορούσαν την εργασία της γυναίκας, έξω από το σπίτι, εάν το επέβαλλε οικονομική ανάγκη. Οι εξαιρέσεις αυτές δεν ίσχυαν για την αγρότισσα ή την εργάτρια, οι οποίες εργάζονταν από ανάγκη επιβίωσης, ούτε όμως και την κάτοχο πανεπιστημιακού πτυχίου, καθώς οι σπουδές της, έδιναν το αυτονόητο δικαίωμα εργασίας, εκτός σπιτιού.

Όπως γίνεται λοιπόν κατανοητό, η οικογένεια αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την επαγγελματική εξέλιξη της γυναίκας. Ωστόσο, όπως αναφέρει η Alison Clarke- Steward, (1988) η επαγγελματική απασχόληση των μητέρων σημείωσε αλματώδη αύξηση. Το κυριότερο της αίτιο, ήταν η επιθυμία να διατηρηθεί και να βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο της οικογένειας, το οποίο υποβιβάστηκε με το ανερχόμενο κόστος ζωής και τον υψηλό πληθωρισμό. Αν και η οικονομική ανάγκη αποτελεί την πρώτη αιτία, υπάρχουν πολλές ακόμη. Οι εργαζόμενες μητέρες απασχολούνται επαγγελματικά επειδή αγαπούν την δουλειά τους, θέλουν να κάνουν καριέρα, να γνωρίσουν νέους ανθρώπους και αποκτώντας καινούργιες εμπειρίες να αποφύγουν την πλήξη και την απογοήτευση.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί ο ρόλος του γυναικείου κινήματος και η συμβολή του στο αυξανόμενο ποσοστό της γυναικείας απασχόλησης. Δημιουργώντας πίεση εναντίον των εργασιακών διακρίσεων, οι οποίες ήταν αρκετά έντονες, ιδιαίτερα για τις νέες ανύπαντρες γυναίκες. Καθώς επικρατούσε η άποψη ότι με την εργασία της γυναίκας, χαλαρώνει ο οικογενειακός δεσμός και τελικώς διαλύεται η οικογένεια, οι άνδρες- διευθυντές ενώ ήταν πιο επιεικείς στις εργαζόμενες μητέρες και τους επέτρεπαν να έχουν ένα πιο ευέλικτο ωράριο, ως αντιστάθμισμα ώστε να μην πάρουν προαγωγή, έδειχναν ιδιαίτερη αυστηρότητα σε ανύπαντρες γυναίκες με επαγγελματικές φιλοδοξίες. Επιπλέον, το γυναικείο κίνημα ενθάρρυνε νέες απασχολήσεις και δυνατότητες μόρφωσης και στην ουσία έκανε μόδα το να είσαι εργαζόμενη γυναίκα και μητέρα. Έτσι, αντικαταστάθηκε η επικρατούσα

θεωρία, που πρέσβευε ότι η μητρότητα αποτελεί την ολοκλήρωση της γυναίκας από μια ριζοσπαστική, φεμινιστική άποψη, η οποία προέτρεπε τις γυναίκες να αξιοποιήσουν όλο το δυναμικό τους, ώστε να έχουν επιτυχία στο πραγματικό κόσμο. Ο φεμινισμός ενθάρρυνε τις γυναίκες ώστε να απασχολούνται σε μια εργασία και κατόρθωσε ακόμη, να δημιουργήσει ενοχές σε εκείνες που έμεναν στο σπίτι και ασχολούνταν μόνο με τον ρόλο της νοικοκυράς και της μητέρας. Το παραπάνω μήνυμα, φαίνεται ότι διαδόθηκε τόσο έντονα, ώστε οι σύζυγοι, φοβούμενοι μην κατηγορηθούν ως σοβινιστές, προέτρεπαν οι ίδιοι τις συζύγους τους να αποκατασταθούν επαγγελματικά.

Αν και η εύρεση και αξιοποίηση του γυναικείου δυναμικού στις θέσεις εργασίας, συνέβαλε στην ανάπτυξη αυτοπεποίθησης των γυναικών, τα πράγματα δεν φαίνεται να είναι τέλεια. Όπως αναφέρει η Στρατηγάκη (2004) κανείς δεν φαίνεται να προωθεί την λήψη μέτρων που να αμφισβητούν τα στερεότυπα των φύλων και τον συμπληρωματικό ρόλο της απασχόλησης των γυναικών. Όλοι οι κρατικοί, συνδικαλιστικοί φορείς και οι εργοδοτικές οργανώσεις, φαίνεται ότι αποδέχονται πλήρως την ανάγκη της εισόδου των γυναικών στην αγορά εργασίας, αναγνωρίζοντας έμμεσα ότι εγκυμονεί κινδύνους για την οικογένεια. Επιπλέον, τα φιλικά χαρακτηριζόμενα, μέτρα για την οικογένεια που απευθύνονται κυρίως στις γυναίκες, να μην στοχεύουν στην αύξηση της γυναικείας απασχόλησης, αλλά ταυτόχρονα αδυνατούν να μειώσουν το χάσμα των φύλων στην ευρύτερη αγορά εργασίας. Ο συνδυασμός επαγγελματικής απασχόλησης και οικογένειας χωλαίνει. Είτε η απασχόληση γίνεται συμπληρωματική και χαμηλής ποιότητας, είτε η οικογένεια αναγκάζεται να προσφύγει στην αγορά εργασίας, κυρίως από μετανάστριες ώστε να αναλάβουν την ενδοοικογενειακή φροντίδα.

Οι ρόλοι μέσα στην οικογένεια ανακατατάσσονται, καθώς η αναγνώριση της αναγκαιότητας της αμειβόμενης εργασίας των γυναικών είναι αυτονόητη, δεδομένου μάλιστα και του υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου τους. Η θέση της γυναίκας μέσα στην οικογένεια ενισχύεται, παρά τις αυξημένες επιβαρύνσεις και υποχρεώσεις που αυτή συνεπάγεται. Η γυναίκα της σημερινής εποχής καλείται να αντεπεξέλθει σε πολλαπλούς ρόλους. Να είναι γυναίκα, νοικοκυρά, σύζυγος, μητέρα και υπάλληλος. Κάποιοι ρόλοι ωστόσο αποδυναμώνονται και δεν εφαρμόζονται σωστά, ενώ συγχρόνως η γυναίκα αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα από την ύπαρξη τόσων ρόλων στην ζωή της. Προσπαθεί να επιτελέσει ταυτόχρονα και αρμονικά τους παραπάνω ρόλους και σε αυτή της, την προσπάθεια συναντά εμπόδια, είτε στον

εργασιακό είτε στον οικογενειακό τομέα. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι ώρες εργασίας των γυναικών την εβδομάδα φτάνουν τις 40, ενώ ίδιο αριθμό ωρών, χρειάζονται στην απασχόληση τους με το σπίτι και τα παιδιά. Είναι εμφανές ότι η διατήρηση ισορροπίας στην επίτευξη και των δύο τομέων, είναι δύσκολη έως αδύνατη. Οι περισσότερες γυναίκες δεν μένουν ικανοποιημένες από τον έναν ή τον άλλο ρόλο και αυτό έχει συνέπειες στην προσωπική τους ευτυχία και συμπεριφορά απέναντι στην οικογένεια. Επιπλέον, αισθάνονται ενοχή καθώς πιστεύουν ότι δεν αντεπεξέρχονται, όπως θα έπρεπε στον ρόλο της μητέρας, καθώς δεν περνούν όσο χρόνο θα ήθελαν μαζί με τα παιδιά τους, ενώ ο διαθέσιμος χρόνος τους, δεν αξιοποιείται όπως θα μπορούσε, καθώς είναι μονίμως κουρασμένες, νευρικές και νοιώθουν αδικημένες, απ όλα όσα πρέπει να φέρουν εις πέρας.

Επίσης, πρέπει να αναφερθεί η αναγκαιότητα της γυναικείας εργασίας και από την κρατική δομή. Σύμφωνα με την Πουλοπούλου, (1994), πέρα από την ανάγκη των ίδιων των γυναικών για εργασία, καλύπτοντας ψυχολογικές και οικονομικές ανάγκες, το κράτος στηρίζεται στην γυναικεία απασχόληση σε ποσοστό 35%.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί η συσχέτιση ανάμεσα στην γυναικεία εργασία και γονιμότητα. Είναι γεγονός ότι με την αύξηση της γυναικείας απασχόλησης, μειώθηκε η γεννητικότητα. Η έρευνα του ΕΚΚΕ (1983-1984), έδειξε ότι η εργασιακή απασχόληση μετά τον γάμο και το ποσοστό της έγγαμης ζωής που οι γυναίκες απασχολούνται, συνδέονται αρνητικά με τον πραγματικό αριθμό των γεννήσεων. Επιπλέον, ο λόγος για τον οποίο εργάζονται οι γυναίκες συνδέεται με τον πραγματικό αριθμό των γεννήσεων. Η πλειονότητα των γυναικών, με ποσοστό 77%, σύμφωνα με την αναφερόμενη έρευνα, εργάζεται για οικονομικούς λόγους. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες εργαζόμενες, συχνά εμφανίζουν υψηλότερη γονιμότητα από γυναίκες, οι οποίες δουλεύουν για άλλους λόγους. Τέλος, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σημειωθούν τα αίτια της διαφορικής γονιμότητας σε συνάρτηση με την απασχόληση της γυναίκας στην Ελληνική κοινωνία. Στις αγροτικές περιοχές οι γυναίκες συμμετείχαν στην οικιακή παραγωγή, συμβάλλοντας με πολύωρη καθημερινή εργασία, στην επιβίωση της οικογένειας. Παρά τις δυσκολίες η τότε εκτεταμένη οικογένεια αποκτούσε περισσότερα παιδιά εν συγκρίσει με τις αστικές περιοχές. Η αυξημένη γονιμότητα όμως, αποσκοπούσε στην βοήθεια της οικογένειας στις αγροτικές εργασίες, στην περίθαλψη των ηλικιωμένων μελών της καθώς και στο γεγονός ότι η τότε εργαζόμενη γυναίκα, μπορούσε συγχρόνως να δουλεύει και να προσέχει η ίδια τα παιδιά της.

Η διαμόρφωση του γυναικείου ρόλου τα τελευταία χρόνια στην Ελληνική κοινωνία, έχει υποστεί καίριες αλλαγές, οι σημαντικότερες των οποίων αναφέρθηκαν παραπάνω. Η αυτοδυναμία της σύγχρονης γυναίκας είναι αναμφισβήτητο γεγονός, όσο και η προσπάθεια της στο να αντεπεξεέλθει, όσο πιο ικανά μπορεί στους πολλαπλούς της ρόλους. Ωστόσο, η οικογένεια ως βασικός φορέας φροντίδας και στήριξης των μελών της, έχει υποστεί σημαντική εξασθένηση. Αντίθετα με ότι συνέβαινε, στις αγροτικές κοινωνίες, όπου στην εκτεταμένη οικογένεια, η γυναίκα μπορούσε λόγω κυρίως των συνθηκών εργασίας, να ενισχύει με την εργασία της την οικογένεια και παράλληλα να αποτελεί τον βασικό φορέα φροντίδας της, στην σύγχρονη αστική κοινωνία και οικογένεια δεν συμβαίνει το ίδιο. Η πλέον κατά την πλειονότητα της, εργαζόμενη γυναίκα και μητέρα, καθώς η εργασιακή απασχόληση της βρίσκεται εκτός σπιτιού, δεν μπορεί να παρέχει την φροντίδα και την πλήρη αφοσίωση της στα μέλη της οικογένειας και ιδιαίτερα σε αυτά που έχουν χρόνιο πρόβλημα υγείας και χρειάζονται ολοήμερη φροντίδα. Είτε λοιπόν γίνεται αναφορά σε ηλικιωμένα ή ανάπηρα μέλη της οικογένειας, είτε σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, η σημερινή γυναίκα δεν είναι πλέον διαθέσιμη να παρέχει την φροντίδα της σ αυτά. Έτσι, οι παρελθούσες συνθήκες, σύμφωνα με τις οποίες η οικογένεια ήταν, όπως και παραπάνω αναφέρθηκε, ο βασικός φορέας φροντίδας των μελών της, δεν ισχύει στην σημερινή εποχή. Η σύγχρονη οικογένεια είναι υποχρεωμένη να βρει άλλες λύσεις φροντίδας για τα μέλη της που έχουν ανάγκη. Όπως αναλύθηκε παραπάνω υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση εν συγκρίσει με τις δύο παρελθούσες δομές οικογενειακής οργάνωσης – εκτεταμένη και πυρηνική-. Ωστόσο υπάρχει επίσης διαφορά ανάμεσα στην πυρηνική και σύγχρονη δομή της οικογένειας. Στην πυρηνική μορφή της οικογένειας, εξακολουθούσε η γυναίκα να είναι ο βασικός φορέας φροντίδας των μελών της, καθώς η παιδοκεντρική μορφή του συγκεκριμένου τύπου οικογένειας, δεν άφηνε το περιθώριο στις μητέρες για επαγγελματική αποκατάσταση και ανέλιξη. Ωστόσο, στην σύγχρονη μορφή της, η οικογένεια βάζει σε προτεραιότητα τις ατομικές ανάγκες και επιδιώξεις των μελών της. Η επαγγελματική αποκατάσταση και των δύο συζύγων είναι αυτονόητη στις μέρες μας και αποτελεί βασικό παράγοντα, ο οποίος σε συνδυασμό με άλλες προσωπικές επιδιώξεις του κάθε ατόμου, ολοκληρώνει την ψυχική του ισορροπία.

1.7. ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΘΕΣΜΟ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

1.7.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Ο ορισμός της μονογονεϊκής οικογένειας, ο οποίος έχει επικρατήσει (Κογκίδου, 1995), χαρακτηρίζει έτσι, την οικογένεια εκείνη, όπου ζει με τα παιδιά ο ένας από τους δύο γονείς. Ο όρος μονογονεϊκή οικογένεια καθιερώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1960. Ταυτόχρονα αναπτύχθηκε και ο προβληματισμός για το αν πρόκειται για εναλλακτικό τρόπο οικογενειακής οργάνωσης ή μορφή σύγχρονης οικογένειας. Η αυτονόητη αναφορά στην οικογένεια άρχισε πλέον να διαφοροποιείται και να προσδιορίζεται από τους χαρακτηρισμούς διγονεϊκή ή μονογονεϊκή. Ταυτόχρονα άρχισε να χρησιμοποιείται ο όρος "μονογονεϊκά νοικοκυριά", από τις κοινωνικές επιστήμες, ο οποίος περιελάμβανε πολλές μορφές τους. Πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι για τον ορισμό μιας οικογένειας ως μονογονεϊκής, αρκεί ο μόνος – γονέας να έχει την αποκλειστική ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού. Δεν έχει σημασία εάν παρέχεται στον γονιό ή στα παιδιά, κάποια μορφής βοήθεια, από άλλα άτομα.

Η μονογονεϊκή οικογένεια ως μορφή οικογενειακής δομής δεν είναι σύγχρονο φαινόμενο. Σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, σύμφωνα με την Πουλοπούλου (1994), η αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Για παράδειγμα, στα τέλη της δεκαετίας του 1980, στη Δανία γεννήθηκαν 446 παιδιά στα 1000, εκτός γάμου, στην Μ. Βρετανία 279 και στη Γαλλία 300. Ωστόσο στην Ελλάδα, από τις αρχές του 1980 άρχισε να σημειώνεται μια αύξηση κατά την οποία οι γεννήσεις παιδιών εκτός γάμου, έφτασαν τις 22 σε σύνολο 1000 παιδιών. Στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι μέχρι το 1990 το ποσοστό μονογονεϊκών νοικοκυριών στη χώρα μας, ήταν το χαμηλότερο όλων των χωρών της ΕΟΚ. Μάλιστα, από το 1926 έως το 1975 το ποσοστό αυτό, παρέμενε πολύ χαμηλό με αναλογία γεννήσεων, 10-13 σε σύνολο 1000 παιδιών.

Επιπλέον, πρέπει να αναφερθεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μόνων γονέων αποτελείται από γυναίκες. Το ποσοστό των μόνων γονέων στο σύνολο των νοικοκυριών με παιδιά κάτω των 18 ετών είναι πάρα πολύ υψηλό. Κυμαίνεται από 4% στην Ελλάδα έως 28% στην Δανία, ενώ ο μέσος όρος των μόνων μητέρων στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι 9% σε σχέση με το σύνολο 11% των μόνων γονέων γενικότερα. (Κογκίδου, 1995) Τέλος, είναι ιδιαίτερο σημαντικό να αναφερθεί ότι η κατηγορία των διαζευγμένων γονέων είναι η μεγαλύτερη και αντιπροσωπεύει σχεδόν

το μισό ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών, σε όλα τα κράτη. Επίσης, η αναλογία των χηρών είναι υψηλή, ενώ η κατηγορία των ανύπαντρων μητέρων είναι η μικρότερη

1.7.2. ΑΙΤΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η εξέλιξη της μονογονεϊκής οικογένειας συναρτάται με την αύξηση των διαζυγίων και των γεννήσεων εκτός γάμου, την αύξηση των ποσοστών συμβίωσης και την μείωση της γαμηλιότητας και των γεννήσεων. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω παρατηρείται αύξηση των μονογονεϊκών οικογενειών λόγω διαζυγίων και σε μικρότερο ποσοστό από ανύπαντρες μητέρες, ενώ παραμένει σταθερός ή μειώνεται ο αριθμός των μονογονεϊκών οικογενειών λόγω χηρείας. Μια ακόμα ιδιαίτερα σημαντική αιτία που αφορά την μονογονεϊκότητα, αναφέρεται στην ατομική επιλογή του ατόμου. Είτε αποτελεί μεταβατική φάση στην ζωή ενός ατόμου, είτε μόνιμη, η επιλογή της μονογονεϊκότητας ως προσωπικής απόφασης, δεν παύει να αυξάνεται ραγδαία. Η νέα αυτή εξέλιξη πρέπει να συνδυαστεί με την ευρύτερη εξέλιξη του θεσμού της οικογένειας και τις κοινωνικές αλλαγές που συντελούνται.

Μέχρι πριν από κάποιες δεκαετίες η εμφάνιση του φαινομένου της μονογονεϊκής οικογένειας συνδεόταν με τον θεσμό της ανύπαντρης μητέρας ταπεινής καταγωγής και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου. Οι ανύπαντρες αυτές μητέρες ανήκαν στις χαμηλότερες κοινωνικό-οικονομικές τάξεις, στις εθνικές και φυλετικές μειονότητες. Αν και στις μέρες μας ο συνδυασμός αυτός δεν έχει εξαλειφθεί τελείως και ισχύει σε ένα ποσοστό, η αλλαγή νοοτροπίας στην απόκτηση παιδιών εκτός γάμου, έχει αλλάξει ριζικά. Σύμφωνα με την Πουλοπούλου (1994), το γεγονός ότι σήμερα ένας αριθμός γυναικών κάθε ηλικίας, που προέρχονται από μεσαίες ή οικονομικά εύρωστες τάξεις αποφασίζει για διάφορους λόγους να αποκτήσει ένα παιδί εκτός γάμου, είναι μια καινούργια πραγματικά νοοτροπία.

Παρά λοιπόν, τη διάδοση των αντισυλληπτικών μέσων και την νομιμοποίηση των αμβλώσεων, παρατηρείται μια διεύρυνση των γεννήσεων εκτός γάμου. Επιπλέον, οι παροχές του κράτους είτε αφορούν οικονομικές διευκολύνσεις, είτε άλλης μορφής όπως στέγη και φροντίδα του παιδιού από κρατικούς φορείς, όπως παιδικοί σταθμοί, συντελούν τόσο στην αύξηση των παιδιών εκτός γάμου όσο και στην εξάπλωση του θεσμού της μονογονεϊκής οικογένειας. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε ορισμένα Ευρωπαϊκά κράτη χάρη στην ιδιαίτερη μέριμνα τους για την ανύπαντρη μητέρα και τα άγαμα ζευγάρια, είναι οικονομικά πιο σύμφωρο να παραμείνουν άγαμοι, ώστε να

μην χάσουν την εύνοια της εκεί κοινωνικής πρόνοιας. Ταυτόχρονα, η ελεύθερη συμβίωση απαλλάσσεται σταδιακά από το στίγμα που τη βάρυνε και οι συμβιώσεις εκτός γάμου, αυξάνονται σημαντικά και αποτελούν προσωπική επιλογή.

1.7.3 ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η Ελλάδα κατέχει το χαμηλότερο ποσοστό μονογονεϊκών οικογενειών. Στην Ελληνική κοινωνία ακόμα κι αν ένα παιδί εκτός γάμου είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής μιας γυναίκας, ισχύουν δυο περιπτώσεις. Είτε αποτελεί δείγμα από γυναίκες που αποφασίζουν τη μητρότητα χωρίς δέσμευση μέσα σε σχέσεις που είναι συμβατικές, αδιέξοδες ή ταπεινωτικές ή που επιλέγουν μορφές ελεύθερης συμβίωσης, χωρίς γάμο. Η δεύτερη περίπτωση περιλαμβάνει γυναίκες μόνες και σε μεγάλο βαθμό μοναχικές, οι οποίες αναλαμβάνουν αποκλειστικά την ευθύνη των παιδιών με επίπτωση στην προσωπική τους εξέλιξη και ευτυχία και με τίμημα πολλές φορές την οικονομική και κοινωνική τους περιθωριοποίηση και υποβάθμιση.

Επιπλέον οι νομικές διακρίσεις για τα εκτός γάμου παιδιά, ήταν υπαρκτές στον αστικό κώδικα μέχρι το 1982 (Πουλοπούλου,1994). Η κυριότερη δυσμενής διάκριση για τα παιδιά εκτός γάμου, τα οποία ήταν αναγνωρισμένα από τον πατέρα, ήταν ο περιορισμός του κληρονομικού τους δικαιώματος στο μισό, εφόσον υπήρχε η `` γνήσια`` οικογένεια. Με τις τροποποιήσεις που έγιναν στο οικογενειακό δίκαιο, πραγματοποιήθηκε και η εξομοίωση των απογόνων εκτός και εντός γάμου. Ωστόσο, η νομική ισότητα μεταξύ της ανύπαντρης και παντρεμένης γυναίκας, δεν αρκεί ώστε να βελτιωθεί η θέση της ανύπαντρης μητέρας.

Αν και στην Ελλάδα δεν έχει γίνει κάποια πανελλήνια έρευνα και παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μεγαλύτερη ανοχή στις ανύπαντρες μητέρες, εν τούτοις τα προβλήματα μαζί με τις κοινωνικές προκαταλήψεις που αντιμετωπίζει, είναι υπαρκτό γεγονός. Από διάφορες έρευνες που έχουν γίνει έχει αποδειχθεί ότι οι ανύπαντρες μητέρες στην πλειονότητα τους, πλήττονται από ένα αίσθημα κοινωνικής απομόνωσης και στιγματισμού. Όσον αφορά στις σχέσεις τους με το οικογενειακό τους περιβάλλον, ιδιαίτερα για εκείνες που προέρχονται από αγροτική κοινωνία, τις περισσότερες φορές αποκλείονται ακόμα και από την πατρική περιουσία ως επίπληξη για το ατόπημα που έκαναν.

Επίσης, υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στην ζωή τους, όπως το χαμηλό μορφωτικό τους επίπεδο και η έλλειψη επαγγελματικής

κατάρτισης. Ο τελευταίος παράγοντας είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς τις αναγκάζει να απασχολούνται σε θέσεις με μικρότερη ειδίκευση και πρόσκαιρου χαρακτήρα, οι οποίες συμβάλλουν τόσο στην σωματική και ψυχολογική τους κούραση, όσο και στην κακή οικονομική τους κατάσταση. Τέλος, η έλλειψη υπηρεσιών πρόνοιας και κρατικής παροχής, πέρα από την προτεραιότητα στους κρατικούς και δημοτικούς παιδικούς σταθμούς παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην μη εξεύρεση κατάλληλης εργασίας. Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γίνεται κατανοητή η συμβολή της μονογονεϊκότητας στην μείωση της γεννητικότητας. Συνήθως οι μόνοι –γονείς καθώς αντιμετωπίζουν ποικίλα προβλήματα στην ανατροφή των παιδιών τους, δεν αποκτούν πολλούς απογόνους. Είτε αφορά προσωπική επιλογή είτε απλή αντιμετώπιση ενός τυχαίου γεγονότος, η απόκτηση παιδιών και η ανατροφή τους από τον μόνο γονέα, με τις όποιες συνέπειες σε όλους τους τομείς της ζωής του, αποτελεί πολύ δύσκολη απόφαση. Έτσι, η απόκτηση παραπάνω από ένα παιδί είναι σπάνιο φαινόμενο και καθώς η μορφή της μονογονεϊκής οικογένειας κερδίζει συνεχώς έδαφος στις μέρες μας, οι επίπτώσεις της στο συνεχώς διογκώμενο ζήτημα της υπογεννητικότητας είναι εμφανείς.

1.7.4 ΑΤΥΠΑ ΔΙΚΤΥΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΩΝ ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αντιμετωπίζουν ορισμένα κοινά προβλήματα, στην καθημερινή τους πραγματικότητα. Ένα από τα πιο συνήθη είναι η μείωση του εισοδήματος. Παράλληλα σημειώνεται υπερφόρτωση ευθυνών στον μόνο γονέα, απομόνωση και μοναξιά και άνιση πρόσβαση σε οικονομικά και κοινωνικά αγαθά. Κύριος, αν όχι μόνος υποστηρικτής μιας τέτοιας μορφής οικογένειας, είναι τα άτυπα δίκτυα φροντίδας τα οποία αποτελούνται κυρίως από συγγενείς, συνάδελφους και φίλους. Η φροντίδα αυτών των άτυπων δικτύων κυμαίνεται από την συνολική φροντίδα έως την απλή επικοινωνία και μπορεί να περιλαμβάνει φιλοξενία ή παροχή στέγης, οικονομική στήριξη, βοήθεια στις καθημερινές υποχρεώσεις και την φύλαξη των παιδιών ή απλά συναισθηματική στήριξη.

Στην Ελληνική κοινωνία είναι αρκετά διαδεδομένο το φαινόμενο της επιστροφής του μόνου γονέα στην πατρική οικογένεια. Πιο σύνηθες, είναι η επιστροφή της μόνης μητέρας, ιδιαίτερα εάν δεν εργάζεται. Εάν η μόνη μητέρα δεν έχει οικονομική ανεξαρτησία, η οικογένεια δεν παίζει τον απαραίτητο ρόλο, ώστε να την οδηγήσει στην απόκτηση της αυτονομίας της.

Ο ρόλος που κατέχει η ευρύτερη οικογένεια και ιδιαίτερα η οικογένεια του μόνου γονέα, κρίνεται ως μεγίστης σημασίας. Ανάλογα με την ποιότητα των σχέσεων και τον βαθμό αποδοχής, η οικογένεια καταγωγής έχει έναν διττό ρόλο. Μπορεί να εγκαταλείψει τον μόνο γονέα, (η εγκατάλειψη αφορά μόνο τις γυναίκες, ανύπαντρες μητέρες), όπως επίσης να τον υποστηρίξει σε σημαντικό βαθμό. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι ανύπαντρες μητέρες που επέλεξαν συνειδητά την μητρότητα εκτός γάμου, έχουν φιλικές σχέσεις με το οικογενειακό τους περιβάλλον. Ωστόσο, όπως θα αναφερθεί στη συνέχεια, ο υποστηρικτικός ρόλος της ευρύτερης οικογένειας, μπορεί να έχει και αρνητική επίδραση.

Η στήριξη από την ευρύτερη οικογένεια είναι πιο αισθητή, όταν η μητέρα εργάζεται. Αντίθετα ο μόνος πατέρας εξακολουθεί να χαίρει της φροντίδας αυτής, αν και άνεργος. Από την ευρύτερη οικογένεια, συνήθως οι γονείς του μόνου γονέα, είναι εκείνοι που προσφέρουν την σημαντικότερη και σταθερότερη βοήθεια. Παρέχοντας στήριξη η οποία αφορά κυρίως την φροντίδα των παιδιών, βοηθούν τον μόνο – γονέα να απελευθερωθεί για λίγο από αυτή την υποχρέωση και να έχει περισσότερο χρόνο στην προσωπική του ζωή. Παράλληλα, βοηθούν το παιδί άμεσα και έμμεσα. Άμεσα καθώς του προσφέρουν ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον, το οποίο του δίνει την ασφάλεια και την επιβεβαίωση που χρειάζεται. Έμμεσα γιατί το παιδί νοιώθει ότι και το ίδιο αλλά και οι γονείς του έχουν κάποια άτομα, που τους αγαπούν και τους φροντίζουν. Ενώ συγχρόνως αποκτά τα απαραίτητα πρότυπα, βλέποντας τον γονιό του να έχει μια φυσιολογική κοινωνική και συναισθηματική ζωή.

Η στήριξη όμως που παρέχει η ευρύτερη οικογένεια στον μόνο γονέα, έχει και αρνητικές επιπτώσεις. Είναι πιθανόν, εάν η οικογένεια διακατέχεται από στερεότυπα και προκαταλήψεις, να οδηγήσει την μητέρα σ έναν τρόπο ζωής, επικεντρωμένο μόνο στην φροντίδα του παιδιού. Το γεγονός αυτό έχει αντίκτυπο και στη ζωή του παιδιού. Μάλιστα, η Dolto (Κογκίδου,1995), τονίζει την ανάγκη για τα παιδιά να βλέπουν ότι οι γονείς τους, συμπεριφέρονται ως ενήλικοι. Αναφέρεται κυρίως στην περίπτωση που ο μόνος- γονέας παλινδρομεί στην κατάσταση του παιδιού, οδηγούμενος σ αυτήν από την ανυπαρξία άλλων σχέσεων στη ζωή του, κοινωνικής και ερωτικής φύσης. Σ αυτή την περίπτωση ο ενήλικος γονέας φαίνεται να μην έχει ανάγκη άλλα άτομα και αναδιπλώνεται συναισθηματικά στο παιδί του.

1.8. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

1.8.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

Ο οικογενειακός προγραμματισμός έχει αναγνωριστεί σ όλες τις ανεπτυγμένες χώρες, ως βασικό ανθρώπινο δικαίωμα. Χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σημαντικός στον τομέα της προληπτικής ιατρικής και στην προαγωγή της σωματικής και ψυχικής υγείας των ατόμων. Η βασική επιδίωξη του οικογενειακού προγραμματισμού είναι να καταστήσει την αναπαραγωγή υπεύθυνη και συνειδητή, έτσι ώστε να δημιουργήσει άτομα ισορροπημένα και υγιή.

Η αντικειμενική και υπεύθυνη ενημέρωση, μέσω των προγραμμάτων του οικογενειακού προγραμματισμού, σε θέματα αναπαραγωγής καθώς και σε θέματα υγείας, αποσκοπεί στην επίτευξη της αναφερόμενης επιδίωξης. Παρακάτω θα αναφερθούν οι κυριότερες επιδιώξεις που προσπαθεί να επιτύχει ο οικογενειακός προγραμματισμός:

- I. Θεμελιώδης προϋπόθεση του, είναι η ενημέρωση, η διάδοση και η σωστή εξατομικευμένη χρήση των μεθόδων αντισύλληψης.
- II. Η αποφυγή των γεννήσεων, οι οποίες είναι επίφοβες στην μετάδοση κληρονομικών παθήσεων από γονείς που πάσχουν ή είναι φορείς μιας κληρονομικής νόσου.
- III. Η διατήρηση της καλής σωματικής κατάστασης των γυναικών, μέσα από τον προγραμματισμό των επόμενων κυήσεων και στην αναβολή τους, για χρονικό διάστημα το οποίο θεωρείται απαραίτητο για κάθε περίπτωση.
- IV. Στην μείωση της μητρικής θνησιμότητας.

Επιπλέον, ο οικογενειακός προγραμματισμός αποσκοπεί:

- Στη μείωση του αριθμού των αμβλώσεων, οι οποίες αποτελούν κίνδυνο, τόσο για την υγεία της γυναίκας, όσο και για την μελλοντική της εγκυμοσύνη.
- Στη ρύθμιση της ανεξέλεγκτης γονιμότητας.
- Στην πρόληψη των αφροδίσιων νοσημάτων.

- Στην απόκτηση απαραίτητων γνώσεων για την προστασία της γονιμότητας του άνδρα και της γυναίκας.
- Στην ενημέρωση για τη σεξουαλική ζωή και των δύο φύλων, λαμβάνοντας υπ' όψη τις ιδιαίτερες καταστάσεις και την ατομικότητα αυτού στον οποίο απευθύνεται.
- Στην παροχή συμβουλευτικής σε ζευγάρια που θέλουν ν αποκτήσουν παιδιά και αντίστοιχα σε ζευγάρια που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην απόκτηση απογόνων.
- Τέλος, παρέχει συμβουλευτική ως προς την αντιμετώπιση προβλημάτων ευγονικής, εφαρμόζοντας τον προγεννητικό έλεγχο.

1.8.2 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ & ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η θεσμοθέτηση του οικογενειακού προγραμματισμού στην Ελλάδα, έγινε το 1980 με το νόμο 1036/ 80 (Μαργαριτίδου- Μεσθεναίου,1991). Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι αν και η νομοθεσία εξέφραζε την κοινωνική χρησιμότητα του οικογενειακού προγραμματισμού, δεν στάθηκε δυνατή η ευρεία εφαρμογή του.

Η ιδέα του οικογενειακού προγραμματισμού στην Ελλάδα, εμφανίστηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1960. Η ευγονική ήταν το βασικό του περιεχόμενο και ο κυριότερος προσανατολισμός. Το 1973, όταν το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό των αμβλώσεων, έπαιρνε διαστάσεις εθνικού ιατρικού- κοινωνικού προβλήματος, ιδρύθηκε η Ελληνική εταιρία οικογενειακού προγραμματισμού, με καθαρά επιστημονικό χαρακτήρα.

Ωστόσο, χρονολογία σταθμός στην ανάπτυξη του θεσμού του οικογενειακού προγραμματισμού, είναι το 1976 όπου ιδρύθηκε η εταιρεία του οικογενειακού προγραμματισμού, ΕΟΠ, από διαφορετικούς κοινωνικούς και πολιτικούς χώρους. Σκοπός ίδρυσής της, ήταν η παροχή συμβουλευτικού έργου στο άμεσο μέλλον και η ευαισθητοποίηση, τόσο της πολιτικής ηγεσίας, όσο και της ευρύτερης κοινωνίας, πάνω στις αρχές και τη σημασία του οικογενειακού προγραμματισμού. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα γυναικεία σωματεία, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο στην αναφερόμενη εξέλιξη. Καθώς, το πρόβλημα των συνεχώς αυξανόμενων αμβλώσεων ήταν πλέον εμφανές και με αφορμή το Διεθνές έτος γυναίκας, το 1975, τα γυναικεία σωματεία

πρότειναν την νομιμοποίηση των αμβλώσεων αλλά κυρίως, οργάνωσαν για πρώτη φορά στο Ελληνικό γίνεσθαι, έκθεση αντισυλληπτικών μέσων.

Σ αυτό το σημείο, πρέπει να σημειωθεί, ότι ο οικογενειακός προγραμματισμός, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στις υπόλοιπες χώρες, όπου είχε αρχίσει να εμφανίζεται, είχε αρχικά ταυτιστεί με τον έλεγχο των γεννήσεων που εφαρμόστηκε σε χώρες με προβλήματα υπερπληθυσμού. Η ταύτιση αυτή είναι πλήρως λανθασμένη. Η πληροφόρηση που παρέχει σε θέματα αναπαραγωγικότητας δεν αποσκοπεί, υποχρεωτικά, στην αύξηση ή την μείωση των γεννήσεων. Στόχος του είναι, η παροχή πληροφοριών, λαμβάνοντας υπόψη τις επιθυμίες και τις δυνατότητες του κάθε ατόμου. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα, όπου είναι εδραιωμένη η χαμηλή αναπαραγωγικότητα, η εφαρμογή του οικογενειακού προγραμματισμού, δεν συντελεί στην περαιτέρω μείωση της γεννητικότητας, αλλά αντίθετα μπορεί να βοηθήσει στη σταθεροποίηση της, σε παραδεκτά όρια.

1.8.3 ΑΜΒΛΩΣΕΙΣ & ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σ αυτό το σημείο, πρέπει να αναφερθεί το ζήτημα των αμβλώσεων, το οποίο πριν από κάποιες δεκαετίες στην χώρα μας, είχε δημιουργήσει σημαντικό πρόβλημα. Στα χρόνια της δεκαετίας του 1960, η αναλογία των αμβλώσεων ήταν τρεις για κάθε γέννηση. Η άμβλωση χρησιμοποιούταν ως μέσο αντισύλληψης από τα τότε ζευγάρια. Ο έλεγχος και η αποφυγή των γεννήσεων των ανεπιθύμητων παιδιών, γίνονταν με μέσο την άμβλωση.

Στην πρώτη έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1965, διαπιστώθηκε ότι το 1/3 περίπου των παντρεμένων γυναικών, ανέφεραν μια ή και περισσότερες προκλητές αμβλώσεις, με αντιστοιχία 75 προκλητών αμβλώσεων επί 100 παντρεμένων γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας. Επιπλέον, η μια στις δύο γυναίκες που προέβαιναν σε άμβλωση ήταν άγαμη και ηλικιακά, σε ποσοστό 27%, νεότερη των 20 χρόνων. (Μαργαριτίδου- Μεσθεναίου, 1991)

Νομικά η άμβλωση ως ελεύθερη επιλογή της γυναίκας, θεσμοθετήθηκε το 1987 ενώ από το 1978, επιτρεπόταν μόνο για λόγους ευγονικής και επί προβλημάτων ψυχικής υγείας, της μέλλουσας μητέρας. Η Πουλοπούλου (1994) αναφέρει ότι ένας από τους βασικούς στόχους του οικογενειακού προγραμματισμού είναι η μείωση των αμβλώσεων. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η άμβλωση δεν πρέπει να αποτελεί

αντισυλληπτική μέθοδο, αλλά την τελευταία επιλογή όταν μια εγκυμοσύνη δεν είναι επιθυμητή. Ως συνέπεια, ο αριθμός των αμβλώσεων φανερώνει και το μέγεθος αποτυχίας του οικογενειακού προγραμματισμού στις χώρες που εφαρμόζονται τα προγράμματα αυτού.

Σ αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να αναφερθούν στοιχεία για τις αμβλώσεις στον Ελληνικό χώρο, ώστε να γίνει κατανοητό το μέγεθος του προβλήματος, το οποίο κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό πριν από κάποια χρόνια στη χώρα μας. Στην Ευρώπη το 1993, οι αμβλώσεις ήταν νομικά επιτρεπτές, ενώ η διεθνής εμπειρία απέδειξε ότι από τον χρόνο που αίρεται η απαγόρευση τους, τείνουν να ελαττώνονται αρκετά.

Το βασικό επιχείρημα για τη νομιμοποίηση των αμβλώσεων στην Ελλάδα, ήταν ότι εφόσον νομιμοποιηθούν, θα γίνονται σε Δημόσια νοσοκομεία με κάλυψη των νοσηλίων από τα Ασφαλιστικά ταμεία, αλλά κυρίως με σίγουρη ενημέρωση προς την μητέρα ώστε να μην αναγκαστεί να προβεί ξανά σε άμβλωση. Οι γυναίκες έπεφταν θύματα εκμετάλλευσης από μια μερίδα γιατρών, ενώ επιπλέον αισθάνονταν ένοχες εφόσον προέβαιναν σε μια παράνομη πράξη. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, το 1/3 των γυναικών στην Ελλάδα, προσέφευγαν σε άμβλωση, μια ή και περισσότερες φορές κατά μέσο όρο. Η Ελλάδα εκείνη την περίοδο κατείχε το ρεκόρ των παρανόμως ενεργούμενων και μη κατασταλλόμενων αμβλώσεων. Επιπλέον, έχει υπολογιστεί ότι την αναφερθείσα περίοδο οι γιατροί εισέπρατταν από τις γυναίκες, υψηλές αμοιβές, οι οποίες ανέρχονταν συνολικά στα 500 εκατομμύρια δραχμές ετησίως. Υπάρχουν περιπτώσεις γυναικών οι οποίες έχουν κάνει 7 αμβλώσεις στον ίδιο γιατρό.

Σύμφωνα με στοιχεία από έρευνες του Κέντρου Βιομετρικών μελετών, στη δεκαετία 1956- 1965 υπολογίστηκε ότι ο αριθμός των αμβλώσεων έγγαμων γυναικών ετησίως, έφτανε τις 52.500. Επίσης, έχει αποδειχτεί ότι το 1965 το 35-40% των Ελληνίδων είχε κάνει τουλάχιστον μία άμβλωση. Πρέπει να αναφερθεί ότι την αναφερθείσα περίοδο, η διακεκομμένη συνουσία ήταν η βασική αντισυλληπτική μέθοδος, ενώ οι αμβλώσεις θεωρούνταν ως η μόνη σίγουρη μέθοδος κατά της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης.

Επιπλέον, όταν το επιθυμητό μέγεθος της οικογένειας, είχε υλοποιηθεί, η άμβλωση αποτελούσε το βασικότερο μέσο ελέγχου των γεννήσεων, όπως και τον έλεγχο στην χρονική τους κατανομή. Εξάλλου, ένα μεγάλο ποσοστό των αμβλώσεων (ΕΚΚΕ 1983-84, Πουλοπούλου), πραγματοποιούνταν μετά την γέννηση και του δεύτερου παιδιού ή στο χρονικό διάστημα, μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης

γέννησης. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι, στην ίδια κοινωνιολογική έρευνα, με ποσοστά 54.3% και 55%, ανδρών και γυναικών αντίστοιχα, έδειξε ότι εάν η γέννηση άλλου παιδιού δεν ήταν επιθυμητή, συμφωνούσαν να γίνει άμβλωση. Είναι προφανές, από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, ότι στην Ελλάδα η άμβλωση χρησιμοποιούταν για δύο βασικούς λόγους. Αρχικά, ως ριζικό μέσο στα προχωρημένα στάδια της κύησης και ως καταφύγιο των συζύγων, οι οποίοι είχαν αποκτήσει τον επιθυμητό αριθμό απογόνων.

Τέλος πρέπει να αναφερθεί η άποψη ότι ο θεσμός του οικογενειακού προγραμματισμού και η νομιμοποίηση των αμβλώσεων, αποτελούν αιτίες της υπογεννητικότητας που αντιμετωπίζει η χώρα μας. Ωστόσο, η συγκεκριμένη άποψη δεν ευσταθεί, καθώς, τόσο τα αντισυλληπτικά, όσο και οι αμβλώσεις αποτελούν μέσα και όχι αίτια μείωσης των γεννήσεων. Επιπλέον, ένας από τους βασικότερους στόχους του οικογενειακού προγραμματισμού είναι η μείωση της συχνότητας των αμβλώσεων. Οι αμβλώσεις, μπορούν να έχουν πολλές και συχνά επικίνδυνες επιπτώσεις για την σωματική και ψυχική υγεία μιας γυναίκας. Οι σημαντικότερες αυτών είναι η δημιουργία προβλημάτων στις επόμενες κυήσεις και επομένως στην γεννητικότητα. Επιπλέον, πριν τη νομιμοποίηση των αμβλώσεων ένας σημαντικός αριθμός τους, κυρίως στην επαρχία, γινόταν από ερασιτέχνες με οδυνηρές, πρωτόγονες και επικίνδυνες μεθόδους, ως αποτέλεσμα των οποίων, πολλές γυναίκες να μείνουν στείρες, καθώς δεν είχαν τις απαιτούμενες συνθήκες μιας χειρουργικής επέμβασης από εξειδικευμένο, ιατρικό προσωπικό. Αντίθετα, από την παραπάνω αναφερθείσα άποψη, βασικός στόχος του οικογενειακού προγραμματισμού, είναι ο περιορισμός των αμβλώσεων, συμβάλλοντας έτσι στην διατήρηση της ψυχικής και σωματικής υγείας της γυναίκας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΕ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας, οι αυξανόμενες προσωπικές ανάγκες του κάθε ατόμου και η έλλειψη ελεύθερου χρόνου του ανθρώπου σήμερα, οι μεγαλύτερες απαιτήσεις για την ανατροφή των παιδιών σε συνάρτηση με την αντικατάσταση της εκτεταμένης οικογένειας από την πυρηνική αρχικά και αργότερα στη σύγχρονη οικογένεια, είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση των άτυπων δικτύων φροντίδας και τη μείωση του επιθυμητού αριθμού παιδιών.

Πολύ σημαντικό παράγοντα στο πρόβλημα της υπογεννητικότητας αποτέλεσε και το μεταναστευτικό ρεύμα το οποίο αποδημούσε από την Ελλάδα σε χώρες του εξωτερικού σε προηγούμενες δεκαετίες αλλά και η παλιννόστηση τους σε προχωρημένη ηλικία επιβάρυνε διπλά τη γηρασμένη δημογραφική πυραμίδα της Ελλάδας αφενός με το <<χάσιμο>> μιας γενιάς μεταναστών και αφετέρου με την επιστροφή τους στη χώρα σε μεγαλύτερη ηλικία, όταν πλέον ανήκαν στο γηραιό κομμάτι της πυραμίδας.

Παλιά και σύγχρονα γεγονότα αποδεικνύουν ότι η δημογραφική ανάπτυξη είναι αίτιο και όχι συνέπεια προόδου. Ο ανοδικός ρυθμός της ετήσιας αύξησης του πληθυσμού συνοδεύεται κατά κανόνα από οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, επιβραδύνει τη γήρανση του πληθυσμού διατηρώντας αμείωτη την αναλογία των νέων και κρατώντας υψηλό το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας.

Τα αποτελέσματα της πληθυσμιακής ύφεσης είναι λίγο πολύ γνωστά: σε μια περιοχή με στάσιμο πληθυσμό, η μέση ηλικία των κατοίκων της είναι υψηλή. Από το σημείο αυτό και μετά όμως αρχίζει μειωμένη γονιμότητα και υπερθνησιμότητα που τείνει στον αποπληθυσμό. Η υπογεννητικότητα μπορεί μακροπρόθεσμα να δημιουργήσει ή να συντηρήσει την οικονομική ανισορροπία και να γίνει πηγή φτώχειας. Οι τοπικοί πόροι, αντί να αξιοποιούνται, εγκαταλείπονται. Η χαμηλή δημογραφική πυκνότητα, μειώνει την απόδοση των επενδύσεων, ενώ ο μεγαλύτερος αριθμός εργαζομένων θα μπορούσε να επωφεληθεί από αυτές.

Το πρόβλημα της υπογεννητικότητας είναι ένα πρόβλημα που αφορά τις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες σήμερα και έχει ποικίλες επιπτώσεις στα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά μιας κοινωνίας. Το λεγόμενο

δημογραφικό πρόβλημα αφορά την γεννητικότητα¹ ενός λαού και μόνο με τη βαθιά μελέτη των αιτιών του φαινομένου μπορεί να κατανοηθεί σε όλες του τις εκφάνσεις και να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικότερα.

Όπως είπε ο Αλφρέ Σοβί, ένας διάσημος Γάλλος δημογράφος του 20ου αιώνα, «το δημογραφικό πρόβλημα είναι τόσο βασικό, που εκδικείται βάνουσα εκείνους οι οποίοι το αγνοούν»

2.2 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Το δημογραφικό πρόβλημα της Ευρώπης είναι ότι στις χώρες της Ε.Ε. ο δείκτης γονιμότητας είναι 1,4 παιδιά ανά γυναίκα αναπαραγωγικής ηλικίας με το δείκτη αντικατάστασης των γενεών² να είναι τα 2,1 παιδιά ανά γυναίκα αναπαραγωγικής ηλικίας, χωρίς η είσοδος των τελευταίων 10 χωρών στην Ε.Ε να αλλάξει τίποτα στην εικόνα αυτή.

Η Γαλλία η οποία έχει επίμονα και κατ' επανάληψη σκύψει πάνω από αυτό το πρόβλημα και έχει πάρει ουσιαστικά μέτρα για την καταπολέμησή του, έχει 1,8 δείκτη γονιμότητας. Στην Ιρλανδία, μια χώρα η οποία ήταν πολύ φτωχότερη από μας πριν από 15-20 χρόνια, όλοι οι δείκτες και τα μεγέθη της είναι σε φάση ανόδου και προέλασης. Συγκεκριμένα η Ιρλανδία έχει σήμερα δείκτη γονιμότητας 1,9, τον υψηλότερο στην Ε.Ε.

Το Εθνικό Ίδρυμα Εξωτερικής Πολιτικής της Γαλλίας είχε κάνει μια μελέτη το 2004 η οποία επεσήμανε ότι δυο πράγματα οδηγούν σε ανάπτυξη τις χώρες: ο δείκτης παραγωγικότητας και ο δείκτης γονιμότητας και κατέληξε στο ότι τόσο ο ένας όσο και ο άλλος δείκτης στις ευρωπαϊκές χώρες είναι απογοητευτικοί.

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο όλες σχεδόν οι χώρες της Ευρώπης παρουσίασαν ανοδικές τάσεις στη γεννητικότητα, το γνωστό baby boom που

¹ **γεννητικότητα** είναι η σχέση του αριθμού των γεννήσεων ως προς το γενικό πληθυσμό. Ο όρος γεννητικότητα διαφοροποιείται από τον όρο **γονιμότητα**, ο οποίος σημαίνει την αναπαραγωγική δραστηριότητα του γυναικείου πληθυσμού σε αναπαραγωγική ηλικία (15-49 ετών).

ποσοστό γεννητικότητας (%): Λόγος των γεννήσεων ενός έτους προς το μέσο πληθυσμό του ίδιου έτους και γενικότερα, λόγος των γεννήσεων μιας περιόδου στο μέσο πληθυσμό της ίδιας περιόδου. Επομένως αναλογών αριθμός γεννήσεων σε μια χωρική ενότητα στην διάρκεια ενός έτους επί 1.000 κατοίκων της ίδιας χωρικής ενότητας στη διάρκεια του ίδιου έτους.

² **Αναπαραγωγή/ αντικατάσταση των γενεών**

Οι γενεές «αναπαράγονται» όταν φέρουν στον κόσμο ως το τέλος της αναπαραγωγικής τους ζωής έναν αριθμό παιδιών που θα τις αντικαθιστά πλήρως. Με τις επικρατούσες συνθήκες θνησιμότητας στις ανεπτυγμένες χώρες εκτιμάται πως για να αναπαραχθούν οι γενεές πρέπει στο τέλος της αναπαραγωγικής τους ηλικίας (στα 50 τους έτη) να έχουν δώσει ζωή σε 2,1 παιδιά τουλάχιστον κατά μέσο όρο.

προκλήθηκε από την έντονη μεταπολεμική αύξηση στη συχνότητα των γάμων και των γεννήσεων. Έτσι, ενώ μέχρι το 1964 μια σειρά από παράγοντες φαινόταν να ευνοούσε την αύξηση του αριθμού των γεννήσεων, από το 1965 και μετά, και ιδιαίτερα στις δεκαετίες του '70 και του '80 η πτώση της γεννητικότητας εξαπλώθηκε σε όλη σχεδόν την Ευρώπη(αρχικά στις χώρες της Βόρειας και Δυτικής Ευρώπης και κατόπιν στις χώρες της Νότιας Ευρώπης με ταχύτατο ρυθμό) και χαρακτηρίζεται κυρίως από μείωση του αριθμού των οικογενειών με τρία παιδιά και πάνω.

Το μέλλον της Ευρώπης διαγράφεται ζοφερό. Οι ευρωπαϊκές οικονομίες αδυνατούν να ακολουθήσουν τους ρυθμούς ανάπτυξης που επιτυγχάνονται στον υπόλοιπο πλανήτη, και κυριότερη αιτία για αυτό θεωρείται η υπογεννητικότητα. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Eurostat, ο πληθυσμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυξήθηκε το 2002 μόλις 0,3% ενώ σε αρκετά κράτη-μέλη μειώθηκε. Ειδικότερα θα παραθέσουμε σε πίνακα τα πρόσφατα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα η Eurostat στις 7/8/2002 για τις 15 χώρες-μέλη της Ε.Ε. Στον πίνακα επίσης αντιδιαστέλονται και οι αντίστοιχοι αριθμοί που αφορούν στις Η.Π.Α για μια πιο ολοκληρωμένη θεώρηση και καλύτερη εικόνα του φαινομένου της υπογεννητικότητας στην Ευρώπη.

Πίνακας 1: Εξέλιξη του πληθυσμού στις χώρες μέλη της ΕΕ

ΧΩΡΕΣ	1980	2001	μεταβολή επί τοις %
Ιρλανδία	3,30	1,98	-40,0
Γαλλία	2,00	1,90	-5,0
Δανία	1,60	1,74	8,7
Φιλανδία	1,60	1,73	8,1
Λουξεμβούργο	1,50	1,70	13,3
Ολλανδία	1,60	1,69	5,6
Βέλγιο	1,70	1,65	-2,9
Ην. Βασίλειο	1,90	1,63	-14,2
Σουηδία	1,70	1,57	-7,6
Πορτογαλία	2,20	1,42	-35,5
Γερμανία	1,60	1,29	-19,4
Αυστρία	1,60	1,29	-19,4
Ελλάδα	2,20	1,29	-41,4
Ισπανία	2,20	1,25	-43,2
Ιταλία	1,60	1,24	-22,5
Ε. Ε	1,80	1,47	-18,3
Η.Π.Α	1,80	2,06	14,4

Πηγή: Eurostat 2005

Στον πίνακα 1 δίνεται η γονιμότητα για τα έτη 1980 και 2001 στις χώρες-μέλη της Ε.Ε. κατά φθίνουσα σειρά το 2001, καθώς και την ποσοστιαία μεταβολή της το 2001 σε σύγκριση με το 1980. Στην προτελευταία και τελευταία σειρά δίνονται τα ίδια στοιχεία για την Ε.Ε ως σύνολο και τις Η.Π.Α αντίστοιχα.

Από τον πίνακα αυτόν βλέπουμε τα ακόλουθα:

Το 1980 η Ελλάδα κατείχε τη 2^η θέση στη γονιμότητα ανάμεσα στις χώρες-μέλη της Ε.Ε. μαζί με την Ισπανία και την Πορτογαλία, με πρώτη την Ιρλανδία. Η γονιμότητα το έτος εκείνο στις τέσσερις αυτές χώρες ήταν ψηλότερη από το μέσο όρο της Ε.Ε και ξεπερνούσε το επίπεδο ανανέωσης των γενεών. Τελευταία ανάμεσα στις 15 χώρες –μέλη της Ε.Ε ήταν το Λουξεμβούργο.

Το 1980 η Ευρωπαϊκή Ένωση ως σύνολο και οι Η.Π.Α είχαν την ίδια γονιμότητα.

Το 2001 η Ελλάδα κατολίσθησε στην 11^η θέση στη γονιμότητα ανάμεσα στις χώρες-μέλη της Ε.Ε μαζί με τη Γερμανία και την Αυστρία (με εκτιμώμενο από τη Eurostat αριθμό γεννήσεων 101.000), με την Ιταλία και την Ισπανία να καταλαμβάνουν τις δυο τελευταίες θέσεις. Στις χώρες αυτές καθώς και στην Πορτογαλία, η γονιμότητα ήταν χαμηλότερη από το μέσο όρο της Ε.Ε. το έτος αυτό η Ιρλανδία κατείχε και πάλι την πρώτη θέση.

Από τις παραπάνω εξελίξεις που απεικονίζονται στην τέταρτη στήλη του πίνακα φαίνεται ότι το 2001 σε σύγκριση με το 1980, στην Ελλάδα σημειώθηκε η 2^η σε μέγεθος μείωση της γονιμότητας (-41,4%) ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε, μετά από εκείνη της Ισπανίας (-43,2%). Η 3^η και 4^η σε μέγεθος μείωση της γονιμότητας σημειώθηκε στην Ιρλανδία (-40%) και στην Πορτογαλία (-35,5). Μείωση πάνω από 20% σημειώθηκε και στην Ιταλία (-22,5%).

Η γονιμότητα όμως δε μειώθηκε σε όλες τις χώρες της Ένωσης. Στην Ολλανδία, τη Φιλανδία, τη Δανία και το Λουξεμβούργο αυξήθηκε, με αποτέλεσμα οι χώρες αυτές να βελτιώσουν σημαντικά τη θέση τους το 2001 σε σύγκριση με το 1980 σε ότι αφορά τη γονιμότητα.

Από τις δυο τελευταίες γραμμές του πίνακα φαίνεται ότι, ενώ στην Ε.Ε ως σύνολο η γονιμότητα το 2001 μειώθηκε κατά 18,3% σε σύγκριση με το 1980, στις Η.Π.Α σημείωσε αύξηση 14,4%.

2.3 ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Δε θα μπορούσε να μελετάται η γήρανση στην Ελλάδα χωρίς να ανοίξει μία παρένθεση με μια μικρή αναφορά στο πρόσφατο παρελθόν της και συγκεκριμένα για τα μεγάλα κύματα μεταναστών τα οποία αποδημούσαν σε χώρες του εξωτερικού και ειδικά στη Γερμανία. Η μετανάστευση είναι ένα πολύ μεγάλο κεφάλαιο αλλά εδώ θα μελετηθεί μόνο σε συσχέτιση με το Δημογραφικό πρόβλημα.

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία 386.611 Έλληνες και Ελληνίδες μετανάστευαν προς τις υπερπόντιες χώρες στην περίοδο 1891-1920 ενώ στην περίοδο 1955-1977 μετανάστευσαν συνολικά 1.236.290 άτομα. Μετά το 1977, δε συλλέγονται στοιχεία, ούτε για τη μετανάστευση, ούτε για την παλιννόστηση. Η μικρο-απογραφή που πραγματοποιήθηκε το 1985-1986 διαπίστωσε ότι ο αριθμός των ατόμων που παλιννόστησαν στη δεκαπενταετία 1971-1986 ήταν 627.625. Για τη μετανάστευση

μετά το 1977 δεν υπάρχουν στοιχεία κατά έτος για όλη την Ελλάδα αλλά ορισμένοι υπολογισμοί για μερικές περιοχές (Πουλοπούλου 1994).

Ανάμεσα στις χώρες που εφοδιάζουν τη Γερμανία με εργατικά χέρια, η Ελλάδα σε σχέση με τον πληθυσμό της κατέχει μόνιμα το προβάδισμα και με σημαντική διαφορά από όλες τις άλλες στην εξαγωγή αυτού του προϊόντος. Από τα 8,7 εκατομμύρια των κατοίκων της προσφέρει 280.000 εργάτες στη Γερμανία.

Η εξωτερική μετανάστευση είχε σα συνέπεια την ανισορροπία των φύλων, τον κατακερματισμό της οικογένειας και τη δημογραφική γήρανση. Προκαλώντας το διαχωρισμό της οικογένειας (δημιουργία χωλής οικογένειας, καταταμημένης κατά γενεές οικογένεια³), την απομάκρυνση κατά την αναπαραγωγική ηλικία και μεταδίδοντας τη νοοτροπία των βιομηχανικών χωρών για τον οικογενειακό προγραμματισμό, η μετανάστευση έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στον εκούσιο περιορισμό της Ελληνικής γεννητικότητας.

Η μετανάστευση δεν αυξάνει τη γήρανση μόνο έμμεσα, ενισχύοντας την υπογεννητικότητα, ασκεί και άμεση επίδραση αφού σημαντικός αριθμός μεταναστών παλιννοστούν σε προχωρημένη ηλικία.

Επίσης άσκησε μεγάλες επιδράσεις στην άνιση αστικοποίηση στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μας αφού οι παλιννοστούντες σπάνια επανέρχοντο στην επαρχία που είχαν εγκαταλείψει, προτιμώντας τα αστικά κέντρα επιδιώκοντας μια οποιαδήποτε δραστηριότητα που να μην απαιτεί εξειδίκευση(Πολύζος 1981).

Μια άλλη πλευρά της μετανάστευσης είναι η εσωτερική, δηλαδή η μετακίνηση του πληθυσμού στο εσωτερικό της ίδιας χώρας. Το φαινόμενο αυτό εμφανίστηκε μεταπολεμικά και, σιγά-σιγά, πήρε μεγάλες διαστάσεις, κάτω από ορισμένες καταστάσεις, που δημιουργήθηκαν στη χώρα μας στην περίοδο αυτή. Άρχισε λοιπόν ένα ρεύμα μετακίνησης, που κατευθυνόταν απ' τις αγροτικές περιοχές προς τις αστικές και ιδιαίτερα προς τα δυο μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Το ποσοστό του πληθυσμού στα αστικά κέντρα αυξήθηκε από 36,8% το 1951 σε 58,1% το 1981, και στην Αθήνα συγκεκριμένα από 18% σε 31% (Ν.Κυριαζή, 1992).Φυσικά και τα άλλα επαρχιακά κέντρα δοκίμασαν, αλλά σε μικρότερο βαθμό, το κύμα αυτό της εσωτερικής μετανάστευσης. Το φαινόμενο αυτό

³ Χωλή οικογένεια: οικογένεια που ο ενήλικας απουσιάζει ή κατοικεί αλλού για μεγάλο χρονικό διάστημα

Καταταμημένη κατά γενεές οικογένεια: το ζευγάρι μεταναστεύει και εργάζεται σε άλλη χώρα χωρίς τα παιδιά που ζουν στην Ελλάδα με ανιόντες ή εκ πλαγίου συγγενείς

με τη γενική του ονομασία λέγεται αστυφιλία και ως ένα βαθμό, είναι φαινόμενο παγκόσμιο.

Τόσο η εξωτερική μετανάστευση, όσο και η εσωτερική μετακίνηση του πληθυσμού μιας χώρας, έχει και τις ιδιαίτερες συνέπειές της. Έτσι, τις συνέπειες από την εσωτερική μετακίνηση του πληθυσμού, πρέπει να τις δούμε από δυο πλευρές.

Πρώτα οι γενικότερες συνέπειες, που έχει η μετακίνηση στην υπαίθρο και που οι κυριότερες από αυτές είναι:

- Η συνεχής πληθυσμιακή ελάττωση.
- Η αύξηση της μέσης ηλικίας του αγροτικού πληθυσμού, αφού φεύγουν οι νεότεροι και μένουν οι γεροντότεροι.
- Ελάττωση της παραγωγής και εγκατάλειψη της γης.
- Οικονομικός μαρασμός της υπαίθρου.

Ανάλογα με την ένταση, την έκταση και τις κατευθύνσεις της, η κίνηση αυτή οδηγεί σε ανακατατάξεις του πληθυσμού στο χώρο με άμεσα και μακροπρόθεσμα δημογραφικά αποτελέσματα (Δ.Γ. Τσαούσης, 1986)

Από τα άμεσα αποτελέσματα είναι η κατά περιφέρειες μεταβολή του μεγέθους και της δομής του πληθυσμού, η μεταβολή του μεγέθους και της σύνθεσης του εργατικού δυναμικού κατά περιφέρειες και στο σύνολο της χώρας (π.χ. μείωση των απασχολούμενων στη γεωργία και αύξηση των απασχολούμενων στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες), η κατά περιφέρειες και στο σύνολο της χώρας μεταβολή στις χρήσεις του εδάφους και στις οικονομικές δραστηριότητες (π.χ εγκατάλειψη γεωργικών εκτάσεων και καλλιεργειών, επέκταση των πόλεων και των βιομηχανικών ζωνών κλπ).

Από τα δημογραφικά πιο ενδιαφέρουσες έμμεσες συνέπειες της εσωτερικής μεταναστευτικής κίνησης είναι η επίδραση που ασκεί, μέσω της μεταβολής της κατά τόπους και κατά κατηγορίες δομής του πληθυσμού στη γεννητικότητα και θνησιμότητα.

2.4 ΤΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην Ελλάδα μέχρι το 1980 παρά τη μείωση της γεννητικότητας που είχε παρατηρηθεί δεν υπήρχε λόγος ανησυχίας γιατί ήταν μια από τις λίγες χώρες που εξασφάλιζε το επίπεδο «αντικατάστασης των γενεών» στην Ευρώπη, δηλαδή ο αριθμός των νέων ενός πληθυσμού να είναι ανάλογος ως προς τον αριθμό των γερόντων του μελετώμενου πληθυσμού. Ωστόσο η περίοδος 1980 – 1992 δείχνει ότι ακόμα και αν η γεννητικότητα αυξηθεί και σταθεροποιηθεί στα επίπεδα του 1985 (1.68 παιδιά ανά γυναίκα) ο πληθυσμός της χώρας θα αρχίσει να μειώνεται και η αύξηση της αναλογίας των ηλικιωμένων στο πληθυσμό θα είναι δραματική (Πουλοπούλου,1994) οπότε και θα αυξηθεί ο δείκτης γήρανσης⁴ της χώρας μας, θα εμφανιστεί δηλαδή το φαινόμενο της πληθυσμιακής γήρανσης.

Στην χώρα μας, με βάση τα στοιχεία της ΕΣΥΕ η εικόνα παρουσιάζεται ως εξής: συγκρίνοντας τις απογραφές των ετών 1920 έως 1991 (ανά δεκαετία), παρατηρούμε ότι οι περισσότερες Ελληνικές οικογένειες αποκτούν 1-2 παιδιά, - ο μέσος αριθμός των μελών μιας Ελληνικής οικογένειας ήταν το 1920: 4,29 ενώ το 1991: 2,97- και με βάση αυτόν τον ρυθμό γεννήσεων, το πρόβλημα της υπογεννητικότητας παραμένει και εντείνεται.

Είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε ενδεικτικά πώς εξελίχθηκαν οι γεννήσεις, οι θάνατοι και η φυσική μεταβολή του πληθυσμού, όχι κατά έτος αλλά ανά τετραετία δεδομένου ότι τα δέκα έτη μειώνονται οι γάμοι, γεγονός που συνήθως επηρεάζει τις γεννήσεις το έτος που έπεται του δέκατου.

Στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 2) δίνονται τα στοιχεία για τις γεννήσεις, τους θανάτους και τη φυσική μεταβολή του πληθυσμού στην Ελλάδα ανά τετραετία την περίοδο 1976-1999.

Πίνακας 2: Γεννήσεις, θάνατοι και φυσική μεταβολή του πληθυσμού ανά τετραετία 1976-1999.

⁴ Δείκτης γήρανσης

Λόγος των ατόμων 65+ ετών προς τον πληθυσμό των παιδιών ηλικίας 0-14 ετών. Επομένως, δείκτης γήρανσης είναι ο αναλογών αριθμός ηλικιωμένων ατόμων επί 100 παιδιών.

ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ	ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ	ΘΑΝΑΤΟΙ	ΦΥΣ.ΜΕΤΑΒΟΛΗ (γεννήσεις – θάνατοι)
1976-1979	584,858	329,521	255,337
1980-1983	558,970	350,474	208,496
1984-1987	461,407	368,722	92,685
1988-1991	414,011	374,777	39,234
1992-1995	411,138	393,615	17,523
1996-1999	404,275	406,248	-1,973

Πηγή: Eurostat 2005

Η μείωση των γεννήσεων, που άρχισε την τετραετία 1980-1983, πήρε μεγάλες διαστάσεις τις δυο επόμενες τετραετίες(1984-1987,1988-1991). Η μικρότερη μείωσή τους που παρουσιάζεται τις δυο τελευταίες τετραετίες (1992-1995,1996-1999) οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στις γεννήσεις από αλλοδαπές μητέρες οι οποίες ήρθαν με το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα της δεκαετίας του '90. Συνολικά η μείωση των γεννήσεων στο διάστημα 1976-1999 ήταν 30,9%.

Η αύξηση των θανάτων, που οφείλεται βασικά στη γήρανση του πληθυσμού, ήταν πολύ μεγάλη τις τετραετίες του 1980-1983, 1984-1987 και 1992-1995. συνολικά, το διάστημα 1976-1999, η αύξηση των θανάτων ήταν 23,3%.

Αποτέλεσμα της μείωσης των γεννήσεων και της αύξησης των θανάτων ήταν η μείωση της φυσικής αύξησης του πληθυσμού από την τετραετία 1980-1983 και μετά να πάρει δραματικές διαστάσεις τις επόμενες τετραετίες (στις οποίες η μείωση από τη μία τετραετία στην άλλη ξεπερνούσε το 50%) για να μετατραπεί σε φυσική μείωση την τελευταία τετραετία του πίνακα που σημαίνει ότι οι θάνατοι ξεπέρασαν τις γεννήσεις.

2.5 Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τη δομή του πληθυσμού σε μια δεδομένη στιγμή μας την παρουσιάζει η δημογραφική πυραμίδα του πληθυσμού. Πρόκειται για ένα διάγραμμα που είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού δυο γραφικών παραστάσεων που έχουν κοινό τον κάθετο άξονα των ηλικιών. Από τις δυο μεριές του άξονα αυτού σύρονται δυο οριζόντιοι άξονες πληθυσμιακών μεγεθών(που εκφράζονται σε απόλυτα μεγέθη ή ποσοστά). Ο δεξιός οριζόντιος άξονας μας δίνει τα μεγέθη του γυναικείου πληθυσμού κατά ηλικίες, ο αριστερός τα αντίστοιχα μεγέθη του ανδρικού πληθυσμού. Έχουμε έτσι με μια ματιά την κατανομή του πληθυσμού κατά φύλα και ομάδες ηλικιών με την προϋπόθεση ότι η συχνότητα των γεννήσεων και των κατά ηλικία και φύλο θανάτων θα παραμένει σταθερή.

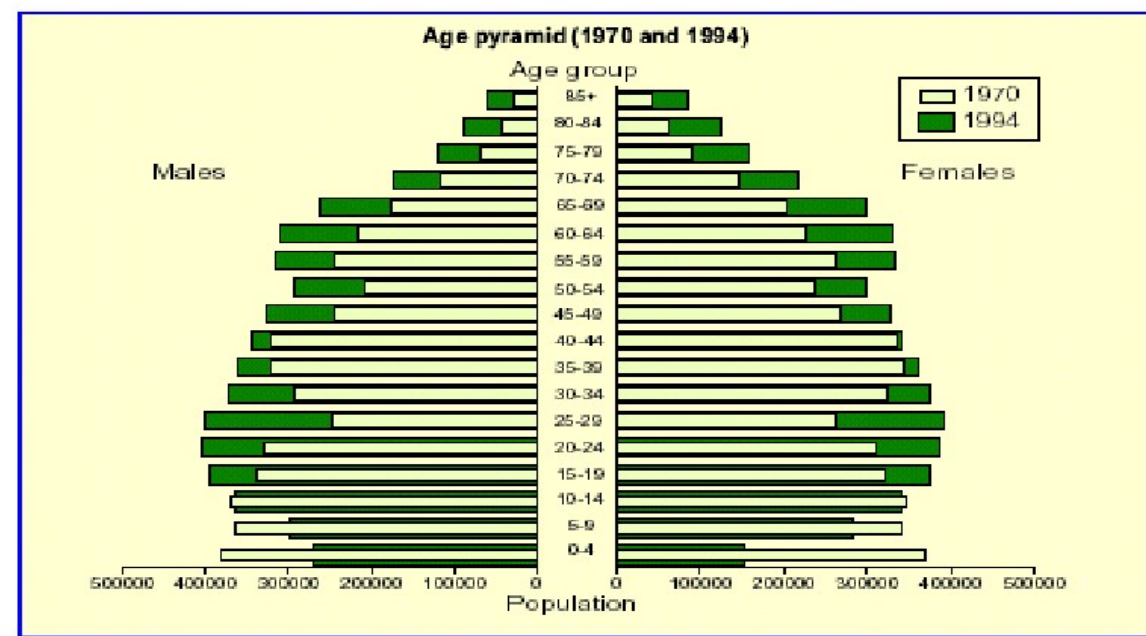
Ανάλογα με τις δημογραφικές προοπτικές του μελετώμενου πληθυσμού η πυραμίδα μπορεί να πάρει ένα από τα εξής σχήματα:

- **Ισοσκελές τρίγωνο:** όταν η πυραμίδα παίρνει το σχήμα ισοσκελούς τριγώνου, τότε έχουμε ένα αυξανόμενο πληθυσμό. Η πλατιά βάση υποδηλώνει πως ο μελλοντικός αναπαραγωγικός πληθυσμός θα είναι μεγαλύτερος από το σημερινό.
- **Καμπάνα:** όταν το σχήμα της πυραμίδας μοιάζει με καμπάνα, τότε ο πληθυσμός είναι στάσιμος, διότι η αναπαραγωγική γενιά που θα αντικαταστήσει τη σημερινή θα είναι ίση περίπου σε μέγεθος με την ήδη υπάρχουσα.
- **Σχήμα με στενή βάση και διογκωμένη μέση και κορυφή :** στην περίπτωση αυτή ο πληθυσμός είναι φθίνων, διότι η σημερινή αναπαραγωγική γενιά θα αντικατασταθεί από μικρότερη σε μέγεθος μελλοντική γενιά

Στο παρακάτω σχήμα (σχήμα 1) απεικονίζεται η δημογραφική πυραμίδα της Ελλάδας κατά τις χρονολογίες 1970 και 1994. Με ανοιχτό πράσινο απεικονίζεται η πυραμίδα της χρονιάς 1970 και με σκούρο πράσινο απεικονίζεται η χρονιά 1994 αντίστοιχα. Στη βάση της πυραμίδας(οριζόντιος άξονας) έχουμε τον πληθυσμό σε

χιλιάδες (από 0-500 000) και στον κάθετο άξονα έχουμε ηλικιακές ομάδες που κατηγοριοποιούνται ανά 4 έτη(0-4,5-9,10-14 κ.ο.κ.).

ΣΧΗΜΑ 1:

HIGHLIGHTS ON HEALTH IN GREECE

5

Παρατηρούμε ότι η δημογραφική πυραμίδα με το ανοιχτό πράσινο χρώμα –η πυραμίδα του 1970 έχει πολύ μεγαλύτερη βάση από ότι η πυραμίδα του 1994 (σκούρο πράσινο). Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η πλατιά βάση υποδηλώνει ότι ο παραγωγικός πληθυσμός θα αυξηθεί στο μέλλον, ενώ αντίθετα στενή βάση (όπως η βάση της δημογραφικής πυραμίδας του 1994) υποδηλώνει ότι η σημερινή αναπαραγωγική γενιά θα αντικατασταθεί μελλοντικά με μια μικρότερη.

2.6 ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ Ε.Ε

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, οι τελευταίες προβλέψεις της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat 2005) για την εξέλιξη του πληθυσμού των κρατών-μελών της Ε.Ε. και της ηλικιακής σύνθεσής του, υπολογίζουν ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας σε χιλιάδες από 11.041 το 2004 θα φτάσει τις 11.394 το 2025, και θα μειωθεί στις 10.632 το 2050. Αν περιοριστούμε στο διάστημα 2004-2025, δηλαδή την επόμενη 20ετία, και πάλι βλέπουμε ότι ο πληθυσμός της χώρας θα αυξηθεί σε όλο αυτό το διάστημα μόνο κατά 3,2% δηλαδή κατά ποσοστό 0,16% τον χρόνο.

Σύμφωνα με έκθεση της Κομισιόν η οποία παρουσιάστηκε τον Οκτώβριο του 2006 στις Βρυξέλλες διαπιστώθηκε ότι η Ελλάδα κατέχει μια θλιβερή πρωτιά ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΣΕ στην υπογεννητικότητα και τη γήρανση του πληθυσμού χώρα μας, σύμφωνα με την έκθεση της Κομισιόν, έως το 2050 και μόνον λόγω της γήρανσης του πληθυσμού της θα αντιμετωπίσει σχεδόν 12% μέση αύξηση δαπανών για συντάξεις και περίθαλψη, ποσοστό διπλάσιο από εκείνο των περισσότερων κρατών-μελών με λιγότερους από δύο εργαζόμενους να αντιστοιχούν, στατιστικά, σε κάθε συνταξιούχο, αναλογία που επίσης είναι από τις χειρότερες στην Ένωση..

Η γήρανση του πληθυσμού όπως αναφέρεται από τους μελετητές συνεπάγεται:

α) Χαμηλό (ή/και αρνητικό) ρυθμό αύξησης του εργατικού δυναμικού (δηλαδή των ατόμων ηλικίας από 15-64 ετών) και της απασχόλησης, με σχετικά υψηλό ρυθμό αύξησης των ατόμων ηλικίας άνω των 64 ετών και με παράλληλη μείωση του αριθμού των ατόμων που εισέρχονται στην αγορά εργασίας.

β) Σημαντική μεταβολή στην ηλικιακή διάρθρωση του εργατικού δυναμικού υπέρ των περισσότερο ηλικιωμένων εργαζομένων.

γ) Πτώση σε πολύ χαμηλά επίπεδα του λόγου εργαζομένων/συνταξιούχων. Ως αποτέλεσμα, στα υπό κρατικό έλεγχο συνταξιοδοτικά συστήματα, όπου οι συντάξεις της κάθε περιόδου πληρώνονται από τους εργαζόμενους της ίδιας περιόδου, αν οι παράμετροι (όρια ηλικίας συνταξιοδότησης και ποσοστά αναπλήρωσης) των συνταξιοδοτικών συστημάτων δεν προσαρμοστούν ανάλογα, η γήρανση του πληθυσμού θα έχει επίσης ως αποτέλεσμα τη ραγδαία επιδείνωση των

δημοσιονομικών ελλειμμάτων και τη δραματική αύξηση του χρέους της γενικής κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ.

Μέχρι σήμερα οι επιπτώσεις της γήρανσης στην ανάπτυξη επιδιώκεται να αντισταθμιστούν με την τεράστια πρόοδο στην τεχνολογία και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για αύξηση της παραγωγικότητας, όπως και με την αύξηση του αριθμού των μεταναστών που εισέρχονται στις ανεπτυγμένες χώρες και καλύπτουν τα κενά που δημιουργούνται από τη γήρανση του εγχώριου πληθυσμού. Για να γίνουν κατανοητές οι σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις από τη γήρανση του πληθυσμού αρκεί να δει κανείς τη μεταβολή του λόγου ηλικιωμένων (άνω των 65 ετών) σε σχέση με το εργατικό δυναμικό των χωρών (ηλικίες 15 έως 64) Έτσι λοιπόν, στις χώρες της Ε.Ε.-15 από 18,7 ηλικιωμένους ανά 100 εργαζόμενους το 1970 και 24,4 ηλικιωμένους ανά 100 εργαζόμενους το 2005, ο λόγος αυτός υπολογίζεται ότι θα αυξηθεί σε 48,6 ηλικιωμένους ανά 100 εργαζόμενους το 2050.

Στην Ελλάδα ο αριθμός των ηλικιωμένων ανά 100 εργαζόμενους αυξάνεται από 17 το 1970 σε 27 το 2005, ενώ υπολογίζεται να φθάσει σε 54 το 2050.

Αν ληφθεί υπόψη ότι η χώρα μας βρισκόταν κάτω από το μέσο όρο σε ό,τι αφορά τη γονιμότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι σαφές πως αν δεν υπάρξουν ριζικές αλλαγές στην κοινωνική πολιτική της χώρας μας, εκτός από την επιδείνωση των πολλών και σοβαρών προβλημάτων που έχουν εμφανιστεί (συνταξιοδοτικό, αύξηση των δαπανών υγείας) θα υπάρξουν και σοβαρές δυσκολίες στην πραγματική σύγκλιση μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε.

Αλλεπάλληλα δημοσιεύματα του Ευρωπαϊκού και Αμερικάνικου Τύπου επισημαίνουν τις άκρως ανησυχητικές διαστάσεις που λαμβάνει το Δημογραφικό στη Γηραιά Ήπειρο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να αναθερμάνει τις οικονομίες των κρατών μελών με μείωση επιτοκίων και φόρων, οι οποίες όμως δεν αποδίδουν, αφού το κύριο πρόβλημα είναι η γήρανση του πληθυσμού και οι τεράστιες οικονομικές δαπάνες (συντάξεις υγεία) που αυτή συνεπάγεται. Επίσης σε χώρες με γερασμένο πληθυσμό συνήθως πέφτει η επιχειρηματικότητα, καθώς οι άνθρωποι είναι πιο συντηρητικοί, αποφεύγουν να αναλαμβάνουν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και το γεγονός αυτό έχει αρνητική επίπτωση στην οικονομία ενός τόπου.

Ο αρθρογράφος του πρακτορείου Bloomberg, Mathew Lunn, έγραψε ότι η Ευρώπη χρειάζεται απαραίτητα μια έκρηξη γεννήσεων για να μπορέσουν οι

ευρωπαϊκές οικονομίες να ανακτήσουν μακρόπνοα ανταγωνιστικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Το σημαντικότερο ίσως που προκύπτει από τα παραπάνω (για την Ελλάδα, όπως επίσης και για την Ευρώπη) είναι πως για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση δεν αρκεί ο περαιτέρω περιορισμός του κόστους των ασφαλιστικών συστημάτων αλλά ο συνδυασμός με σειρά από άλλα μέτρα, δημοσιονομικού, οικονομικού αλλά και κοινωνικού χαρακτήρα ώστε να μπορέσουν αυτά να ανταπεξέλθουν καλύτερα στην πρόκληση του δημογραφικού προβλήματος .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ – ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Εισαγωγή: Η οικογενειακή πολιτική στην Ελλάδα: το πλαίσιο και τα μέτρα

Στην Ελλάδα, το πλαίσιο της οικογενειακής πολιτικής τίθεται ρητά από το Σύνταγμα και το οικογενειακό δίκαιο.

Στο Σύνταγμα διατυπώνεται ο γενικός στόχος που είναι η προστασία της οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο σύνταγμα της χώρας (1838) περιλαμβάνεται η ευθύνη του κράτους για την φροντίδα των χηρών και των ορφανών πολέμου. Στο σύνταγμα του 1926 περιλαμβάνεται η προστασία του γάμου, της οικογένειας και των πολυτέκνων. Τέλος στο σύνταγμα του 1975 (άρθρο 21 παρ.1) αναφέρεται ότι «η οικογένεια ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του Έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους». (Μουσούρου, 2005)

Το Σύνταγμα του 1975 (άρθρο 4 παρ.2) κατοχυρώνει για πρώτη φορά στην Ελλάδα την ισότητα των φύλων. Ύστερα από την κατοχύρωση αυτή, πολλές ρυθμίσεις καθίστανται αντισυνταγματικές και δημιουργείται η ανάγκη ριζικών μεταβολών σε μια σειρά νομικών θεσμών αλλά και πρακτικών του δημοσίου τομέα. Εκείνο που μεταβάλλεται ουσιαστικότερα είναι το οικογενειακό δίκαιο. (Μουσούρου, 2005)

Το οικογενειακό δίκαιο πέραν των συγκεκριμένων ρυθμίσεων στις οποίες συνίσταται αλλά και μέσα από αυτές, εκφράζει τις αρχές που διέπουν την όλη αντιμετώπιση τόσο της οικογένειας όσο και των οικογενειακών σχέσεων. Το νέο, λοιπόν, οικογενειακό δίκαιο (1983), αυτό που προέκυψε ύστερα από την προσαρμογή στο σύνταγμα του 1975, βασίζεται σε πέντε γενικές αρχές (Σπυριδάκης, 1983: 29-32): α) την αρχή της ισότητας (δικαιωμάτων και υποχρεώσεων) μεταξύ των φύλων, β) την αρχή της προστασίας των συμφερόντων των παιδιών, γ) την αρχή του κλειστού αριθμού οικογενειακών σχέσεων, δ) την αρχή της καθαρότητας των οικογενειακών σχέσεων και, τέλος, ε) την αρχή της προστασίας της οικογένειας στην οποία βασίζεται το οικογενειακό δίκαιο. (Μουσούρου, 2005)

Στην Ελλάδα η κοινωνική πολιτική αναπτύχθηκε όχι τόσο ως ιδεολογική πρόταση αλλά ως απάντηση στα αλληπάλλληλα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν ως αποτελέσματα συγκεκριμένων γεγονότων, τα οποία σημάδεψαν τη χώρα από την Ανεξαρτησία ως τις μέρες μας. Τα γεγονότα αυτά δεν αποτέλεσαν απλώς το έναυσμα για την ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνικής πολιτικής. Συνιστούν στοιχείο του πλαισίου στο οποίο συντελέστηκε η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της χώρας σε συνθήκες γήρανσης του πληθυσμού, έντονης αστικοποίησης, ραγδαίας ανόδου του εκπαιδευτικού επιπέδου κτλ. Έτσι ο κοινωνικοοικονομικός εκσυγχρονισμός, με την αύξουσα εξατομίκευση και την έμφαση στην ελευθερία επιλογής, με τις ίσες ευκαιρίες και την κοινωνική δικαιοσύνη που συνεπάγεται, πρέπει να αξιολογηθεί σε αναφορά προς αυτά τα γεγονότα και αυτές τις συνθήκες. Και βέβαια η κοινωνική πολιτική και η οικογενειακή πολιτική δεν αξιολογούνται καθαυτές ή σε σύγκριση με εκείνες άλλων χωρών αλλά σε αναφορά με το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο και επίπεδο της συγκεκριμένης χώρας για την οποία γίνεται αναφορά.

Όπως κάθε οικογενειακή πολιτική έτσι και η ελληνική περιλαμβάνει μέτρα υλικής βοήθειας (δηλαδή επιδόματα, βοηθήματα) και μη υλικής βοήθειας (υπηρεσίες, όπως βρεφονηπιακούς σταθμούς). Περιλαμβάνει επίσης μέτρα για μη συμβατικά οικογενειακά σχήματα (μονογονεϊκή οικογένεια).

Πρέπει να αναφερθεί παντού στην Ευρώπη, η οικογενειακή πολιτική έχει επηρεαστεί από τον περιορισμό των κοινωνικών δαπανών. Στην Ελλάδα όπου οι δαπάνες αυτές υπήρξαν πάντοτε ιδιαίτερα χαμηλές, ο περιορισμός αυτός επέτεινε το πρόβλημα των οικογενειακών προϋπολογισμών, οι οποίοι επιδεινώνονται συνεχώς λόγω της αυξανόμενης ανεργίας αλλά και των ανατιμήσεων βασικών αγαθών και υπηρεσιών.

Από την άλλη μεριά, όπως συμβαίνει σε χώρες με έντονο δημογραφικό πρόβλημα, η ελληνική οικογενειακή πολιτική συγχέεται ως ένα βαθμό με την δημογραφική – περιλαμβάνει μέτρα που αποβλέπουν στην αύξηση των γεννήσεων. Έτσι η οικογενειακή πολιτική εμφανίζεται να προστατεύει με ιδιαίτερη έμφαση την πολύτεκνη οικογένεια και να διέπεται από την αρχή συσσώρευσης ευεργετημάτων ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών της οικογένειας. (Μουσούρου, 2005)

3.1Κυριότερα μέτρα οικογενειακής πολιτικής στην Ελλάδα

3.1.1Προστασία γάμου

Η προστασία του γάμου είναι συνταγματική επιταγή και επιδιώκεται αφενός μέσω υλικών παροχών προς όσους συνάπτουν γάμο και αφετέρου δυσχερειών στη λύση του γάμου.

Οι υλικές παροχές περιλαμβάνουν ένα δώρο σύστασης οικογένειας σε φτωχές γυναίκες και, κυρίως, επίδομα γάμου το οποίο, ύστερα από πρόσφατη ρύθμιση (πρέπει να) χορηγείται και στους δύο εργαζόμενους συζύγους τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Το επίδομα δεν χορηγείται σε όσους συγκατοικούν χωρίς γάμο – αν και χορηγείται στην άγαμη εργαζόμενη μητέρα.

Η διαδικασία λύσης του γάμου με διαζύγιο έχει καταστεί ευκολότερη στο πλαίσιο του νέου Οικογενειακού Δικαίου. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή δεν είναι ιδιαίτερα εύκολη και είναι αρκετά δαπανηρή.

Τέλος στις ρυθμίσεις οι οποίες εκφράζουν την αποδιδόμενη στον γάμο κοινωνική σημασία περιλαμβάνεται η 5ήμερη άδεια γάμου των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα.

3.1.2Προστασία της μητρότητας και γονικές άδειες

Η προστασία της μητρότητας είναι συνταγματική επιταγή και, για τα ελληνικά δεδομένα.

Στην ασφαλισμένη καταβάλλεται ποσό τόσο για τα έξοδα τυχόν τεχνητής γονιμοποίησης όσο και για εκείνα του τοκετού.

Η άδεια τοκετού είναι στο δημόσιο τομέα 5 μήνες (2 πριν και 3 μετά τον τοκετό) και στον ιδιωτικό 17 εβδομάδες (8 πριν και 9 μετά τον τοκετό). Τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα η άδεια είναι με αποδοχές – και χωρίς να έχει ο εργοδότης δικαίωμα να απολύσει την εργαζόμενη κατά τη διάρκεια της άδειας αυτής. Στον ιδιωτικό τομέα, ο πατέρας δικαιούται άδειας 2 ημερών για την γέννηση κάθε παιδιού. (Μουσούρου – Στρατηγάκη, 2004)

Επιπλέον, στον δημόσιο τομέα, η εργαζόμενη έχει δικαίωμα είτε μειωμένου ωραρίου (κατά 2 ώρες τα δυο πρώτα χρόνια από την γέννηση του παιδιού και 1 ώρα τα επόμενα δύο) είτε άδειας 9 μηνών με αποδοχές. Στον ιδιωτικό τομέα, η εργαζόμενη έχει δικαίωμα είτε να εργάζεται 1 ώρα λιγότερη επί τριάντα μήνες μετά τον τοκετό είτε να εργάζεται 2 ώρες λιγότερες το πρώτο χρόνο και 1 ώρα λιγότερη

τους επόμενους 6 μήνες. Εφόσον η μητέρα δεν κάνει χρήση του δικαιώματος αυτού, μπορεί να κάνει χρήση ο πατέρας.

Τέλος στον ιδιωτικό τομέα, ο γονέας που απασχολείται επί τουλάχιστον ένα χρόνο έχει δικαίωμα σε άδεια έως 3,5 μηνών χωρίς αποδοχές, προκειμένου να ασχοληθεί με παιδί κάτω των 3,5 ετών. Η άδεια αυτή δεν συνυπολογίζεται στα συντάξιμα έτη παρά μόνο αν ο εργαζόμενος πληρώνει τις εισφορές τόσο τις δικές του όσο και του εργοδότη. Στον δημόσιο τομέα εξάλλου η διάρκεια της γονικής άδειας είναι έως δύο έτη άνευ αποδοχών για φροντίδα παιδιών έως 6 ετών. Στην πράξη τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα, η μητέρα είναι που κάνει χρήση του δικαιώματος γονικής άδειας. (Μουσούρου – Στρατηγάκη, 2004)

3.1.3 Προστασία πολυτέκνων

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί η υπογεννητικότητα αλλά και να ενισχυθούν οικονομικά οικογένειες με τέσσερα ή περισσότερα παιδιά, το κράτος έχει θεσπίσει ειδικά μέτρα. *Πολυμελής οικογένεια* θεωρείται η οικογένεια με τέσσερα και άνω παιδιά, καθώς και εκείνη που έχει τρία παιδιά, με την προϋπόθεση ότι ο ένας από τους δύο γονείς θεωρείται ότι δεν είναι παρών και δεν προσφέρει χρηματικό ποσό για την ανατροφή των παιδιών, ή όταν και οι δύο γονείς είναι παρόντες αλλά αδυνατούν να εργαστούν.

Οι παροχές προς τους πολύτεκνους διακρίνονται σε μηνιαίο επίδομα για το τρίτο παιδί ή μηνιαίο επίδομα στην πολύτεκνη μητέρα (καταβάλλεται ένα ποσόν για κάθε άγαμο παιδί μέχρι 23 ετών – εφόσον το οικογενειακό εισόδημα δεν υπερβαίνει ένα ποσόν που προσδιορίζεται σε σχέση προς τον αριθμό των παιδιών της ως άνω κατηγορίας).

Επιπρόσθετα η μητέρα περισσότερων από τρία παιδιά δικαιούται ισόβια σύνταξη, με προϋπόθεση για την καταβολή της το χαμηλό οικογενειακό εισόδημα. Επίσης δικαιούται μειωμένα τιμολόγια ηλεκτρικού ρεύματος και ύδρευσης, έκπτωση 50% στην τιμή των εισιτηρίων των μέσων μαζικής μεταφοράς, Φορολογική και στεγαστική πολιτική που γίνονται ευνοϊκότερες καθώς αυξάνει ο αριθμός των παιδιών και ανάλογα με αυτόν και μια σειρά μέτρων, όχι αναγκαστικά οικονομικού χαρακτήρα αλλά με σαφείς οικονομικές επιπτώσεις στην οικογένεια – όπως είναι, για παράδειγμα η μειωμένη στρατιωτική θητεία για τον πρωτότοκο γιο πολύτεκνης οικογένειας ή η μεταγραφή σε πανεπιστήμιο του τόπου καταγωγής (ή φοίτησης

άλλου αδερφού) του φοιτητή που προέρχεται από πολύτεκνη οικογένεια. (Μουσούρου – Στρατηγάκη, 2004).

Παράλληλα επιτρέπεται η ελεύθερη είσοδος των πολυτέκνων και των παιδιών τους στα Μουσεία, Αρχαιολογικούς χώρους.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα παιδιά των πολυτέκνων εισάγονται στις σχολές μονίμων αξιωματικών και υπαξιωματικών των Ένοπλων Δυνάμεων, πέραν του εκάστοτε καθοριζόμενου αριθμού εισακτέων.

Όσον αφορά τους διορισμούς διδακτικού προσωπικού Μέσης και Στοιχειώδους Εκπαίδευσης βάση των πινάκων που καταρτίζονται κάθε χρόνο προτιμούνται επί ισοβαθμίας τα παιδιά των πολυτέκνων.

Σε περιπτώσεις τώρα εφαρμογής προγράμματος Λαϊκής Κατοικίας οι πολύτεκνες οικογένειες λαμβάνουν μεγαλύτερη βαθμολογία στον πίνακα δικαιούχων στεγαστικής αρωγής με αποτέλεσμα να προηγούνται των άλλων δικαιούχων. Για τους πολύτεκνους όμως που έχουν 5 παιδιά και άνω και είναι δικαιούχοι εργατικής κατοικίας παίρνουν σπίτι χωρίς κλήρωση.

Τέλος παρέχεται στους πολύτεκνους και τα παιδιά τους προσαύξηση 10% στη βαθμολογία επί διαγωνισμών για διορισμό σε θέσεις Δημοσίου ή Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, ΟΤΕ, ΔΕΗ.

3.1.4 Πρόγραμμα απροστάτευτων παιδιών

Το πρόγραμμα αυτό έχει ως στόχο την ενίσχυση των οικογενειών που αντιμετωπίζουν οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, ώστε να αποφευχθεί ο αποχωρισμός των παιδιών από τις φυσικές τους οικογένειες και η εισαγωγή τους σε ίδρυμα.

Πρόκειται για ένα βασικό μέσο άσκησης κοινωνικής πολιτικής για την προστασία όχι μόνο του παιδιού αλλά και της οικογένειας, διότι εκτός από την οικονομική ενίσχυση επισημαίνονται και αντιμετωπίζονται πολλά οικογενειακά προβλήματα. (Σταθόπουλος, 1999)

3.1.5 Αναδοχή

Με τον όρο «αναδοχή» αναφερόμαστε στην προσωρινή τοποθέτηση των παιδιών, που στερούνται το φυσικό οικογενειακό τους περιβάλλον λόγω θανάτου, ασθένειας, απουσίας και άλλων κοινωνικών προβλημάτων των γονέων τους, σε ανάδοχες οικογένειες που επιλέγονται μετά από κοινωνική έρευνα που πραγματοποιείται για την εξακρίβωση της ηθικής τους υπόστασης, της υγείας τους, των συνθηκών της ζωής τους και της αγάπης τους για το παιδί.

Για τα προγράμματα αναδοχής είναι εξουσιοδοτημένοι από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας, ο οποίος προήλθε από την ένωση τριών φορέων: το ΠΙΚΠΑ, το Κέντρο βρεφών Μητέρα, ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας και το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής. (Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης)

3.1.6 Υιοθεσία

Η υιοθεσία είναι ένα μέτρο προστασίας του παιδιού το οποίο δεν έχει καμία δυνατότητα να μείνει με την φυσική του οικογένεια, είτε γιατί αυτή δεν υπάρχει είτε γιατί η μητέρα αρνείται ή δεν μπορεί να το κρατήσει μαζί της. Η διαδικασία της υιοθεσίας στοχεύει στην προστασία των συμφερόντων του παιδιού και άρχισε ουσιαστικά με το ΝΔ4532/1966.

Το άτομο που υιοθετεί ανήλικο πρέπει να είναι ικανό για δικαιοπραξία, να μην έχει συμπληρώσει το 30 έτος της ηλικίας του και να μην έχει υπερβεί τα 60. επιπλέον ο υποψήφιος θετός γονέας πρέπει να είναι μεγαλύτερος από τον υιοθετούμενο τουλάχιστον κατά 15 χρόνια και όχι περισσότερο από 50.

Επιπρόσθετα δεν επιτρέπεται ή υιοθεσία ανηλίκων που είναι ήδη υιοθετημένα από άλλον όσο διαρκεί ή υιοθεσία εκτός αν πρόκειται για διαδοχική υιοθεσία του ίδιου προσώπου.

Τέλος για να υιοθετήσει ένας ανήλικος χρειάζεται να συναινέσουν ενώπιον του δικαστηρίου οι φυσικοί γονείς ή ο ένας τους μόνο. Αν ο ανήλικος δεν έχει γονείς συναινεί ενώπιον του δικαστηρίου ο επίτροπος.

Σύμφωνα με κειμενικές διατάξεις, η υιοθεσία διενεργείται από αρμόδιες υπηρεσίες όπως τα τμήματα Κοινωνικής Πρόνοιας και τον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας, ο οποίος προήλθε από την ένωση τριών φορέων: το ΠΙΚΠΑ, το Κέντρο

βρεφών Μητέρα και τον Εθνικό Οργανισμό Πρόνοιας. (Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης)

3.1.7 Άμβλωση

Υπό την πίεση του δημογραφικού προβλήματος αλλά και της εκκλησίας, η άμβλωση παραμένει παράνομη έως το 1986. Η αποποινικοποίηση και μερική νομιμοποίηση της δεν επιλύει ασφαλώς τα τεράστια προβλήματα που συνδέονται με αυτή. Ωστόσο με την νομιμοποίηση αυτήν, η άμβλωση καλύπτεται από την κοινωνική ασφάλιση ως μέρος του οικογενειακού προγραμματισμού – επομένως υπάρχει πλέον όχι μόνο η δυνατότητα (λόγω της μονιμοποίησης) αλλά και το κίνητρο (λόγω της κάλυψης της δαπάνης) να απευθυνθεί η γυναίκα στα μεγάλα δημόσια νοσοκομεία, τα οποία εξασφαλίζουν συνθήκες υγιεινής αλλά και διαθέτουν υπηρεσίες που είναι σε θέση να συμβάλλουν στην αποτροπή επανάληψης της καταφυγής στην έκτρωση στο μέλλον, ως λύσης για μια ανεπιθύμητη κύηση. (Μουσούρου, 2005)

3.1.8 Μέτρα προστασίας παιδιών έξω από την φυσική οικογένεια

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η φροντίδα του παιδιού μέσα στα πλαίσια της οικογένειας δεν είναι εφικτή. Λόγοι υγείας, αναπηρίας, θανάτου καθιστούν αναγκαία τη φροντίδα των παιδιών μέσα από άλλα σχήματα.

Στην Ελλάδα η παραδοσιακή βασική μορφή έξω-οικογενειακής προστασίας ήταν η εισαγωγή σε κάποιο ίδρυμα. Η αντίληψη αυτή έχει αλλάξει σήμερα. Πρωταρχικός ρόλος είναι η στήριξη όλων των οικογενειών στο λειτουργικό τους ρόλο, μέσα από προσεγγίσεις που να σέβονται τις ευάλωτες περιόδους κάθε οικογένειας, το ρυθμό αλλαγής, και το απόλυτο συμφέρον των παιδιών. (Σταθόπουλος, 1999)

3.1.9 Συμφιλίωση οικογένειας και εργασίας

Ένας σημαντικός παράγοντας της συμφιλίωσης αυτής είναι οι άδειες (μητρότητας, γονική) όπως και τα ωράρια εργασίας (ελαστικό, μειωμένο). Όσον αφορά πιο συγκεκριμένα την εργασία η συζήτηση περιλαμβάνει την μερική απασχόληση αλλά και την επιβαρυντική για την οικογένεια εργασία με βάρδιες και κυρίως την νυχτερινή εργασία όπως και το υψηλό ποσοστό των Ελλήνων εργαζομένων που έχουν δύο δουλειές. Επειδή θεωρείται ότι οι οικογενειακές υποχρεώσεις είναι εν πολλοίς υποχρεώσεις των γυναικών, συμφιλίωση οικογένειας και εργασίας συζητείται κυρίως σε αναφορά προς τις γυναίκες και συναρτάται με υπηρεσίες φύλαξης των παιδιών:

3.1.10 Υπηρεσίες φύλαξης παιδιών – παρεχόμενες υπηρεσίες στο σπίτι

1. οι βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί, που εκτός από την φύλαξη των παιδιών των οποίων οι γονείς εργάζονται έχουν επίσης στόχο την διαπαιδαγώγηση και κοινωνικοποίηση των παιδιών. Οι σταθμοί διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: α) Σε εκείνους που υπάγονται στους δήμους, σε μεγάλες εταιρείες και δημόσιους οργανισμούς, στην εκκλησία και σε φιλανθρωπικά σωματεία. Οι σταθμοί της κατηγορίας αυτής παρέχουν της υπηρεσίες τους δωρεάν ή έναντι συμβολικής αμοιβής. β) στους ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς, που παρέχουν τις υπηρεσίες τους έναντι αμοιβής η οποία προσδιορίζεται ανάλογα με το ωράριο όπως και ανάλογα με τις εγκαταστάσεις τους και τα προγράμματα που προσφέρουν.
2. Τα δημόσια και ιδιωτικά νηπιαγωγεία, που κανονικά λειτουργούν για 3-4 ώρες την ημέρα – άρα ελάχιστα διευκολύνουν τους εργαζόμενους γονείς.
3. τα ολοήμερα δημοτικά, η λειτουργία των οποίων αποβλέπει κυρίως στην ενίσχυση μαθητών που προέρχονται από λιγότερο ευνοημένα περιβάλλοντα, έτσι ώστε να έχουν και αυτοί ευκαιρίες «εξωσχολικών» δραστηριοτήτων ποιότητας. Η διευκόλυνση των εργαζόμενων γονέων είναι δευτερεύων στόχος.
4. Οι παιδικές κατασκηνώσεις που αποβλέπουν να συνδυάσουν την δημιουργική απασχόληση και την ψυχαγωγία του παιδιού με την απελευθέρωση χρόνου για τους γονείς, σε περιόδους που τα σχολεία είναι κλειστά και το πρόβλημα φύλαξης των παιδιών πειστικό για όσους γονείς εργάζονται. (Μουσούρου, 2005)

3.1.11 Μονογονεϊκές οικογένειες

Μέχρι σήμερα δεν έχει θεσπιστεί ειδικό θεσμικό πλαίσιο βάση του οποίου να προστατεύεται η άγαμη ή η μονή μητέρα. Οι ρυθμίσεις και οι παροχές που προβλέπονται εντάσσονται στα γενικότερα προγράμματα κοινωνικής προστασίας που εφαρμόζονται στη χώρα μας από το Υπουργείο υγείας πρόνοιας μέσω Διευθύνσεων ή τμημάτων πρόνοιας των Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων της χώρας, αλλά και μέσω των εποπτευόμενων από το υπουργείο προνοιακών φορέων και συγκεκριμένα το ΠΚΠΑ, το Εθνικό Οργανισμό Πρόνοιας (ΕΟΠ) και το Κέντρο Βρεφών «Μητέρα».

3.1.12 Προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης

Με βάση τον νόμο 4051/60 «περί ενισχύσεως απροστάτευτων παιδιών» δίδονται χρηματικές παροχές σε απροστάτευτα παιδιά που θεωρούνται αυτά που έχουν μείνει ορφανά και από τους δύο γονείς, και όσα έχουν μείνει χωρίς πατρική προστασία, καθώς και παιδιά που γεννιούνται εκτός γάμου(άγαμη μητέρα).

Πιο συγκεκριμένα οι προϋποθέσεις χορήγησης του επιδόματος – βοήθηματος:

Χορήγηση μηνιαίου επιδόματος (44,02€) σε παιδιά μέχρι 16 ετών που ζουν με την οικογένεια τους και στερούνται πατρικής προστασίας λόγω: θανάτου, αναπηρίας (67% και άνω), εγκατάλειψης, φυλάκισης πέραν τω τριών μηνών, στράτευσης ή εκτός γάμου παιδιά. Το οικογενειακό εισόδημα δεν πρέπει να υπερβαίνει το όριο που καθορίζεται κάθε φορά με προεδρικό διάταγμα.

Επιπρόσθετα (ΦΕΚ 769/Β/1983) καταβάλλονται χρηματικές παροχές λόγω μητρότητας στις εργαζόμενες μητέρες, που δεν δύνανται να αξιώσουν αυτές από άλλο ασφαλιστικό φορέα ή είναι ανασφάλιστες για το χρονικό διάστημα 6 εβδομάδων πριν και μετά τον τοκετό. Το ποσό έχει καθοριστεί στις 440,21€. (220,10€ πριν από τον τοκετό και 220,10€. μετά τον τοκετό).

Παράλληλα χορηγείται εφάπαξ βοήθημα σε άτομα ή οικογένειες που βρίσκονται σε οικονομική αδυναμία να αντιμετωπίσουν βασικές βιοτικές ανάγκες λόγω κοινωνικών, ψυχοδιανοητικών ή οργανικών προβλημάτων ή άλλων απρόβλεπτων γεγονότων (πλημμύρες – πυρκαγιά – έξωση).

Σύμφωνα επίσης με τον Κανονισμό Λειτουργίας των Νομικών Προσώπων, Δημοτικών Παιδικών και Βρεφονηπιακών Σταθμών (Π2β/2827/1997, Άρθρο 7) τα παιδιά που είναι ορφανά από δύο ή ένα γονέα, τα παιδιά των άγαμων μητέρων, των

διαζευγμένων ή των σε διάσταση γονέων εγγράφονται κατά προτεραιότητα στους Κρατικούς Παιδικούς Σταθμούς, καθώς επίσης και στους σταθμούς του ΠΙΚΠΑ, του ΕΟΠ, του ιδρύματος βροφονηπιακών σταθμών.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις της χώρας λειτουργούν οι διευθύνσεις και τα τμήματα Πρόνοιας όπου μέσω των Κοινωνικών Υπηρεσιών παρέχεται ψυχολογική στήριξη και βοήθεια στην άγαμη μητέρα.

Παρέχεται επίσης στις μητέρες:α) άδεια θηλασμού. Για δύο χρόνια μετά τον τοκετό, οι μητέρες δικαιούνται να διακόπτουν την εργασία τους για μια ώρα κάθε μέρα ή να προσέρχονται μια ώρα αργότερα ή να αποχωρούν νωρίτερα. Ο εργοδότης δεν έχει δικαίωμα να αρνηθεί τη χορήγηση ή να περικόψει τις αποδοχές β) Γονική άδεια ανατροφής 3,5 μηνών, άνευ αποδοχών δικαιούνται οι γονείς φυσικών και υιοθετημένων παιδιών που έχουν συμπληρώσει ένα χρόνο εργασίας στον ίδιο εργοδότη. Η άδεια αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ολόκληρη ή τμηματικά, μέχρις ότου το παιδί συμπληρώσει την ηλικία των τρεισήμισι ετών (Νόμος 1483/84). Με πρόσφατη ρύθμιση ενώ για τις οικογένειες με δύο γονείς η άδεια είναι 3,5 μήνες, ο άγαμος, χήρος ή διαζευγμένος γονέας (μητέρα ή πατέρας) εφόσον έχει την επιμέλεια του τέκνου, δικαιούται 6 μήνες γονικής άδειας ανατροφής, γ) άδεια απουσίας για ασθένεια εξαρτημένων μελών μέχρι 6 εργάσιμες ημέρες, χωρίς αποδοχές δικαιούνται οι εργαζόμενοι:

-που έχουν στην επιμέλεια τους παιδιά (φυσικά ή υιοθετημένα) κάτω των 16 χρονών

-που έχουν στην επιμέλεια τους παιδιά που έχουν ανάγκη από ειδικές φροντίδες, επειδή πάσχουν από βαριά ή χρόνια ασθένεια ή αναπηρία.

Η άδεια χορηγείται εφάπαξ ή τμηματικά και αυξάνεται σε 8 εργάσιμες ημέρες αν ο εργαζόμενος προστατεύει δύο παιδιά και σε 12 εργάσιμες ημέρες αν προστατεύει περισσότερα από δύο παιδιά και δ) άδεια απουσίας για επίσκεψη του σχολείου των παιδιών. Οι εργαζόμενοι γονείς που έχουν την επιμέλεια των παιδιών, φυσικών ή υιοθετημένων κάτω των 16 χρονών, μπορούν να απουσιάζουν κάποιες ώρες ή ολόκληρη ημέρα από την εργασία τους για να επισκεφτούν το σχολείο των παιδιών τους για ενημέρωση για την σχολική τους επίδοση, μέχρι να συμπληρωθούν 4 εργάσιμες ημέρες συνολικά (χωρίς την περικοπή της αντίστοιχης αμοιβής).

Τέλος χορηγείται από τον ΟΓΑ (σύμφωνα με το Ν.1829/90 και το Ν.2459/97) μηνιαίο επίδομα (44.688δρχ) στη μητέρα που έχει ή αποκτά τρίτο παιδί

και της καταβάλλεται μέχρι τη συμπλήρωση του 6^{ου} έτους της ηλικίας του παιδιού, εφόσον το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των δικαιούχων δεν υπερβαίνει το ποσό των 8.000.000δρχ.

Σε περίπτωση τέκνου που αποκτήθηκε χωρίς νόμιμο γάμο, η μητέρα πρέπει να έχει την ελληνική υπηκοότητα ή την υπηκοότητα κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή να είναι Ελληνίδα το γένος.

Ο Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας - ΕΟΚΦ συστάθηκε σύμφωνα με τον Νόμο 2646/98 από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και προήλθε από την συγχώνευση τριών φορέων: α) ΠΙΚΠΑ, β) ΕΟΠ, και γ) το Κέντρο Βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ». Ο νέος οργανισμός ασκεί τις αρμοδιότητες των φορέων αυτών, οι οποίοι και καταργούνται.

Στόχος της ένταξης τους σ' ένα κεντρικό φορέα είναι: πρώτον η συμβολή στην ποιοτική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών και δεύτερον στην διευκόλυνση της προσπελασιμότητας από τους πολίτες.

Οι προνοιακοί φορείς σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα, ως επί το πλείστον σε τομείς δραστηριότητας οικογένειας και παιδιού. Ο νόμος αυτός έχει βασικό του μέλημα να στηρίζει την οικογένεια μέσω προγραμμάτων πρόληψης και αποκατάστασης.

3.1.13 Παροχές – υπηρεσίες ΕΟΚΦ-ΠΙΚΠΑ (Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Αντιλήψεως και Πρόνοιας)

Υπηρεσίες του ΕΟΚΦ - ΠΙΚΠΑ λειτουργούν σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ελλάδας. Υπάρχουν 50 περιφερειακά παραρτήματα με δραστηριότητες και προγράμματα που έχουν σχέση: α) με την παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και περίθαλψης (παιδικά ιατρεία, οδοντιατρεία, συμβουλευτικοί σταθμοί για βρέφη, για εγκύους – επίτοκους, προγράμματα εμβολιασμού του παιδικού πληθυσμού κλπ.)

Οι υπηρεσίες παρέχονται από:

- τα Ιατροκοινωνικά Κέντρα των Παραρτημάτων (ΙΑΚ)
- τα κέντρα φιλοξενίας και φύλαξης βρεφών και νηπίων (βρεφονηπιακοί σταθμοί)
- τους παιδικούς σταθμούς
- τις παιδικές εξοχές
- τις εστίες σίτισης ατόρων παιδιών

3.1.14 Επίδομα σε μόνες μητέρες

Με τις ίδιες προϋποθέσεις που δίδεται από τις Διευθύνσεις Πρόνοιας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας, ο ΕΟΦΚ-ΠΙΚΠΑ χορηγεί επίδομα στις ΜΓΟ που ανέρχεται σε 36.000δρχ. για ένα παιδί και 50.000δρχ για δύο ή περισσότερα παιδιά.

3.1.15 Εξειδικευμένες μονάδες ΕΟΚΦ-ΕΟΠ (Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας)

Οι εξειδικευμένες μονάδες του ΕΟΚΦ - ΕΟΠ παρέχουν μια σειρά από υπηρεσίες στήριξης της οικογένειας και των παιδιών. Ο τομέας στήριξης της οικογένειας περιλαμβάνει υπηρεσίες και προγράμματα που αφορούν τόσο οικογένειες με προβλήματα καθημερινότητας όσο και οικογένειες κοινωνικά ευάλωτες και οικογένειες σε κρίση.

Α) τα Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας (ΚΕΦΟ) αποτελούν μονάδες σε υποβαθμισμένες περιοχές της χώρας που αναπτύσσουν δραστηριότητες προληπτικού και κυρίως συμβουλευτικού χαρακτήρα, ενώ προσαρμόζουν τις δραστηριότητες τους ανάλογα με τις εκάστοτε διαμορφούμενες ανάγκες.

Β) οι Συμβουλευτικές Υπηρεσίες Οικογένειας είναι υπηρεσίες στελεχωμένες με ειδικευμένους επιστήμονες για τη συστηματική και διεπιστημονική αντιμετώπιση οικογενειών με σοβαρά και σύνθετα ψυχοκοινωνικά προβλήματα.

Γ) Η Κοινωνική Βοήθεια- 197: Γραμμή άμεσης κοινωνικής και ψυχολογικής υποστήριξης.

Δ)τις Παιδουπόλεις (Ιδρύματα κλειστής περίθαλψης) όπου παρέχεται προστασία σε παιδιά ηλικίας 3-18 ετών, τα οποία προέρχονται από οικογένειες με έντονα προβλήματα και καθίσταται η παραμονή τους σ'αυτές δύσκολη, αδύνατη ή επιβλαβής

3.1.16 ΕΟΚΦ - Παροχές κέντρου βρεφών «Η ΜΗΤΕΡΑ»

Το κέντρο βρεφών «η Μητέρα» - ΕΟΚΦ είναι κρατικός οργανισμός και έχει ως βασικό έργο την προστασία της μονής μητέρας και του παιδιού με την προσφορά εξειδικευμένων και εξατομικευμένων υπηρεσιών. Οι υπηρεσίες που προσφέρει παρέχονται δωρεάν. Συγκεκριμένα προσφέρει τα εξής:

Α. Ιδρυματική προστασία των άγαμων μητέρων και των παιδιών τους καθώς και των απροστάτευτων, κακοποιημένων και παραμελημένων παιδιών.

- **Ιδρυματική προστασία** παιδιών ηλικίας 0-4 χρόνων που στερούνται το οικογενειακό περιβάλλον ή χρειάζεται να απομακρυνθούν από τους γονείς προσωρινά ή μόνιμα
- **Περίπτερο μητέρων** για τη φιλοξενία 18 εγκύων και λεχώνων. Παρακολούθηση κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και δωρεάν τοκετός σε δημόσιο μαιευτήριο.

Β. Τμήμα Υιοθεσιών όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη προετοιμασία των θετών γονέων και στην εξεύρεση θετών οικογενειών. Υιοθεσίες των προστατευομένων παιδιών και τοποθέτηση παιδιών σε ανάδοχες οικογένειες.

Γ. Συμβουλευτικές / υποστηρικτικές και νομικές υπηρεσίες στις μονές μητέρες.

3.1.17 Μέτρα προστασίας οικογενειών με τρία παιδιά

Η Κυβερνητική Επιτροπή στη συνεδρίαση της 6ης Δεκεμβρίου 2005 ενέκρινε συγκεκριμένα οικονομικά και θεσμικά μέτρα που αφορούν τις οικογένειες με τρία (3) παιδιά. Τα μέτρα αυτά αφορούν την ένταξη των τρίτεκνων οικογενειών (ενός εκ των δύο γονέων και ενός εκ των τριών τέκνων) σε ποσοστό 20% στο νόμο 3260/2004 που αφορά τους πολύτεκνους και έχει σχέση με τις προκηρυσσόμενες θέσεις τακτικού προσωπικού με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου των κατηγοριών ΠΕ, ΤΕ, ΔΕ, κατά Νομαρχία, Φορέα, Κλάδο και Ειδικότητα. Όσον αφορά το νόμο 3250/2004 περί μερικής απασχόλησης στο Δημόσιο τους ΟΤΑ και ΝΠΔΔ εντάσσονται ομοίως οι τρίτεκνοι στο 10% των προσλήψεων που αφορά τους πολύτεκνους.

Προσφέρει ακόμη τη δυνατότητα στους δημόσιους πολιτικούς διοικητικούς υπαλλήλους γονείς τριών τέκνων ή ενός τέκνου οικογενειών με τρία παιδιά να τοποθετούνται στον τόπο των συμφερόντων τους και να μην μετατίθενται παρά μόνο με αίτηση τους.

Επιπρόσθετα σύμφωνα με τον νόμο 2643/1998 «Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών» με τον οποίο επιβάλλεται αναγκαστική σχέση εργασίας προς όφελος των προστατευομένων προσώπων των γονέων με τρία ζώντα τέκνα και ενός εκ των τριών τέκνων.

Παράλληλα χορηγείται παροχή Εφάπαξ ποσού που ανέρχεται στα 2.000 ευρώ για τη μητέρα που αποκτά τρίτο και πάνω παιδί από 1-1-2006 χωρίς προϋποθέσεις. Επίσης απαλλάσσονται οι οικογένειες με τρία παιδιά από τα τέλη ταξινόμησης, τους χορηγούνται Κάρτες Πολιτισμού, θεσμοθετούνται μέτρα για μειωμένη θητεία. αξιολογήσιμο είναι το γεγονός ότι το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων θεσμοθέτησε μέτρα για μετεγγραφές φοιτητών - μελών τρίτεκνων οικογενειών-με τους ίδιους όρους που ισχύουν για πολύτεκνες οικογένειες . Το Υπουργείο Ανάπτυξης θεσμοθέτησε μέτρα για τη χορήγηση αδειών μικροπωλητή λαϊκών αγορών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους της πτυχιακής εργασίας, επρόκειτο να γίνει αναφορά σε υπάρχουσες, παρόμοιες έρευνες σχετικές με το θέμα της υπογεννητικότητας στην Ελλάδα. Ωστόσο, στο συγκεκριμένο πεδίο δεν υπάρχουν επαρκείς, ούτε πρόσφατες έρευνες που μελετούν το θέμα αυτό. Η πλειονότητα των βιβλιογραφικών πηγών βασίζεται κατά κύριο λόγο, στις ερευνητικές μελέτες των Μουσούρου και Συμεωνίδου, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στις δεκαετίες του 1960 και 1990 αντίστοιχα. Παρακάτω θα αναφερθούν συνοπτικά τα πιο ουσιαστικά σημεία, τα οποία αφορούν κυρίως τα τελικά συμπεράσματα από τις παραπάνω βιβλιογραφικές πηγές, με απώτερο στόχο τη συσχέτιση τους με την παρούσα πτυχιακή εργασία.

Όπως αναφέρει η Συμεωνίδου, (1990) μεταπολεμικά συντελέστηκαν κοινωνικό- οικονομικές αλλαγές που επέδρασαν στη μείωση της γεννητικότητας. Οι αλλαγές στην οικονομική οργάνωση και τον τρόπο μεταβίβασης περιουσιακών στοιχείων, οι αυξανόμενες ευκαιρίες για εκπαίδευση, η αστικοποίηση, και οι αλλαγές σχετικά με τους ρόλους των δύο φύλων, το αυξανόμενο οικονομικό κόστος ανατροφής των παιδιών παράλληλα με τη διαφοροποίηση του ρόλου της οικογένειας, που έχει πάψει να αποτελεί οικονομική μονάδα όσον αφορά την εργασία των παιδιών, ιδιαίτερα στις αστικές περιοχές, πρέπει να έχουν επιδράσει σημαντικά.

Επίσης, βασικό ρόλο έπαιξαν και ορισμένοι ψυχολογικοί παράγοντες, όπως η τάση για επικέντρωση στις ατομικές ανάγκες των γονιών, η οποία συνέβαλε στην αλλαγή προτεραιοτήτων και στη μετατροπή του ελεύθερου χρόνου τους σε πολύτιμο αγαθό, ο οποίος εξοικονομείται μέσω της απόκτησης λιγότερων παιδιών. Οι ατομικές ανάγκες μπορεί να έχουν διάφορες εκφάνσεις, όπως την επικέντρωση στην επαγγελματική ανέλιξη των γονιών, στην οικονομική ευμάρεια και κοινωνική καταξίωση.

Ακόμη τα συμπεράσματα των παραπάνω ερευνών καταλήγουν στους παρακάτω συσχετισμούς, με κυριότερους λόγους την οικονομική δυσχέρεια, την επαγγελματική απασχόληση, την έλλειψη βοήθειας και χρόνου, την αποφυγή δέσμευσης και την στενότητα κατοικίας.

Αναφορικά με τη σχέση γεννητικότητας και εισοδήματος διάφορες ενδοκοινωνιακές έρευνες δείχνουν ότι κατά κανόνα η σχέση αυτή είναι αντίστροφη. (Τσαούσης,1986) Τα κοινωνικά και οικονομικά ασθενέστερα στρώματα, εμφανίζουν υψηλότερη γεννητικότητα από τα κοινωνικά και οικονομικά ισχυρότερα. Έδειξαν ακόμα ότι η τάση περιορισμού του μεγέθους της οικογένειας (περιορίζοντας τον αριθμό των τέκνων), άρχισε από τα ανώτερα στρώματα και διαδόθηκε προς τα κατώτερα. Για το παραπάνω φαινόμενο ο Petersen (1969) διατύπωσε τη θεωρία ότι "το σύγχρονο σύστημα της μικρής οικογένειας δημιουργήθηκε από πρόσωπα που ανέρχονταν στην κοινωνική κλίμακα. Αυτό δεν οφείλεται μόνο στο ότι όταν έχει κανείς λίγα προστατευόμενα μέλη μπορεί να ανέλθει υψηλότερα και ταχύτερα, αλλά και στο ότι σε μια ανοδικά κινούμενη οικογένεια οι φιλοδοξίες είναι χαρακτηριστικά ανώτερες από εκείνες που μπορεί να ικανοποιήσει οποιοδήποτε εισόδημα, έτσι που, όσο κι αν φαίνεται παράδοξο από την απλή οικονομική σκοπιά, τα άτομα των μεσαίων εισοδημάτων βρίσκονται συχνά κάτω από μεγαλύτερη οικονομική πίεση από ότι εκείνα που κερδίζουν λιγότερα χρήματα"

Αρχικά αναφέρεται ότι η σχέση γυναικείας απασχόλησης – γονιμότητας στις αστικές περιοχές, είναι αρνητική σε σχέση με τον πραγματικό αριθμό γεννήσεων. Η απασχόληση της γυναίκας επηρεάζει τον αριθμό των παιδιών που αποκτά, αλλά ο αριθμός των παιδιών δεν επηρεάζει τη συμμετοχή της γυναίκας στην αγορά εργασίας. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι γυναίκες στη χώρα μας, συνηθίζουν ή να εργάζονται συνέχεια μετά το γάμο ή να σταματούν και να μην επανεντάσσονται στο εργατικό δυναμικό. Η εργασιακή αυτή συμπεριφορά μπορεί να ερμηνευθεί, σε ένα βαθμό, από την ανελαστικότητα της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα, όπου δεν είναι διαδεδομένες οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης και η επανένταξη στο εργατικό δυναμικό είναι εξαιρετικά δύσκολη.

Η φύλαξη των παιδιών, ενώ δεν φαίνεται να συνδέεται με τον πραγματικό αριθμό γεννήσεων, συνδέεται με τον επιθυμητό και τον ιδανικό αριθμό παιδιών, συγκεκριμένα, οι εργαζόμενες γυναίκες που έχουν εξασφαλίσει δωρεάν φύλαξη των παιδιών τους, εκφράζουν επιθυμία και θεωρούν ως ιδανικό υψηλότερο αριθμό παιδιών από όσες δεν την έχουν εξασφαλίσει. Επίσης, η εργασιακή κατάσταση των γυναικών και το είδος του επαγγέλματος που ασκούν, η θέση στην εργασία τους, αλλά και ο λόγος για τον οποίο εργάζονται επιδρούν στον αριθμό γεννήσεων.

Σχετικά με τον επιθυμητό και τον ιδανικό αριθμό παιδιών, κυρίως οι γυναίκες με μεγαλύτερη διάρκεια γάμου εμφανίζουν επιθυμίες και ιδανικά για μεγαλύτερο

μέγεθος οικογένειας, όταν έχουν περισσότερη βοήθεια από τον σύζυγο τους. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι όταν ο σύζυγος προσφέρει σημαντική βοήθεια, ο μέσος αριθμός γεννήσεων είναι χαμηλότερος συγκριτικά με τις περιπτώσεις που επικρατεί ο παραδοσιακός διαχωρισμός των ρόλων μέσα στο σπίτι, όπου η συμμετοχή του συζύγου στις καθημερινές δραστηριότητες είναι μηδενική ή ασήμαντη. Στις περιπτώσεις ωστόσο που η διάρκεια του γάμου είναι μεγαλύτερη από δέκα χρόνια, η βοήθεια του συζύγου και η γονιμότητα, είτε συνδέονται θετικά ή δεν εμφανίζουν κάποια συγκεκριμένη σχέση.

Σχετικά με το είδος επαγγέλματος μετά το γάμο φαίνεται ότι η υψηλότερη γεννητικότητα συναντάται ανάμεσα στις γυναίκες που έχουν απασχοληθεί με την παροχή υπηρεσιών (1,9 παιδιά κατά μέσο όρο), ακολουθούν δε οι εργάτριες με 1,7 παιδιά. Για τις «επιστήμονες και ελεύθερους επαγγελματίες» και για την επαγγελματική κατηγορία «έμποροι και πωλητές», ο μέσος αριθμός γεννήσεων κυμαίνεται από 1,5 μέχρι 1,6, ενώ είναι εξαιρετικά χαμηλός για όσες γυναίκες εργάζονται σαν «διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη», με 1.1 παιδιά. Αντίστοιχα υψηλότερη γεννητικότητα παρουσιάζουν όσες έχουν εργαστεί μετά το γάμο σαν « συμβοηθούσα μέλη στην οικογένεια», με 1.9 παιδιά, ενώ η κατηγορία « μισθωτοί» και « εργοδότες» κυμαίνεται στο 1.6, οι δε αυτοαπασχολούμενες στο 1.7.

Οι γυναίκες που εργάζονται για να καλύψουν κάποια «βασική οικονομική ανάγκη», έχουν σχετικά υψηλή γεννητικότητα (1.70) και ακολουθούν όσες εργάζονται για συμπληρωματικό εισόδημα (1.60). Αντίστροφα, όσες γυναίκες εργάζονται για να έχουν « κοινωνικές σχέσεις» ή από « ενδιαφέρον για την εργασία τους» έχουν χαμηλότερη γεννητικότητα (1.50 και 1.34 αντίστοιχα). Τέλος, υψηλότερη γεννητικότητα εμφανίζουν οι γυναίκες που εργάζονται επειδή βοηθούν στην οικογενειακή επιχείρηση (1.85), ή έχουν στόχο την συνταξιοδότηση (2.14).

Όσον αφορά την έλλειψη ιδιόκτητης κατοικίας ή τη στενότητα του χώρου στη κατοικία είναι σημαντικός συντελεστής στη καθυστέρηση απόκτησης παιδιών, κυρίως στις γυναίκες που κατοικούν σε αστικές περιοχές.

Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι είναι πολύ σημαντική η σύγκριση μεταξύ επιθυμητού και ιδανικού αριθμού παιδιών, εφόσον ο πραγματικός αριθμός γεννήσεων συχνά δεν εκφράζει το τελικό μέγεθος της οικογένειας. Φαίνεται λοιπόν, ότι για διάφορους λόγους τα ζευγάρια σχεδιάζουν να αποκτήσουν μικρότερο αριθμό παιδιών από αυτόν που θεωρούν ως ιδανικό. Η Συμεωνίδου (1999), αναφέρει ότι το πρότυπο

της απόκτησης δύο παιδιών κυριαρχεί στην Ελληνική κοινωνία. Επιπλέον από τη σύγκριση (από τις έρευνες του 1983, 1997 και την πιο πρόσφατη του 1999) του μέσου πραγματικού, επιθυμητού και ιδανικού αριθμού παιδιών, συμπεραίνει ότι παρόλο που η γονιμότητα μειώθηκε σημαντικά κατά το διάστημα 1983- 1997, ο επιθυμητός αριθμός παιδιών (2,3) παραμένει στα ίδια επίπεδα του 1983 και είναι ανώτερος από το επίπεδο αναπλήρωσης των γενεών, ο δε ιδανικός αριθμός παιδιών παραμένει υψηλός (2,7) και επίσης στα ίδια επίπεδα του 1983. Για το μέσο πραγματικό αριθμό παιδιών, με βάσει τα στοιχεία της έρευνας του 1999, φαίνεται να συμπίπτει απόλυτα με τις επίσημες στατιστικές της Φυσικής Κίνησης του Πληθυσμού (1,3), ενώ δεν επιχειρούνται συγκρίσεις με τις προηγούμενες έρευνες εφόσον ο διαφορετικός πληθυσμός του δείγματος στην περίπτωση αυτή επηρεάζει σημαντικά και τα μεγέθη.

Η ερευνήτρια Συμεωνίδου Χ. μέσα από τις επισταμένες της έρευνες σε γυναικεία θέματα και σε θέματα γονιμότητας, έχει καταλήξει σε κάποια συμπεράσματα για τα υπάρχοντα μέτρα οικογενειακής πολιτικής στη χώρα μας. Τα εν λόγω μέτρα καταδεικνύονται βάσει των ερευνών αυτών από έλλειψη ομοιομορφίας και συντονισμού, καθώς και από ανισότητα στην κάλυψη του πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα τα οικογενειακά επιδόματα είναι κατά κανόνα χαμηλά, οι γονικές άδειες δεν πληρώνονται και δεν καλύπτονται τα ασφαλιστικά δικαιώματα των εργαζομένων, οι υπηρεσίες για την φύλαξη των παιδιών, κατά την προσχολική ηλικία, είναι ανεπαρκείς και ακατάλληλες και, κατά τη σχολική ηλικία, ανύπαρκτες. Σε άλλες της μελέτες έχει τονιστεί η έλλειψη οικογενειακής ή πληθυσμιακής πολιτικής που έμμεσα μπορεί να θεωρηθούν ότι υποστηρίζουν την οικογένεια. Τα παραπάνω αποκτούν ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, αν αναλογιστεί κανείς ότι το δημογραφικό είναι ένα πολυσύνθετο ζήτημα και η αντιμετώπιση του είναι ούτως ή άλλως δυσχερής.

Η Συμεωνίδου προτείνει ορισμένα μέτρα προκειμένου η πολιτεία να αναστρέψει την πτωτική πορεία της γονιμότητας στηρίζοντας τα ζευγάρια ώστε να αποκτήσουν τον αριθμό παιδιών που επιθυμούν. Παρακάτω θ αναφερθούν συνοπτικά τα σημαντικότερα από τα μέτρα αυτά:

- Εκσυγχρονισμός της αγοράς εργασίας: Πρόκειται για αναδιοργάνωση της αγοράς εργασίας που μπορεί να περιλαμβάνει εξάπλωση ευέλικτων σχημάτων εργασίας για τις εργαζόμενες μητέρες (εργασίες μερικής απασχόλησης, μακροπρόθεσμες μερικώς αμειβόμενες άδειες μητρότητας και με

εξασφαλισμένη μετά τη λήξη τους, όχι μόνο την εργασία αλλά και τη θέση στην εργασία, προγράμματα ένταξης και επανένταξης στην αγορά εργασίας). Τα μέτρα αυτά θα διευκόλυναν τις εργαζόμενες μητέρες και θα μείωναν την αρνητική επίδραση της γυναικείας απασχόλησης στη γονιμότητα. Επίσης, θα έδιναν κίνητρα σε πολλές μη εργαζόμενες, που θα επιθυμούσαν να εργαστούν, αλλά λόγω ασυμβατότητας με τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις διστάζουν να ενταχθούν στο εργατικό δυναμικό. Και οι δύο περιπτώσεις επιδρούν θετικά άμεσα στο οικογενειακό εισόδημα και έμμεσα στη γονιμότητα. Επιπλέον από τα υπάρχοντα μέτρα η πρόωρη συνταξιοδότηση κρίνεται αναποτελεσματική, καθώς η ηλικία της πρόωρης συνταξιοδότησης (40- 50 ετών) συμπίπτει με το τέλος της αναπαραγωγική ζωή της γυναίκας.

- Υπηρεσίες στήριξης της οικογένειας: Υπάρχει ανάγκη για αύξηση, ποιοτική βελτίωση και αναδιοργάνωση των υπηρεσιών στήριξης της οικογένειας. Ωστόσο οι εν λόγω υπηρεσίες πρέπει να δράσουν παράλληλα και όχι ανεξάρτητα από τον εκσυγχρονισμό της αγοράς εργασίας. Πιο συγκεκριμένα υποστηρίζεται η αύξηση του αριθμού των σταθμών που φροντίζουν παιδιά ηλικίας μέχρι 2 1/2 ετών, εφόσον ουσιαστικά είναι ανύπαρκτοι. Θεωρείται απαραίτητη η εναρμόνιση των ωραρίων λειτουργίας των σταθμών με τα ωράρια εργασίας των γονιών, η αύξηση αναλογίας ειδικευμένου προσωπικού σε σχέση με τον αριθμό των παιδιών και τέλος η βελτίωση του κτιριακού εξοπλισμού και του περιβάλλοντα χώρου των σταθμών. Ο θεσμός της δημιουργικής απασχόλησης μετά το σχολείο, ο οποίος λειτουργεί αποσπασματικά σε ορισμένα σχολεία πρέπει να επεκταθεί, όπως και να ενεργοποιηθεί ο θεσμός των βοηθών μητέρων (μητέρες οι οποίες με την διαμόρφωση κατάλληλου χώρου και μετά από κατάλληλη εκπαίδευση, θα μπορούν να φροντίζουν 4-5 παιδιά).
- Στεγαστικό πρόγραμμα: Η αναγκαιότητα στεγαστικών προγραμμάτων ιδιαίτερα για τα νέα ζευγάρια και κατά προτεραιότητα στις αστικές περιοχές(χαμηλότοκα δάνεια, επιδότηση ενοικίου, παραχώρηση οικοπέδων ή εκτάσεων του Δημοσίου με αντιπαροχή για ανέγερση κατοικιών για οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα), κρίνεται αναγκαία.
- Πολιτική για το εισόδημα: Η αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος ειδικά σε οικονομικά ασθενέστερες οικογένειες έχει θετική επίδραση στη γονιμότητα. Με την προϋπόθεση η αύξηση αυτή να αφορά το γυναικείο

αναμενόμενο μισθό. Η πολιτική αυτή περιλαμβάνει τιμαριθμική αναπροσαρμογή των επιδομάτων, επέκταση του ορίου ηλικίας επιδότησης για το τρίτο παιδί* και φορολογικές απαλλαγές ανάλογες με τον αριθμό των παιδιών. Ιδιαίτερη οικονομική στήριξη θα πρέπει να δοθεί στις μονογονεϊκές οικογένειες στις οποίες είναι απαραίτητο να δίνεται προτεραιότητα για όλες τις παραπάνω παροχές. Τέλος, έμφαση πρέπει να δοθεί στο θέμα της ανεργίας (ανδρών και γυναικών). Ιδιαίτερα η μακροχρόνια ανεργία και η ανεργία των νέων καθιστούν προφανή την ανάγκη λήψης μέτρων στο τομέα αυτό αφού κανένα επίδομα δεν αντισταθμίζει την έλλειψη απασχόλησης.

- Κέντρα οικογενειακού προγραμματισμού (ΚΟΠ): Η δραστηριοποίηση των κέντρων που ήδη υπάρχουν και η ίδρυση νέων θα μπορούσε να συμβάλλει ουσιαστικά στην ενημέρωση του πληθυσμού, για θέματα αντισύλληψης, ώστε οι γυναίκες να μην καταφεύγουν στην άμβλωση ως μέσο ελέγχου των γεννήσεων, με δευτερογενείς πιθανόν επιδράσεις στη βιολογική τους γονιμότητα. Επίσης τα ΚΟΠ θα παρέχουν συμβουλές και υπηρεσίες σε ζευγάρια που αντιμετωπίζουν προβλήματα γονιμότητας – στειρότητας αλλά και πρωτοβάθμια φροντίδα, με στόχο τη μείωση της βρεφικής θνησιμότητας.
- Ενημέρωση του πληθυσμού για το Δημογραφικό: Οι αξίες της κοινωνίας είναι δυνατόν να επηρεαστούν από ένα καλά σχεδιασμένο πρόγραμμα ενημέρωσης για το δημογραφικό και με τη σειρά τους να επηρεάσουν τον αριθμό παιδιών που επιθυμεί το ζευγάρι να αποκτήσει.
- Ίδρυση ερευνητικών κέντρων- ινστιτούτων: Κρίνεται αναγκαία η δημιουργία ινστιτούτου για τη συστηματική παρακολούθηση των δημογραφικών εξελίξεων, την διεξαγωγή ερευνητικών προγραμμάτων στο τομέα της Δημογραφίας καθώς και για την αξιολόγηση των εκάστοτε λαμβανόμενων μέτρων οικογενειακής- δημογραφικής πολιτικής.

* Ν. 1892/90

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στα πλαίσια πραγματοποίησης της πτυχιακής μας εργασίας με θέμα τους λόγους που η Ελληνική οικογένεια δεν αποκτά περισσότερους των δύο απογόνων, διεξήγαμε διερευνητική, περιγραφική και ποσοτική έρευνα σε πληθυσμό 150 ζευγαριών σε αναπαραγωγική ηλικία (έως 45 ετών οι μητέρες και έως 60 ετών οι πατέρες) τα οποία είχαν ήδη αποκτήσει ένα έως δύο απογόνους. Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε σε Αθήνα, Πειραιά και Ηράκλειο Κρήτης, σε τυχαίο δείγμα με την μέθοδο της « χιονόμπαλας», με αφετηρία δείγμα από το οικείο περιβάλλον μας το οποίο και χρησιμοποιήσαμε ως πηγή ανεύρεσης καινούργιου δείγματος.

Εργαλείο έρευνας

Σαν εργαλείο έρευνας χρησιμοποιήσαμε ισάριθμα με το δείγμα ερωτηματολόγια τα οποία περιείχαν ανοιχτές, κλειστές και προκατασκευασμένες ερωτήσεις. Η σύνταξη του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε από εμάς αφού πρώτα μελετήσαμε αντίστοιχα εργαλεία για παρόμοιες έρευνες του ΕΚΚΕ από την ερευνήτρια Συμεωνίδου Χ. (1997)

Τα ερωτήματά μας αφορούν κυρίως παράγοντες που καθορίζουν την απόκτηση μονάχα ένα έως δύο απογόνους. Όπως οικονομικούς παράγοντες, συνθήκες κατοικίας και εργασίας, το κριτήριο απόκτησης απογόνων, την αξιολόγηση των σημερινών προβλημάτων της Ελληνικής οικογένειας καθώς και την άποψη για τα επικρατούντα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που ισχύουν στη χώρα μας. Επίσης διερευνάται η βοήθεια που έχουν τα σημερινά ζευγάρια στην ανατροφή των παιδιών τους (άτυπη, από συγγενείς, επί πληρωμή και από κρατικούς φορείς) όπως και ποιοι παράγοντες καθορίζουν την απόκτηση ή μη περισσότερων απογόνων. Τέλος κάποια δημογραφικά στοιχεία για τους γονείς όπως η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική απασχόληση τους, τον αριθμό παιδιών των πατρικών οικογενειών και την γνώμη τους σε κάποιες ιδεολογικές έννοιες οι οποίες μας δίνουν μια εικόνα για τον χαρακτήρα τους και συνθέτουν μια πληρέστερη, γενικότερη εικόνα τους, ώστε να σκιαγραφήσουμε το προφίλ των ερωτώμενων και να το συνδέσουμε με τον αριθμό παιδιών που αποκτούν / επιθυμούν ν αποκτήσουν στο μέλλον.

Πιο συγκεκριμένα οι ερωτήσεις είχαν ως εξής:

- Ερωτ. 1-5: δημογραφικά στοιχεία.
- Ερωτ. 6-11: επαγγελματική και οικονομική κατάσταση, επίπεδο εκπαίδευσης και συνθήκες διαβίωσης.
- Ερωτ. 12: ιεράρχηση αξιών από τους γονείς.
- Ερωτ. 13-14: συνειδητή ή μη απόκτηση παιδιών και λόγοι απόκτησης τους.
- Ερωτ. 15: ιδανικός αριθμός παιδιών για την Ελληνική οικογένεια.
- Ερωτ. 16: κληροδότηση εφοδίων στα παιδιά.
- Ερωτ. 17: η αυτοεικόνα των ερωτώμενων στον γονεϊκό τους ρόλο.
- Ερωτ. 18: αξιολόγηση των λόγων μείωσης των απογόνων της Ελληνικής οικογένειας μέσα στο χρόνο.
- Ερωτ. 19: βιολογική ικανότητα απόκτησης παιδιών.
- Ερωτ.20-21: σχεδιασμός απόκτησης άλλων παιδιών και επιθυμητός αριθμός αυτών.
- Ερωτ. 22: λόγοι μη απόκτησης άλλων παιδιών.
- Ερωτ. 23: προβλήματα της μητέρας στον χώρο εργασίας
- Ερωτ. 24 : γονεϊκή κατανομή χρόνου για τα παιδιά.
- Ερωτ. 25: προσφορά βοήθειας από συγγενείς.
- Ερωτ. 26-27: φύλαξη παιδιών όταν οι γονείς εργάζονται ή απουσιάζουν.
- Ερωτ. 28-29: έξοδα παιδιών.
- Ερωτ. 30-32: αξιολόγηση μέτρων κοινωνικής πολιτικής και ανάδειξη αυτών των οποίων ήταν αποδέκτες.
- Ερωτ. 33: προβληματισμός γονιών για την απόκτηση παιδιών.

Σκοπός έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι η κατανόηση των συνθηκών διαβίωσης και του τρόπου ζωής της μέσης Ελληνικής οικογένειας, των προβλημάτων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζεται στην ανατροφή των παιδιών και τους τρόπους αντιμετώπισης και επίλυσης αυτών, την ύπαρξη άτυπων και επίσημων υποστηρικτικών δικτύων και τον βαθμό συμβολής τους στη διαμόρφωση του αριθμού παιδιών που αποφασίζει το ζευγάρι να αποκτήσει.

Η πιθανή ανάδειξη της αναντιστοιχίας μεταξύ των προβλεπόμενων και των πραγματικά παρεχόμενων μέτρων για την προστασία της οικογένειας, είναι ένα ακόμη ζήτημα το οποίο θα πρέπει να μας απασχολήσει σε σχέση με την αποτελεσματικότητα της κοινωνικής πολιτικής της χώρας, εφόσον δεν αρκεί να θεσπίζονται μέτρα εάν αυτά δεν τηρούνται.

Υποθέσεις εργασίας

Για να επιτευχθούν οι σκοποί της έρευνας θέτουμε έναν αριθμό υποθέσεων εργασίας τις οποίες θα επαληθεύσουμε ή θα απορρίψουμε μετά την επεξεργασία των αποτελεσμάτων.

- Η οικονομική κατάσταση και τα οικονομικά προβλήματα επηρεάζουν τα σχέδια απόκτησης περισσότερων απογόνων.
- Το υψηλό κόστος ανατροφής σχετίζεται με τον αριθμό παιδιών
- Ο ιδανικός αριθμός παιδιών σχετίζεται με την αξία της έννοιας του προσωπικού χρόνου
- Ο επιθυμητός αριθμός παιδιών εξαρτάται από την ύπαρξη άτυπων δικτύων φροντίδας.

Αποτελέσματα της έρευνας

Τα αποτελέσματα της έρευνας μας βασίστηκαν σε συλλογή, μελέτη, επεξεργασία και αξιολόγηση 150 ερωτηματολογίων. Η επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας έγινε στο στατιστικό πακέτο SPSS (SPSS for windows 12.0), οι συσχετίσεις των υποθέσεων εργασίας χαρακτηρίστηκαν ως στατιστικά σημαντικές ή μη σημαντικές μέσω του χ^2 - στατιστικού τεστ. Τέλος, η ανάλυση των αποτελεσμάτων στο WORD.

Δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε

Οι κυριότερες δυσκολίες αφορούν κυρίως την εύρεση του δείγματος. Καθώς το δείγμα αφορά συγκεκριμένο πληθυσμό, η εύρεση του ήταν αρκετά χρονοβόρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ
ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το δείγμα μας αποτελείται από 150 ερωτώμενους, παντρεμένα ζευγάρια.

Πίνακας 1: Ηλικία μητέρας

	συχνότητα	ποσοστό
22-25	1	,7
26-29	17	11,3
30-33	48	32,0
34-37	31	20,7
38-41	34	22,7
42-45	19	12,7
σύνολο	150	100,0
σύνολο	289	

Το 12% των μητέρων είναι ηλικίας μέχρι 29 ετών, το 52.7% είναι ηλικίας 30-37 και τέλος το 35.4% είναι ηλικίας 38-45.

Πίνακας 2: Ηλικία πατέρα

	Συχνότητα	ποσοστό
26-29	5	3,4
30-33	20	13,5
34-37	36	24,3
38-41	36	24,3
42-45	27	18,2
46-49	13	8,8
50-53	6	4,1
54-57	4	2,7
58-60	1	,7
σύνολο	148	100,0
σύνολο	289	

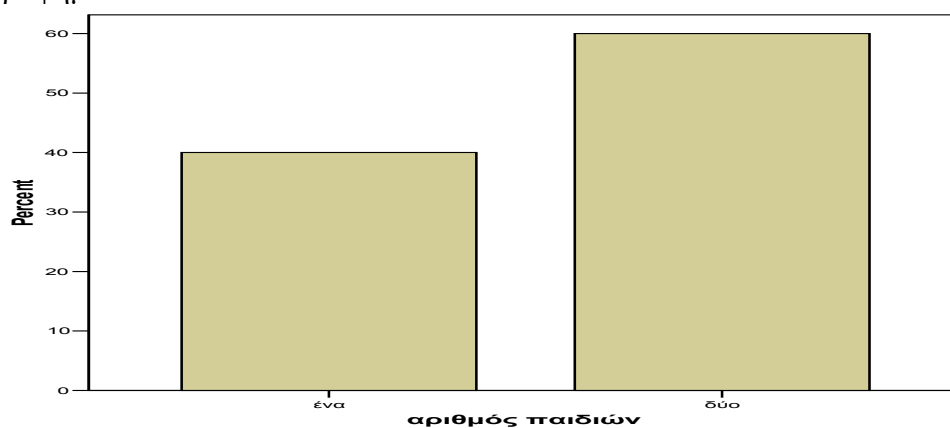
Το 16,9% από τους πατέρες αποτελείται από τις ηλικίες 26- 33, το 48.6% οι ηλικίες 34-41, το 27.0% οι ηλικίες από 42-49 και τέλος το 7.4% οι ηλικίες από 50 έως 60.

Πίνακας 3: Έτη συμβίωσης

	συχνότητα	ποσοστό
1-5	49	33,1
6-10	42	28,4
11-15	24	16,2
16-20	23	15,5
21-25	8	5,4
26-30	2	1,4
σύνολο	148	100,0
σύνολο	289	

Τα ζευγάρια σε ποσοστό 61.5% είναι έως 10 χρόνια παντρεμένοι (33.1% έως 5 έτη και 28.4% από 6- 10 έτη). Το 38.5% είναι παντρεμένοι από 11 έως 30 έτη.

Γράφημα 1

Το 60% των ερωτώμενων έχει ήδη δύο παιδιά ενώ το 40% έχει ένα.

Πίνακας 4: Ηλικία πρώτου

	συχνότητα	ποσοστό
1-5	74	49,3
6-10	36	24,0
11-15	18	12,0
16-20	15	10,0
21-25	7	4,7
σύνολο	150	100,0
σύνολο	289	

Το 49,3% των πρωτότοκων παιδιών είναι ηλικίας 1-5 ετών, το 24.0% είναι ηλικίας 6-10 ετών και το υπόλοιπο 26,7% είναι από 11- 25 ετών.

Πίνακας 5: Ηλικία δεύτερου

	συχνότητα	Ποσοστό
1-5	48	53,3
6-10	13	14,4
11-15	13	14,4
16-20	14	15,6
21-25	2	2,2
σύνολο	90	100,0
σύνολο	289	

Το 53.3% των δευτερότοκων παιδιών είναι ηλικίας 1-5 ετών, το 28.8% είναι ηλικίας 6-15 και το υπόλοιπο 17.8% είναι ηλικίας 16- 25 ετών.

Πίνακας 6: Αδέλφια πατέρα

	συχνότητα	ποσοστό
Μηδέν	6	4,1
Ένα	55	37,2
Δύο	39	26,4
Τρία και άνω	48	32,4
σύνολο	148	100,0
σύνολο	289	

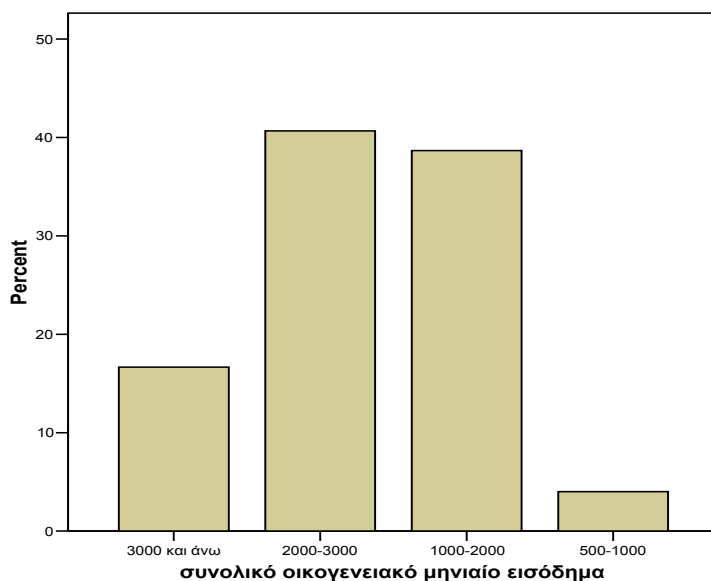
Το 4.1% των πατέρων δεν έχει αδέρφια, ενώ το 37.2% έχει έναν αδελφό-ή, το 26.4% έχει δύο αδέρφια και τέλος το 32.4% έχει από τρία αδέρφια και άνω.

Πίνακας 7: Αδέλφια μητέρας

	συχνότητα	ποσοστό
Μηδέν	7	4,7
Ένα	53	35,6
Δύο	55	36,9
Τρία και άνω	34	22,8
σύνολο	149	100,0
σύνολο	289	

Το 4.7% των μητέρων δεν έχει αδέρφια, το 35.6% έχει ένα, το 36.9% έχει δύο αδέρφια και τέλος το 22.8% έχει από τρία αδέρφια και άνω.

Γράφημα 2:

Όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα που αφορά το συνολικό οικογενειακό μηνιαίο εισόδημα, το 40.7% έχει μηνιαίο εισόδημα που κυμαίνεται από 2000-3000 € ενώ το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό 38.7% έχει 1000-2000 €. Στην υψηλότερη οικονομική βαθμίδα των 3000 € και άνω αντιστοιχεί το ποσοστό του 16.7% ενώ αντίθετα στη χαμηλότερη (500-1000€) αντιστοιχεί το 4% του δείγματος.

Πίνακας 8: επίπεδο εκπαίδευσης γονέων:

	% επί των Πατέρων	% επί των Μητέρων
Παρακολούθηση κάποιων τάξεων ή καθόλου του δημοτικού	0	0
Απόφοιτος δημοτικού	2,8	5,3
Απόφοιτος γυμνασίου-τεχνικής σχολής	22,1	10
Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας	36,2	46,7
Πτυχιούχος Τριτοβάθμιας Τεχνολογικής	16,8	18,7
Πτυχιούχος Τριτοβάθμιας Πανεπιστημιακής	17,4	12,7
Μεταπτυχιακές σπουδές	4,7	6,7

Το 2,8% είναι απόφοιτοι δημοτικού των πατέρων και το 5,3% των μητέρων, απόφοιτοι γυμνασίου ή τεχνικής σχολής είναι το 22,1% των πατέρων και το 10% των μητέρων. Απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι το 36,2% των πατέρων και το 46,7% και των μητέρων, πτυχιούχοι τριτοβάθμιας τεχνολογικής εκπαίδευσης είναι

το 16,8% των πατέρων και το 18,7% των μητέρων, πτυχιούχος τριτοβάθμιας Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης. Μεταπτυχιακές σπουδές έχουν πραγματοποιήσει το 4,7% των πατέρων και το 6,7% των μητέρων. Τέλος κανένας από τους ερωτώμενους δεν είχε επίπεδο εκπαίδευσης χαμηλότερο της αποφοίτησης χαμηλότερο του δημοτικού.

Πίνακας 9: επάγγελμα γονέων σε ποσοστά %

	Πατέρας	Μητέρα
Δημόσιος τομέας	20,1%	22,7%
Ιδιωτικός τομέας	47,7%	44%
Ελεύθερος επαγγελματίας	32,2%	10%
Αγρότης	0	0,7%
Άνεργος	0	22,7%

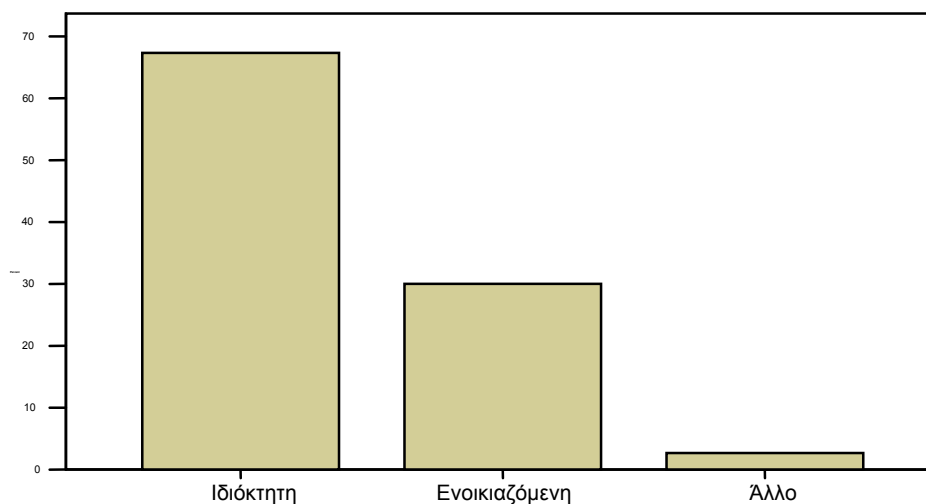
Στο δημόσιο τομέα απασχολούνται το 20.1% των πατέρων και το 22,7%, στον ιδιωτικό τομέα το 47,7% των πατέρων και το 44% των μητέρων. Ελεύθεροι επαγγελματίες είναι το 32,2% των πατέρων και το 10% των μητέρων. Τέλος από τους πατέρες το 0% είναι αγρότες και άνεργοι και από τις μητέρες το 0,7% είναι αγρότισσες και το 22,7% είναι άνεργες.

Πίνακας 10: οικονομική, στεγαστική κατάσταση και συνθήκες διαβίωσης

	Πολύ καλή	Καλή	Μέτρια	Κακή	Πολύ κακή
Οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού σας	16%	48%	33,3%	2%	0,7%
Την στεγαστική σας κατάσταση	26,7%	54%	16,7%	1,3%	1,3%
Τις συνθήκες διαβίωσης σας, γενικά	22,7%	62%	14,7%	0,7%	0%

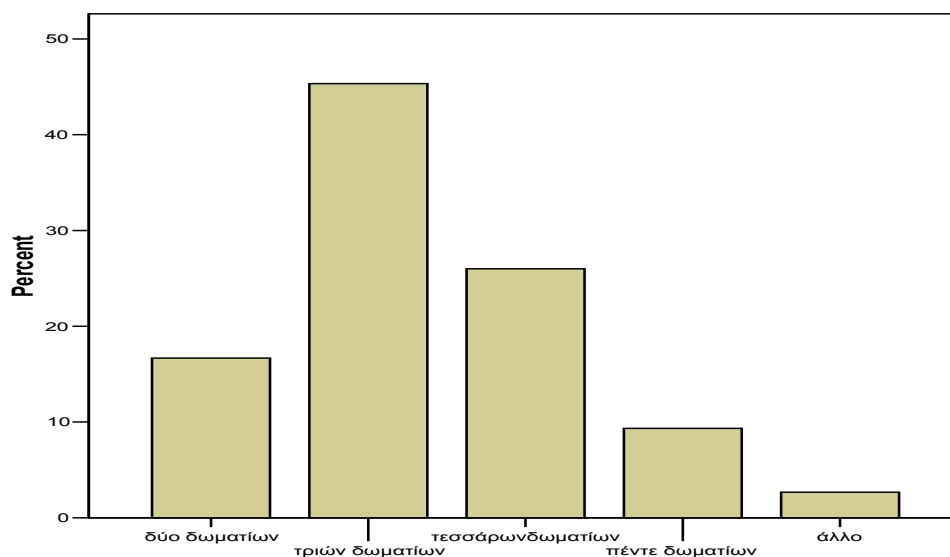
Το 16% χαρακτήρισε την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους πολύ καλή, το 48% καλή, το 33,3% ως μέτρια, ενώ το 2.0% κακή και τέλος το 0.7% πολύ κακή. Η στεγαστική κατάσταση των ερωτώμενων χαρακτηρίστηκε από το 26,7% ως πολύ καλή, από το 54% ως καλή, από το 16,7% των ερωτώμενων ως μέτρια και τέλος κακή και πολύ κακή την χαρακτήρισε το 1.3% αντίστοιχα. Οι γενικότερες συνθήκες διαβίωσης των ερωτώμενων χαρακτηρίστηκαν από το 22,7%, από το 62% ως καλές, το 14,7% τις χαρακτήρισε μέτριες και τέλος ως κακές τις χαρακτήρισε το 0,7%.

Γράφημα 3: είδος κατοικίας

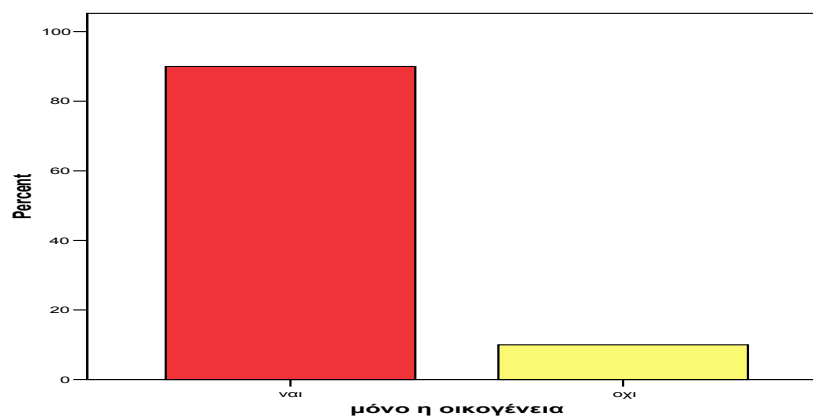
Το 67,5% των ερωτώμενων έχουν ιδιόκτητη κατοικία, το 30% ενοικιαζόμενη ενώ το 2,7% απάντησε τη μεταβλητή άλλο (φιλοξενία)

Γράφημα 4 : μέγεθος κατοικίας

Το 16,7% των ερωτώμενων μένει σε κατοικία δύο δωματίων, το 45,3% σε τριών δωματίων, το 26,0% σε τεσσάρων δωματίων, ενώ το 9,3% μένει σε κατοικία με πέντε δωμάτια. Τέλος, το 2,7% απάντησε στη μεταβλητή άλλο (έχει περισσότερα των πέντε δωματίων η κατοικία τους)

Γράφημα 5 :

Το 90% των ερωτώμενων μένει στην κατοικία μόνο με την οικογένεια του, ενώ το υπόλοιπο 10% μένει και με κάποιο άλλο συγγενικό πρόσωπο.

Πίνακας 11: ιεράρχηση αξιών

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Οικογένεια	96,7%	2,7%	0,7%	0
Εργασία	57,3%	38,7%	2,0%	2,0%
Επαγγελματική καριέρα	15,3%	58,7%	20%	6,0%
Θρησκεία	26,7%	38,7%	23,3%	11,3%
Προσωπικός χρόνος (χρόνος για εσάς)	50,7%	42,7%	6,0%	0,7%
Ενασχόληση με πράγματα που σας ικανοποιούν	48,7%	47,3%	3,3%	0,7%

Το 96,7% αξιολόγησε ως πολύ σημαντική την οικογένεια, το 57,3% την εργασία, την επαγγελματική καριέρα το 58,7% τη χαρακτήρισε σημαντική, το 38,7% θεωρεί τη θρησκεία σημαντική ενώ το 11,3% καθόλου σημαντική. Το 50,7% θεωρεί τον προσωπικό χρόνο πολύ σημαντικό και τέλος το 48,7% θεωρεί ως πολύ σημαντικό την ενασχόληση με πράγματα που τους ικανοποιούν.

Πίνακας 12: λόγοι απόκτησης παιδιών

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Είναι ένα εντελώς φυσικό γεγονός	35,3%	29,3%	19,3%	16,0%
Ολοκλήρωση της σχέσης	31,3%	50,0%	12,0%	6,7%
Ολοκλήρωση οικογένειας	60,7%	31,3%	6,7%	1,3%
Αγάπη για τα παιδιά	78,7%	18,0%	1,3%	2,0%
Συναισθηματική ολοκλήρωση	44,0%	38,7%	10,0%	7,3%
Κοινωνική αναγνώριση	6,0%	14,0%	32,7%	47,3%
Συνέχεια της οικογένειας	11,3%	27,3%	35,3%	26,0%
Στήριγμα για τα γηρατειά	4,0%	8,7%	36,7%	50,7%
Κληροδότηση περιουσιακών στοιχείων	2,0%	8,7%	32,7%	56,7%
Διαιώνιση του είδους	3,3%	15,3%	30,7%	50,7%
Υπαρξιακοί λόγοι αυτό-εκτίμησης	6,0%	16,0%	22,7%	55,3%
Άλλο, προσδιορίστε				

Το 35,3% χαρακτήρισε πολύ σημαντικό λόγο, την απόκτηση παιδιών ως ένα εντελώς φυσικό γεγονός, το 29,3% ως σημαντικό. Το 31,3% χαρακτήρισε την ολοκλήρωση της σχέσης ως πολύ σημαντικό και το 50,0% ως σημαντικό. Το 60,7% χαρακτήρισε την ολοκλήρωση οικογένειας ως πολύ σημαντικό και το 31,3% ως σημαντικό. Το 78,7% χαρακτήρισε την αγάπη για τα παιδιά ως πολύ σημαντικό. Το 44,0% χαρακτήρισε τη συναισθηματική ολοκλήρωση ως πολύ σημαντικό και το 18,0% ως σημαντικό. Το 47,3% χαρακτηρίζει καθόλου σημαντικό λόγο την κοινωνική αναγνώριση. Το 35,3% χαρακτηρίζει ως λίγο σημαντικό τη συνέχεια της οικογένειας και το 26,0% καθόλου σημαντικό. Το 50,7% θεωρεί καθόλου σημαντικό λόγο το στήριγμα για τα γηρατειά. Το 56,7% χαρακτηρίζει ως καθόλου σημαντικό την κληροδότηση των περιουσιακών στοιχείων. Το 50,7% χαρακτηρίζει ως καθόλου σημαντικό την διαιώνιση του είδους και τέλος το 55,3% χαρακτηρίζει τους υπαρξιακούς λόγους αυτοεκτίμησης, καθόλου σημαντικό λόγο.

Πίνακας 13: συνειδητή απόκτηση παιδιών

	συχνότητα	ποσοστό
Συνειδητή	94	62,7
Μη συνειδητή	56	37,3
ή σύνολο	150	100,0
σύνολο	289	

Σχετικά με η συνειδητή -ή μη- απόκτηση παιδιών, η πλειοψηφία των ερωτώμενων σε ποσοστό 62.7% απαντά ότι συνειδητά επεδίωξαν την απόκτηση των παιδιών που έχουν.

Πίνακας 14: ιδανικός αριθμός παιδιών για την Ελληνική οικογένεια

	συχνότητα	Ποσοστό
Ένα παιδί	9	6,1
Δύο παιδιά	78	52,7
Τρία παιδιά	49	33,1
Τέσσερα και άνω	12	8,1
σύνολο	148	100,0
σύνολο	289	

Το 52. 7% απάντησε ως ιδανικό αριθμό τα δύο παιδιά, ο αριθμός των τριών παιδιών απαντήθηκε από το 33,1% , το 8.1% απάντησαν τέσσερα ή παραπάνω και μόνο το 6.1% απάντησε σαν ιδανικό για την Ελληνική οικογένεια το ένα παιδί.

Πίνακας 15: σημαντικά εφόδια ανατροφής των παιδιών

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
«Σωστή» ανατροφή	90,7%	6,0%	3,3%	0%
Σεβασμός στους μεγαλύτερους	63,3%	29,3%	5,3%	2,0%
Κριτική ικανότητα	75,3%	20,0%	2,7%	2,0%
Αισιοδοξία για την ζωή	76,7%	22,0%	0,7%	0,7%
Να αποφασίζει από κοινού με τους γονείς του	13,3%	38,0%	34,0%	14,7%
Πίστη στον εαυτό του	82,7%	16,0%	1,3%	0%
Εμπιστοσύνη στους ανθρώπους	18,0%	44,0%	30,7%	7,3%
Καλή μόρφωση	68,7%	29,3%	0,7%	1,3%
Ξένη γλώσσα	46,7%	45,3%	5,3%	2,7%
Μουσική –καλλιτεχνική παιδεία	16,7%	45,3%	30,7%	7,3%
Αθλητική δραστηριότητα	24,2%	55,0%	16,8%	4,0%
Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου	36,0%	50,0%	10,7%	3,3%
Οικονομική εξασφάλιση	43,3%	42,7%	10,7%	3,3%
Άλλο, προσδιορίστε				

Το 90.7% ιεράρχησε τη σωστή ανατροφή ως πολύ σημαντική, ο σεβασμός στους μεγαλύτερους απαντήθηκε ως πολύ σημαντικό από το 63,3% ενώ το 2,0% το χαρακτήρισε καθόλου σημαντικό. Η κριτική ικανότητα απαντήθηκε από το 75,3% ως πολύ σημαντική, η αισιοδοξία για τη ζωή απαντήθηκε από το 76,7% ως πολύ σημαντική και από το 0,7% καθόλου σημαντική. Το 82,7% θεωρεί ως πολύ σημαντικό εφόδιο την πίστη στον εαυτό τους ενώ καθόλου σημαντικό δεν απαντήθηκε από κανέναν(0%). Το 44% απάντησε την εμπιστοσύνη στους συνανθρώπους ως σημαντική και το 30,7% λίγο σημαντική. Το 68,7% απάντησε την καλή μόρφωση ως πολύ σημαντική και το 1,3% καθόλου σημαντική.

Το 36.0% απάντησε πολύ σημαντικές τις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου και το 50.0% σημαντικές. Την οικονομική εξασφάλιση το 43,3% των ερωτώμενων τη θεωρεί πολύ σημαντική και το 42,7% σημαντική.

Πίνακας 16: η αυτοεικόνα των γονιών

	Ναι	Συνήθως	Όχι
Διαθέτω στο παιδί μου/ στα παιδιά μου τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο μου	54,7%	42,7%	2,7%
Ο χρόνος που διαθέτω στα παιδιά μου δεν είναι ποτέ αρκετός	28,0%	43,3%	28,7%
Τα παιδιά μου είναι πάντα η πρώτη μου προτεραιότητα	80,0%	18,0%	2,0%
Θα ήθελα τα παιδιά μου να είναι πάντα η πρώτη μου προτεραιότητα, αλλά συχνά η εργασία μου δεν μου το επιτρέπει	35,3%	22,7%	36,0%
Ασχολούμαι πολλές ώρες τη μέρα για να καλύψω τις ανάγκες των παιδιών μου (φαγητό, ένδυση, καθαριότητα κλπ)	42,7%	42,0%	15,3%
Πραγματοποιώ πολλές διαδρομές για να τα πάω στις διάφορες δραστηριότητες που έχουν	20,0%	28,7%	50,75
Παίζω συχνά με τα παιδιά μου	52,7%	32,7%	14,7%
Ρωτώ την γνώμη τους για πράγματα που τα αφορούν	50,7%	27,3%	22,0%
Διασκεδάζουμε μαζί	52,7%	41,3%	6,0%
Το ότι έχω παιδιά δεν σημαίνει ότι τελείωσε η δική μου ζωή	71,3%	12,7%	15,3%
Ζω μέσα από τα παιδιά μου	20,7%	16,7%	62,7%

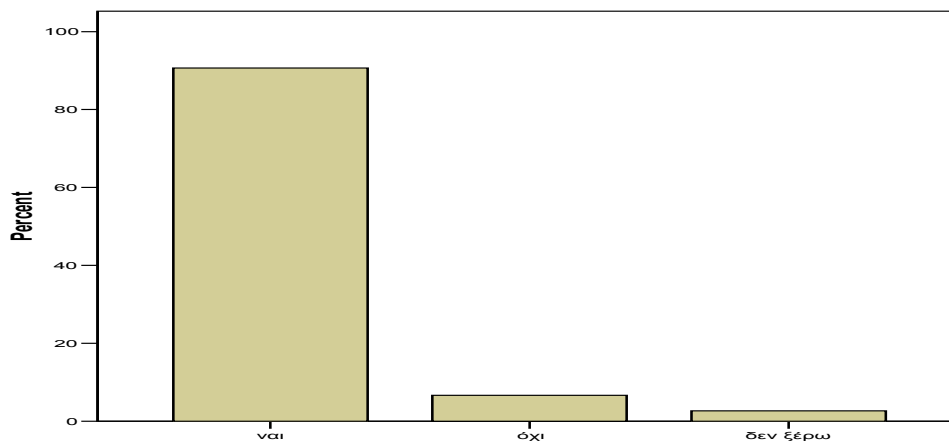
Το 54,7% διαθέτει πάντα τον περισσότερο ελεύθερο του χρόνο και το 42,7% συνήθως. Το 43,3% πιστεύει ότι συνήθως ο χρόνος που διαθέτει στα παιδιά, δεν είναι ποτέ αρκετός. Για το 80,0% τα παιδιά τους είναι πάντα η πρώτη τους προτεραιότητα. Το 35,3% θεωρεί ότι η εργασία, δεν τους επιτρέπει να έχουν σαν πρώτη προτεραιότητα τα παιδιά, ενώ το 36,0% δεν έχει πρόβλημα λόγω της εργασίας. Το 42,7% ασχολείται καθημερινά, πολλές ώρες για την κάλυψη των αναγκών των παιδιών και το 42,0% συνήθως. Το 52,7% παίζει συχνά με τα παιδιά. Το 50,7% ρωτά τη γνώμη των παιδιών για πράγματα που τους αφορούν. Το 71,3% πιστεύει ότι η προσωπική τους ζωή δεν τελείωσε, έχοντας αποκτήσει παιδιά και τέλος, το 62,7% απάντησε ότι δεν ζει μέσα από τα παιδιά.

Πίνακας 17: αξιολόγηση της μείωσης της γεννητικότητας

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
Οικονομικά προβλήματα	82,0%	15,35	2,7%	0%
Το υψηλό κόστος ανατροφής	65,35	30,0%	4,0%	0,7%
Η επιθυμία για πιο άνετη διαβίωση	28,7%	56,0%	13,3%	2,0%
Η αυξανόμενη επιθυμία για ανεξαρτησία και προσωπική άνοδο	16,7%	45,3%	29,3%	8,7%
Η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας	34,0%	36,0%	23,3%	6,7%
Οι ανεπαρκείς υπηρεσίες φύλαξης παιδιών	33,3%	52,0%	10,7%	4,0%
Οι σημερινές δυσκολίες στην ανατροφή των παιδιών	30,7%	51,3%	14,7%	3,3%
Οι κακές στεγαστικές συνθήκες	16,0%	40,7%	36,0%	7,3%
Μικρή διάρκεια γάμων	16,0%	38,0%	39,3%	6,7%
Ο φόβος για το μέλλον	19,3%	36,0%	38,0%	6,7%
Η μικρή οικογένεια θεωρείται προτιμότερη για τα παιδιά	4,7%	12,0%	38,0%	45,3%
Η διάδοση των αντισυλληπτικών μέσων	12,0%	26,0%	34,0%	28%
Η χαλάρωση της θρησκευτικής πειθαρχίας	5,3%	10,0%	38,0%	46,7%
Η υπερβολική συγκέντρωση πληθυσμού στις μεγαλουπόλεις	6,7%	28,7%	26,7%	38,0%

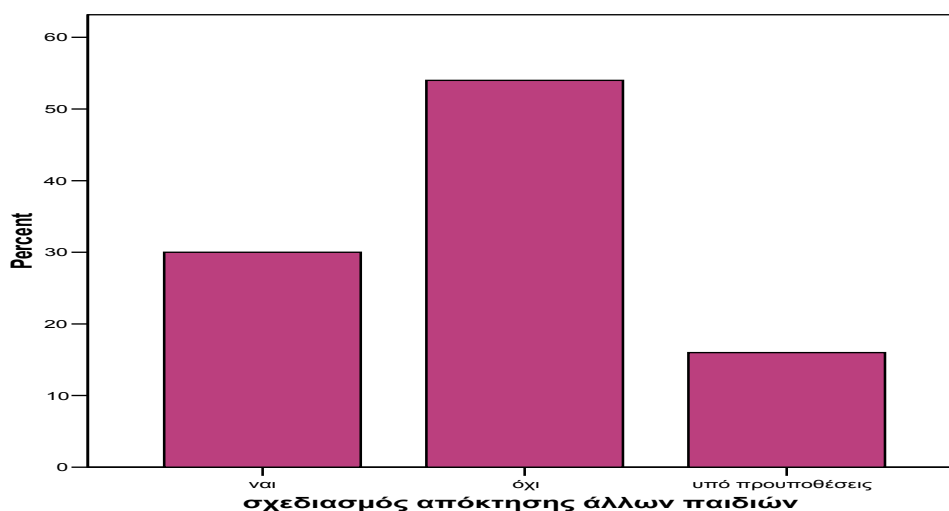
Το 82% των ερωτώμενων χαρακτήρισαν τα οικονομικά προβλήματα πολύ σημαντικά, το υψηλό κόστος ανατροφής το 65,3%, η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας με 36% χαρακτηρίστηκε αρκετά σημαντική και από το 345 πολύ σημαντική. Το 56% απάντησε αρκετά σημαντική την επιθυμία για πιο άνετη διαβίωση, και το 45,3% αρκετά σημαντική την επιθυμία για προσωπική ανεξαρτησία και προσωπική άνοδο. Οι ανεπαρκείς υπηρεσίες φύλαξης παιδιών απαντήθηκαν αρκετά σημαντικές από το 52% . Η διάδοση των αντισυλληπτικών μέσων χαρακτηρίστηκε ως λίγο σημαντική από το 34%, το 46,7% χαρακτήρισε τη χαλάρωση της θρησκευτικής πειθαρχίας ως καθόλου σημαντική και το 38% απάντησε καθόλου σημαντική την υπερβολική συγκέντρωση στις μεγαλουπόλεις ενώ το 6,7% τη χαρακτήρισε πολύ σημαντική.

Γράφημα 6: βιολογική ικανότητα απόκτησης παιδιών

Το 90,7% μπορεί να αποκτήσει παιδιά, το 6,7% όχι και το 2,7% δεν γνωρίζει.

Γράφημα 7: σχεδιασμός απόκτησης άλλων παιδιών

Όσον αφορά το σχεδιασμό απόκτησης άλλων παιδιών το 54% των ερωτώμενων απάντησαν ότι δεν επιθυμούν την απόκτηση άλλων παιδιών, το 30% απάντησαν ότι σχεδιάζουν να αποκτήσουν κι άλλο-α παιδιά και το 16% απάντησε ότι θα αποκτήσει κι άλλο-α παιδιά υπό προϋποθέσεις.

Πίνακας 18: αριθμός παιδιών που επιθυμούν να αποκτήσουν στο μέλλον

	συχνότητα	Ποσοστό
Ένα	48	71,6
Δύο	15	22,4
Τρία	4	6,0
σύνολο	67	100,0
σύνολο	289	

Από τα 67 άτομα που απάντησαν ότι επιθυμούν και άλλα παιδιά, το 71,6% επιθυμεί να αποκτήσει ακόμα ένα παιδί, το 22,4% δύο ακόμα και το 6,0% τρία. Οι υπόλοιποι 83 ερωτηθέντες δεν επιθυμούν να αποκτήσουν άλλο παιδί.

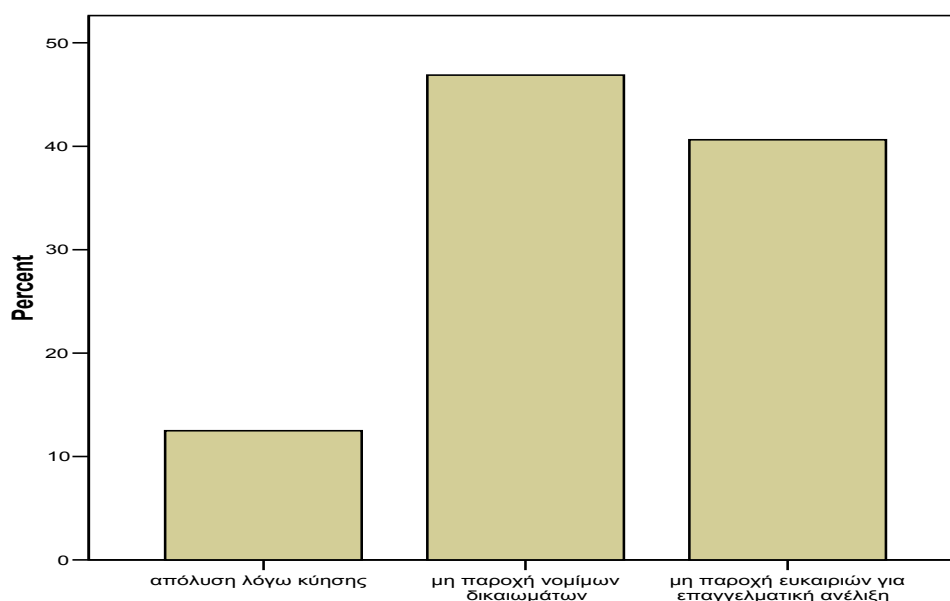
Πίνακας 19: λόγοι μη απόκτησης άλλου παιδιού

	Πολύ σημαντικός	Σημαντικός	Λίγο σημαντικός	Καθόλου σημαντικός
Οικονομικοί λόγοι	58,4%	20,8%	13,9%	6,9%
Έλλειψη ελεύθερου χρόνου	42,6%	31,7%	18,8%	6,9%
Κούραση	33,7%	34,7%	20,8%	10,95
Επιθυμία διατήρησης ελεύθερου χρόνου	22,8%	41,6%	22,8%	12,9%
Λόγοι υγείας	26,7%	14,9%	21,8%	36,6%
Λόγοι εργασίας και καριέρας της μητέρας	6,9%	28,7%	36,7%	26,7%
Λόγοι εργασίας και καριέρας του πατέρα	14,9%	26,7%	25,7%	32,7%
Στενότητα κατοικίας	13,9%	15,8%	31,7%	38,6%
Θα χρειαζόμουν βοήθεια από συγγενείς	26,7%	23,8%	26,7%	22,8%
Θα χρειαζόμουν βοήθεια από τον / την σύζυγο	22,8%	42,6%	18,8%	15,8%
Δεν θα μπορέσω να τους προσφέρω όσα θα ήθελα	52,5%	22,8%	14,9%	9,9%

Το 58,4% θεωρεί τους οικονομικούς λόγους ως πολύ σημαντικό παράγοντα μη απόκτησης απογόνων. Το 42,6% την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, το 33,7% την κούραση ως πολύ σημαντικό και το 34,7% ως σημαντικό λόγο. Το 41,6% επιθυμεί την διατήρηση του ελεύθερου χρόνου του και τη θεωρεί σημαντικό λόγο. Οι λόγοι υγείας με ποσοστό 26,7% ως πολύ σημαντικό και 36,6% ως καθόλου σημαντικός λόγος. Για λόγους εργασίας- καριέρας της μητέρας με ποσοστό 36,7% ως λίγο σημαντικός λόγος, αντίστοιχα οι λόγοι εργασίας- καριέρας του πατέρα με ποσοστό

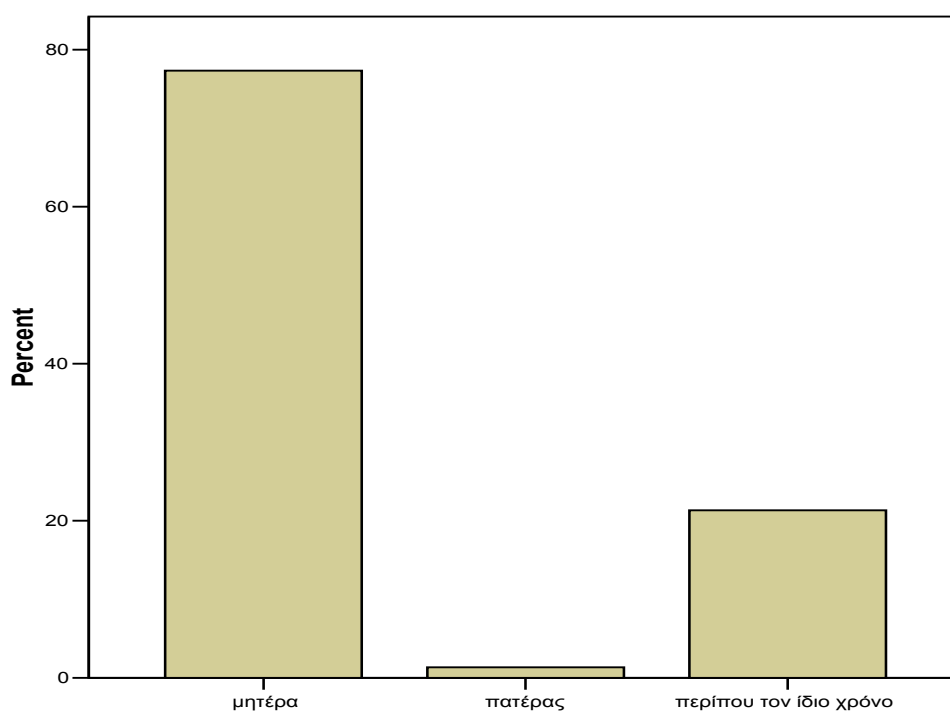
26,7% ως σημαντικός λόγος. Το 38,6% ως καθόλου σημαντικός λόγος, η στενότητα κατοικίας. Το 26,7% θεωρεί ως πολύ σημαντικό και το 23,8% ως σημαντικό λόγο, τη βοήθεια από τους συγγενείς. Το 42,6% θα χρειαζόταν βοήθεια από τον σύζυγο- την σύζυγο. Τέλος, το 52,5% θεωρεί ότι βασικός λόγος στη μη απόκτηση άλλων απογόνων είναι η ανικανότητα προσφοράς όλων όσων θα ήθελαν να δώσουν σε επόμενους απογόνους .

Γράφημα 8: προβλήματα στον επαγγελματικό χώρο λόγω κύησης

Από τις 32 ερωτηθείσες που αντιμετώπισαν πρόβλημα στον επαγγελματικό χώρο λόγω κύησης, το 12,5% απολύθηκε, στο 46,9% δεν δόθηκαν οι νόμιμες παροχές (άδειες, ευέλικτα ωράρια) και τέλος, στο 40,6% δεν δόθηκαν ευκαιρίες για επαγγελματική ανέλιξη.

Γράφημα 9: σύγκριση χρόνου που αφιερώνουν οι δυο γονείς στο παιδί-ιά

Το 77,3% απαντά ότι από τους δυο γονείς αφιερώνει περισσότερο χρόνο η μητέρα, ο πατέρας σε ποσοστό 1,3%, ενώ τον ίδιο χρόνο απαντά το 21,3%.

Πίνακας 20: βοήθεια στη φροντίδα των παιδιών

	πολύ	λίγο	ελάχιστα	καθόλου
Γιαγιά	45,3%	24%	10%	20,7%
Παππούς	16,7%	23,3%	14,7%	45,3%
Πεθερά	22,7%	20%	8,7%	48,7%
Πεθερός	6,7%	17,4%	13,4%	62,4%
Θείος - θεία	12,7%	10,7%	8,7%	68%
Άλλο	0%	0%	0%	0%

Οι γιαγιάδες (γιαγιά και πεθερά) που βοηθούν πολύ συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά (68%), οι παππούδες (παππούς και πεθερός) βοηθούν πολύ απαντήθηκε από το 23,4% των ερωτώμενων, και θείος ή θεία βοηθά πολύ στη φροντίδα των παιδιών απαντήθηκε από το 23,4% .

Πίνακας 21: φύλαξη των παιδιών κατά τη διάρκεια εργασίας των γονιών;

	Μόνο	Κυρίως	Συνήθως	Σπάνια	Ποτέ
Παιδικός σταθμός με αμοιβή	7,4%	12,8%	4,1%	4,1%	71,6%
Παιδικός σταθμός χωρίς αμοιβή	2,0%	4,7%	3,4%	1,4%	88,5%
Ο/ Η σύζυγός μου	8,8%	10,8%	14,9%	20,3%	45,3%
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) μέσα στο σπίτι	16,9%	14,2%	6,8%	17,6%	44,6%
Τρίτο πρόσωπο με αμοιβή μέσα στο σπίτι	7,4%	2,7%	2,7%	5,4%	81,8%
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) έξω από το σπίτι	6,8%	8,8%	12,8%	15,5%	56,1%
Κάθονται μόνα τους	5,45	4,7%	4,1%	1,4%	84,5%
Άλλο. Προσδιορίστε	0%	0%	0%	0%	0%

Το 71,6% απαντά ότι δεν πηγαίνουν τα παιδιά τους ποτέ σε παιδικό σταθμό με αμοιβή, το 88,5% ότι ποτέ δεν πηγαίνουν τα παιδιά τους σε παιδικό σταθμό χωρίς αμοιβή, κανένας εκ των δυο συζύγων σε ποσοστό 45,3% δεν κρατάει τα παιδιά, ενώ το 16,9% έχει ένα συγγενή μέσα στο σπίτι που κρατάει τα παιδιά. Το 12,8% συνήθως έχει ένα συγγενή που κρατάει το παιδί εκτός σπιτιού.

Πίνακας 22: φύλαξη των παιδιών σε δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου

	Μόνο	Κυρίως	Συνήθως	Σπάνια	Ποτέ
Παιδικός σταθμός με αμοιβή	2,0%	0,7%	0%	0%	97,3%
Παιδικός σταθμός χωρίς αμοιβή	0%	1,3%	0%	0,7%	98,0%
Ο/ Η σύζυγός μου	8,7%	12,1%	25,5%	15,4%	38,3%
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) μέσα στο σπίτι	25,5%	15,4%	16,1%	12,8%	30,2%
Τρίτο πρόσωπο με αμοιβή μέσα στο σπίτι	2,7%	6,0%	7,4%	12,8%	87,2%
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) έξω από το σπίτι	5,4%	18,1%	20,8%	9,4%	46,3%
Κάθονται μόνα τους	4,7%	2,7%	5,4%	3,4%	83,9%
Άλλο. Προσδιορίστε	0%	0%	0%	0%	0%

Το 97,3% απάντησε ότι για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, ποτέ δεν έχει αφήσει τα παιδιά σε παιδικό σταθμό με αμοιβή. Το 98,0% δεν έχει αφήσει ποτέ τα παιδιά σε παιδικό σταθμό χωρίς αμοιβή. Συνήθως ο-η σύζυγος προσέχει τα παιδιά σε ποσοστό

25,5%. Το 25,5% των ερωτώμενων έχουν κάποιο συγγενή μέσα στο σπίτι που προσέχει αυτός και μόνο τα παιδιά. Ενώ τέλος, η βοήθεια από συγγενείς εκτός σπιτιού είναι σε ποσοστό 18,1% η κυριότερη και σε ποσοστό 20,8% η συνηθέστερη.

Πίνακας 23: αξιολόγηση των εξόδων των παιδιών

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Βασικά έξοδα (ένδυση, τροφή)	74,7%	22,7%	2,7%	0%
Έξοδα φύλαξης	26,7%	28,7%	22,0%	22,7%
Έξοδα εξωσχολικών δραστηριοτήτων	36,0%	36,7%	16,7%	10,7%
Έξοδα ενδοσχολικών δραστηριοτήτων	22,7%	38,0%	22,7%	16,7%
Έξοδα για προσωπικές ανάγκες	48,0%	34,0%	10,7%	7,3%

Το 74,7% απάντησε ότι τα βασικά έξοδα (ένδυση, τροφή) είναι πολύ σημαντικά, το 26,7% θεωρεί ότι τα έξοδα φύλαξης είναι πολύ σημαντικά. Το 36,7% απάντησε ότι τα έξοδα εξωσχολικών δραστηριοτήτων είναι σημαντικά, το 38,0% θεωρεί ως σημαντικά τα έξοδα ενδοσχολικών δραστηριοτήτων και τέλος, το 48,0% απάντησε ότι τα έξοδα για τις προσωπικές ανάγκες των παιδιών είναι πολύ σημαντικά.

Πίνακας 24: αξιολόγηση μέτρων κοινωνικής πολιτικής

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Οικονομική ενίσχυση (επίδομα 3 ^{ου} παιδιού)	70,0%	22,7%	4,7%	2,7%
Εφάπαξ-επιδότηση με την γέννηση κάθε παιδιού	71,3%	22,0%	4,0%	2,7%
Φορολογικές ελαφρύνσεις	62,7%	33,3%	2,0%	2,0%
Ευνοϊκοί όροι στην λήψη δανείων	38,0%	48,7%	8,7%	4,7%
Επάρκεια Δημοσίων παιδικών σταθμών – υπηρεσίες φύλαξης παιδιών	66,7%	28,0%	4,0%	1,3%
Ευέλικτο ωράριο εργασίας, χωρίς διακινδύνευση της επαγγελματικής θέσης και ανέλιξης	73,3%	20,7%	4,7%	1,3%
Περισσότερες και καλύτερες δυνατότητες μερικής απασχόλησης για εργαζόμενους γονείς	55,3%	36,0%	4,7%	4,0%
Σημαντική μείωση στο κόστος εκπαίδευσης	56,7%	36,0%	4,0%	3,0%
Άλλο (προσδιορίστε)				

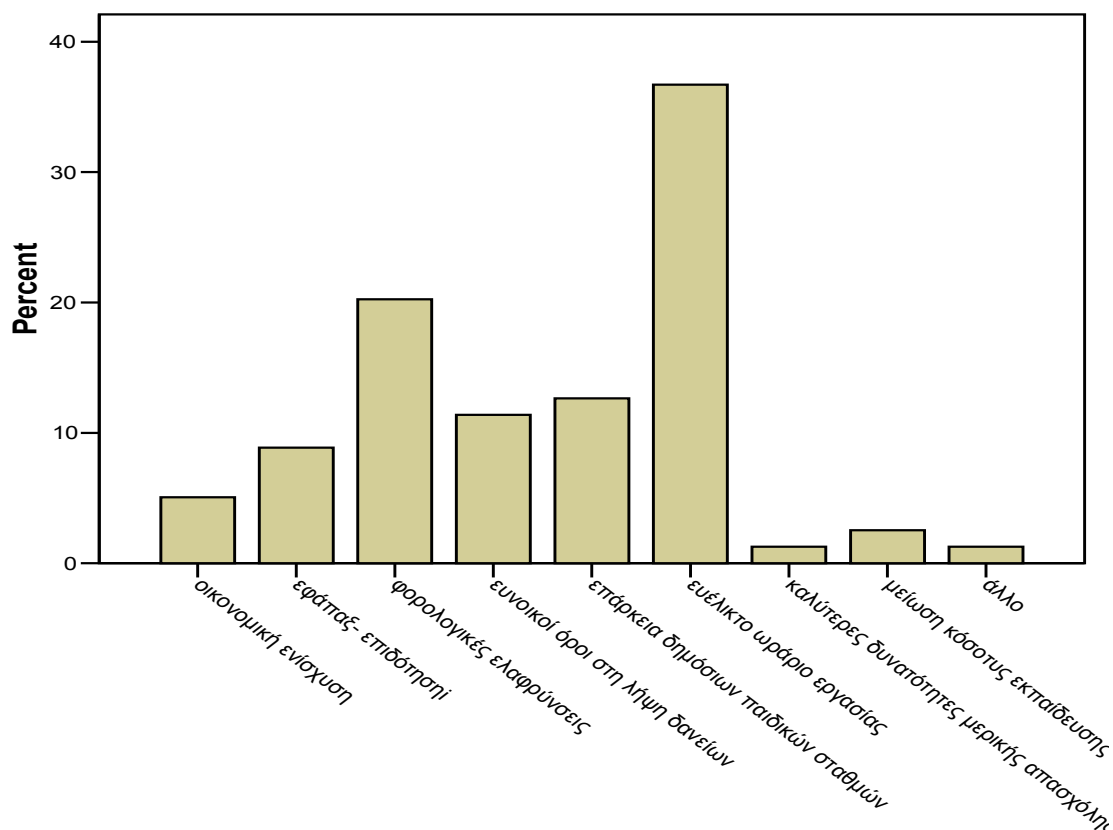
Το 70,0% απάντησε ότι η οικονομική ενίσχυση (επίδομα τρίτου παιδιού) είναι πολύ σημαντικό. Το 71,3% θεωρεί την εφάπαξ- επιδότηση με τη γέννηση κάθε παιδιού πολύ σημαντικό μέτρο. Το 62,7% τις φορολογικές ελαφρύνσεις ως πολύ σημαντικό. Το 48,7% τους ευνοϊκούς όρους στη λήψη δανείων ως σημαντικό. Το 66,7% την επάρκεια δημόσιων παιδικών σταθμών και γενικότερα τις υπηρεσίες φύλαξης παιδιών ως πολύ σημαντικό. Το 73,3% ως πολύ σημαντικό το μέτρο ευέλικτο ωράριο εργασίας χωρίς ωστόσο, την διακινδύνευση της επαγγελματικής θέσης και ανέλιξης. Το 55,3% απάντησε ότι οι περισσότερες και καλύτερες δυνατότητες μερικής απασχόλησης για τους εργαζόμενους γονείς, ως πολύ σημαντικό μέτρο. Τέλος, το 56,7% απάντησε ότι πολύ σημαντικό μέτρο είναι και η σημαντική μείωση στο κόστος εκπαίδευσης. Οι ερωτώμενοι απάντησαν με την προοπτική ότι τα παραπάνω μέτρα θα μπορούσαν να αποτελέσουν υποστηρικτικό παράγοντα στην απόκτηση κι άλλου παιδιού.

Πίνακας 25: τα δύο σημαντικότερα μέτρα

	συχνότητ α	ποσοστό
Οικονομική ενίσχυση	67	24,3
Εφάπαξ- επιδότηση	49	17,8
Φορολογικές ελαφρύνσεις	34	12,3
Ευνοικοί όροι λήψης δανείων	4	1,4
Επάρκεια δημόσιων παιδικών σταθμών	42	15,2
Ευέλικτο ωράριο εργασίας	46	16,7
Περισσότερες και καλύτερες δυνατότητες μερικής απασχόλησης	7	2,5
Σημαντική μείωση στο κόστος εκπαίδευσης	26	9,4
άλλο	1	,4
ΣΥΝΟΛΟ	276	100,0
σύνολο	289	

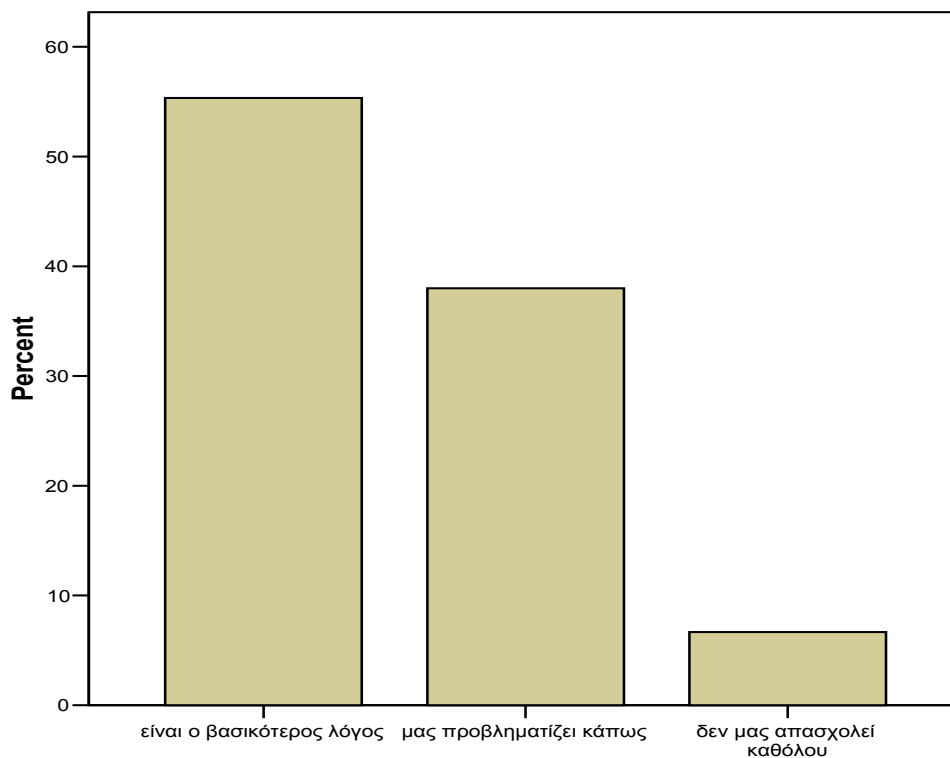
Οι ερωτώμενοι στη συγκεκριμένη ερώτηση, έπρεπε να διαλέξουν τα δύο από τα μέτρα που θεωρούν πιο σημαντικά. Το 24,3% επέλεξε την οικονομική ενίσχυση, το 17,8% την εφάπαξ- επιδότηση, το 12,3% τις φορολογικές ελαφρύνσεις, το 1,4% επέλεξε τους ευνοϊκούς όρους, το 15,2% την επάρκεια δημόσιων παιδικών σταθμών, το 16,7% το ευέλικτο ωράριο εργασίας, το 2,5% επέλεξε περισσότερες και καλύτερες δυνατότητες μερικής απασχόλησης και τέλος, το 9,4% τη σημαντική μείωση στο κόστος εκπαίδευσης. Η απάντηση άλλο, πρότεινε μέτρα ψυχολογικής στήριξης της οικογένειας, κοινωνικές υπηρεσίες και εισαγωγή στο δημόσιο.

Γράφημα 10: μέτρα κοινωνικής πολιτικής που βοήθησαν από την απόκτηση παιδιών

Αρχικά στο συγκεκριμένο ερώτημα μας απάντησαν οι 79 από τους 150 ερωτώμενους. Το 5,1% έλαβε βοήθεια από το μέτρο οικονομική ενίσχυση, το 8,9% από την εφάπαξ-επιδότηση, το 20,3% από τις φορολογικές ελαφρύνσεις, το 11,4% από τους ευνοϊκούς όρους στη λήψη δανείων, το 12,7% από την επάρκεια δημόσιων παιδικών σταθμών, το 36,7% από το ευέλικτο ωράριο εργασίας, το 1,3% από τις καλύτερες δυνατότητες μερικής απασχόλησης και τέλος, το 2,5% από την μείωση του κόστους εκπαίδευσης.

Γράφημα 11: προβληματισμός από τις αυξανόμενες ανάγκες των παιδιών σήμερα και πόσο επηρεάζει στην απόκτηση άλλου παιδιού

Το 55.3% πιστεύει ότι οι ολοένα και αυξανόμενες οικονομικές ανάγκες των παιδιών είναι ο βασικότερος λόγος μη απόκτησης του πραγματικά επιθυμητού αριθμού παιδιών, ενώ το 38% προβληματίζεται κάπως από την επικρατούσα οικονομική κατάσταση. Τέλος, το 6.7% δεν φαίνεται να επηρεάζεται καθόλου.

II. ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΙΣ

Πίνακας 1: συσχέτιση ιδανικού αριθμού παιδιών – οικονομικής κατάστασης νοικοκυριού

Ιδανικός αριθμός παιδιών	Οικονομική κατάσταση νοικοκυριού					σύνολο
	Πολύ καλή	καλή	μέτρια	κακή	Πολύ κακή	
ένα	0	6	3	0	0	9
δύο	12	40	25	1	0	78
τρία	12	23	14	0	0	49
Τέσσερα και πάνω	0	3	7	1	1	12
	24	72	49	2	1	148

Από τους 24 ερωτώμενους που χαρακτήρισαν την οικονομική τους κατάσταση πολύ καλή οι 12 απάντησαν ως ιδανικό αριθμό παιδιών τα δύο, και οι 12 τα τρία. Από τους 72 ερωτώμενους που χαρακτήρισαν την οικονομική τους κατάσταση καλή, οι 6 απάντησαν ιδανικό αριθμό το ένα παιδί, οι 40 τα δυο, οι 23 τα τρία παιδιά και τρία άτομα τα τέσσερα και πάνω (παιδιά). Από τα 49 άτομα με μέτρια οικονομική κατάσταση οι τρεις ερωτώμενοι απάντησαν ένα, οι 25 τα δύο παιδιά, οι 14 τα τρία, και οι 7 τα τέσσερα και άνω. Από τα 2 άτομα που χαρακτήρισαν κακή την οικονομική τους κατάσταση, το ένα απάντησε ιδανικό αριθμό τα δυο παιδιά και το δεύτερο άτομο τα τέσσερα και πάνω. Τέλος ένα άτομο με πολύ κακή οικονομική κατάσταση απάντησε ότι θεωρεί ιδανικό αριθμό τα τέσσερα και πάνω.

Υποβάλλαμε τη συσχέτιση σε έλεγχο υπόθεσης χρησιμοποιώντας το χ^2 -στατιστικό και αποδείχτηκε ότι η συσχέτιση δεν είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,008<0,05$)*

* Βλ. πίνακα 1/παράρτημα

Πίνακας 2: συσχέτιση αριθμού παιδιών – αξιολόγηση οικονομικών προβλημάτων ως τροχοπέδη για την απόκτηση παιδιών.

		αξιολόγηση οικονομικών προβλημάτων ως τροχοπέδη για την απόκτηση παιδιών.			σύνολο
		Πολύ	αρκετά	λίγο	
Αριθμός	ένα	50	8	2	60
παιδιών	δυο	72	15	2	89
Σύνολο		122	23	4	149

Από τους 122 που αξιολόγησαν πολύ σημαντικό ανασταλτικό παράγοντα τα οικονομικά προβλήματα, οι 50 είχαν ένα παιδί, οι 72 δυο. Από τους 23 που το αξιολόγησαν αρκετά σημαντικό, οι 8 έχουν ένα, οι 15 δυο παιδιά, ενώ από τους 4 που θεωρούν τα οικονομικά προβλήματα λίγο σημαντικά οι 2 έχουν ένα παιδί και οι άλλοι δυο, δυο παιδιά.

Υποβάλλαμε τη συσχέτιση σε έλεγχο υπόθεσης χρησιμοποιώντας το χ^2 -στατιστικό και αποδείχτηκε ότι η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,790 > 0,05$)*

Πίνακας 3 : συσχέτιση αριθμού παιδιών – αξιολόγηση υψηλού κόστους ανατροφής

Αριθμός παιδιών		Υψηλό κόστος ανατροφής				σύνολο
		πολύ	αρκετά	λίγο	καθόλου	
	ένα	37	20	3	0	60
	δύο	60	25	3	1	89
Σύνολο		97	45	6	1	149

Από τους 97 που αξιολόγησαν ως πολύ σημαντικό εμπόδιο το υψηλό κόστος ανατροφής οι 37 έχουν ένα παιδί και οι 60 δυο παιδιά. Από τους 45 που το θεωρούν αρκετά σημαντικό οι 20 έχουν ένα και οι 25 δυο παιδιά. Από τους 6 που το θεωρούν λίγο σημαντικό οι 3 έχουν ένα παιδί και οι άλλοι 3 δύο. Τέλος ένας ερωτώμενος με ένα παιδί θεωρεί το υψηλό κόστος ανατροφής καθόλου σημαντικό.

* Βλ.πίνακα2/παράρτημα

Υποβάλλαμε τη συσχέτιση σε έλεγχο υπόθεσης χρησιμοποιώντας το χ^2 -στατιστικό και αποδείχτηκε ότι η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,701>0,05$)*

Πίνακας 4: Συσχέτιση ιδανικού αριθμού παιδιών-προσωπικού χρόνου

Ιδανικός αριθμός παιδιών	Προσωπικός χρόνος				σύνολο
	Πολύ σημαντικό	σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό	
ένα	4	4	1	0	9
δύο	39	33	5	1	78
τρία	26	21	2	0	49
Τέσσερα και πάνω	5	6	1	0	12
σύνολο	74	64	9	1	148

Από τους 74 που αξιολόγησαν τον ελεύθερο τους χρόνο ως πολύ σημαντικό οι 4 ερωτώμενοι θεωρούν το ένα παιδί ως ιδανικό αριθμό, οι 39 τα δύο παιδιά, οι 26 τα τρία και οι 5 θεωρούν ιδανικό αριθμό τα τέσσερα και άνω. Από τους 64 που τον χαρακτήρισαν σημαντικό οι 4 πιστεύουν ότι το ένα παιδί είναι ο ιδανικός αριθμός, οι 33 τα δύο παιδιά, οι 21 τα τρία και οι 6 τα τέσσερα και πάνω. Από τους 9 που αξιολόγησαν 1 ερωτώμενος τα τέσσερα και πάνω. Τέλος ένα άτομο που αξιολόγησε καθόλου σημαντικό τον ελεύθερο χρόνο θεωρεί ιδανικό αριθμό τα δύο παιδιά.

Υποβάλλαμε τη συσχέτιση σε έλεγχο υπόθεσης χρησιμοποιώντας το χ^2 -στατιστικό και αποδείχτηκε ότι η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική ($p=0,988>0,05$)**

* Βλ.πίνακα3/παράρτημα

** Βλ.πίνακα4/παράρτημα

Πίνακας 5: συσχέτιση ιδανικού αριθμού παιδιών- άτυπα δίκτυα φροντίδας (γιαγιά)

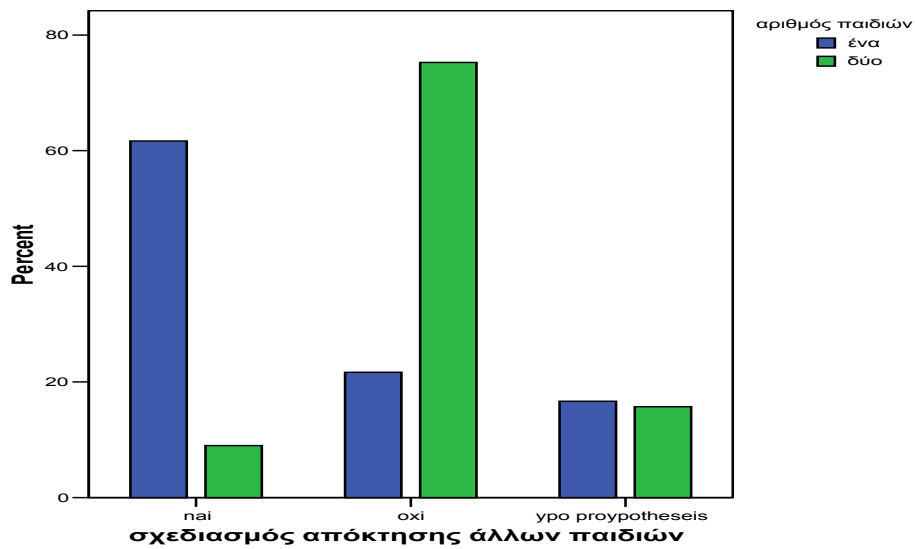
		Βοηθάει η γιαγιά				Σύνολο
		Πολύ	Λίγο	Ελάχιστα	καθόλου	
Ιδανικός αριθμός παιδιών	Ένα	4	3	1	1	9
	Δύο	37	19	9	12	77
	Τρία	22	11	4	12	49
	Τέσσερα κ πάνω	4	2	1	5	12
Σύνολο		67	35	15	30	147

Από τους 67 ερωτώμενους που έχουν πολύ βοήθεια από τα άτυπα δίκτυα φροντίδας (γιαγιά), οι 4 απάντησαν ότι ως ιδανικό αριθμό θεωρούν το ένα παιδί, οι 37 δύο, οι 22 τρία και οι 4, τέσσερα και άνω. Από τους 35 που είχαν λίγη βοήθεια, οι 3 απάντησαν ένα, οι 19 δύο, οι 11 τρία και τέλος 2 από τέσσερα και άνω. Από τους 15 που απάντησαν ότι έχουν ελάχιστη βοήθεια, ο 1 απάντησε ένα, οι 9 δύο, οι 4 τρία και 1 από τέσσερα και άνω. Τέλος, από τους 30 που δεν έχουν καθόλου βοήθεια ο 1 απάντησε ένα, οι 12 δύο, οι 12 τρία και οι 5 από τέσσερα και άνω.

Υποβάλλαμε τη συσχέτιση σε έλεγχο υπόθεσης χρησιμοποιώντας το χ^2 -στατιστικό και αποδείχτηκε ότι η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική($p=0,750>0,05$)*

* Βλ.πίνακα5/παράρτημα

Γράφημα 1: συσχέτιση σχεδιασμού απόκτησης παιδιών-αριθμού παιδιών

Όσον αφορά το σχεδιασμό απόκτησης άλλων παιδιών το 54% των ερωτώμενων απάντησαν ότι δεν επιθυμούν την απόκτηση άλλων παιδιών, το 30% απάντησαν ότι σχεδιάζουν να αποκτήσουν κι άλλο-α παιδιά και το 16% απάντησε ότι θα αποκτήσει κι άλλο-α παιδιά υπό προϋποθέσεις.

Η συσχέτιση αυτή δεν ήταν εφικτό να πιστοποιηθεί ως στατιστικά σημαντική ή μη σημαντική.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ- ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στο τελευταίο κεφάλαιο του ερευνητικού μέρους της πτυχιακής μας εργασίας θα αναφέρουμε τα κυριότερα συμπεράσματα από την ανάλυση της έρευνας. Αρχικά όσον αφορά τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η ηλικιακή πλειοψηφία αυτών είναι από 30 έως 45 ετών και είναι έως 10 χρόνια παντρεμένοι. Η ηλικία γάμου λοιπόν και συνεπώς απόκτησης απογόνων έχει διευρυνθεί, σε σύγκριση με το παρελθόν όπου η σύναψη γάμου και η απόκτηση απογόνων γινόταν σε μικρότερες ηλικιακά ομάδες.

Επίσης, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί τον προσωπικό χρόνο και την ενασχόληση με δραστηριότητες που τους ικανοποιούν ως ιδιαίτερα σημαντικό παράγοντα, γεγονός που έχει άμεση σχέση με την θεωρία για την σύγχρονη διαμόρφωση της δομής της οικογένειας, όπου οι προσωπικοί στόχοι του κάθε ατόμου παίζουν τον πρωταρχικό ρόλο στην μετέπειτα πορεία της ζωής του. (δημιουργία οικογένειας, απόκτηση απογόνων, κτλ) Ωστόσο η έννοια της οικογένειας αποτελεί πολύ σημαντική αξία για τους ερωτώμενους όπως και η εργασία. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό, ότι οι ερωτώμενοι πριν δημιουργήσουν οικογένεια έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά, δημιουργώντας συγχρόνως τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης, ώστε η απόκτηση απογόνων να αποτελεί επιθυμητό γεγονός την συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι ο ιδανικός αριθμός απογόνων για την πλειοψηφία των ερωτώμενων, που θεωρούν τον προσωπικό- ελεύθερο χρόνο ως πολύ σημαντικό, είναι τα δύο παιδιά.

Ο ιδανικός αριθμός παιδιών για την Ελληνική οικογένεια, είναι ίσως η σημαντικότερη μεταβλητή του ερωτηματολογίου. Όπως αναλύεται στο ερευνητικό μέρος, η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ως ιδανικό αριθμό τα 2 παιδιά με ποσοστό 52.7%. Το 33.1% του δείγματος θεωρεί ως ιδανικό αριθμό τα 3 παιδιά, ενώ μόλις το 6.1% πιστεύει ότι 1 παιδί είναι ο ιδανικός αριθμός για μια Ελληνική οικογένεια και τέλος, το 8.1% απάντησε από 3 παιδιά και άνω. Είναι εμφανής λοιπόν η μείωση του ιδανικού αριθμού απογόνων στις μέρες μας. Όπως εξηγείται και στο θεωρητικό μέρος της πτυχιακής μας εργασίας, η απόκτηση απογόνων διαφοροποιείται, συγκριτικά με το παρελθόν. Τα παιδιά δεν αποτελούν πλέον οικονομικές μονάδες (βλ. αγροτική κοινωνία), αλλά ούτε λόγο ύπαρξης ή στήριξης της οικογένειας. (πυρηνική οικογένεια- παιδοκεντρική θεωρία)

Όσον αφορά τον επιθυμητό αριθμό απογόνων, τα αποτελέσματα της μεταβλητής αυτής, στην ουσία επαληθεύουν τις απαντήσεις του δείγματος για την προηγούμενη ερώτηση. Συνολικά από όλο το δείγμα, το 54,0% των ερωτώμενων απάντησαν ότι δεν επιθυμούν την απόκτηση άλλων παιδιών, το 30,0% απάντησαν ότι σχεδιάζουν να αποκτήσουν κι άλλο-α παιδιά και το 16,0% απάντησε ότι θα αποκτήσει κι άλλο-α παιδιά υπό προϋποθέσεις.

Ωστόσο, αναλύσαμε την συγκεκριμένη απάντηση ανάλογα με τον αριθμό παιδιών που ήδη έχουν οι ερωτώμενοι. Από τους γονείς με δυο παιδιά το 8,9% επιθυμούν να αποκτήσουν κι άλλο-α παιδιά, το 75,3% δεν επιθυμούν να αποκτήσουν άλλο απόγονο και το 15,8% θα αποκτούσαν κι άλλο-α παιδιά υπό προϋποθέσεις.

Από τους γονείς με μοναχοπαιδιά το 61% επιθυμεί να αποκτήσει κι άλλο παιδί, το 27% είναι αρνητικό στην προοπτική αυτή, ενώ το 17% θα έκανε κι άλλο παιδί υπό προϋποθέσεις. Όπως γίνεται αντιληπτό ο επιθυμητός και ο ιδανικός αριθμός παιδιών συνδέονται άμεσα και επαληθεύονται ταυτόχρονα. Τα 2 παιδιά αποτελούν λοιπόν τόσο τον επιθυμητό όσο και τον ιδανικό αριθμό απογόνων για μια Ελληνική οικογένεια, από την πλειοψηφία του δείγματος.

Από τις σημαντικότερες μεταβλητές, είναι οι αιτίες, εξαιτίας των οποίων οι ερωτώμενοι δεν επιθυμούν την απόκτηση και άλλων απογόνων. Πρέπει να αναφερθεί ότι παραπάνω από τους μισούς ερωτώμενους (54%), δεν επιθυμούν την απόκτηση άλλου παιδιού.

Οι οικονομικοί λόγοι και η αδυναμία προσφοράς κυρίως υλικών αγαθών χαρακτηρίστηκαν σε ποσοστά ως τα σημαντικότερα αίτια, που δικαιολογούν τη μη απόκτηση άλλων απογόνων. Ωστόσο, όσον αφορά τον ιδανικό αριθμό παιδιών, είναι αξιοσημείωτο ότι οι ερωτώμενοι που χαρακτήρισαν την οικονομική τους κατάσταση πολύ καλή απάντησαν ως ιδανικό αριθμό παιδιών τα δύο και τα τρία. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους ερωτώμενους που χαρακτήρισαν την οικονομική τους κατάσταση από καλή έως πολύ κακή και συμπεριέλαβαν στις απαντήσεις τους τον αριθμό των τριών και των τεσσάρων παιδιών. Συνεπώς η οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού (όπως επαληθεύτηκε και στο στατιστικό τεστ χ^2) είναι ανεξάρτητη με τον ιδανικό αριθμό παιδιών. Ωστόσο, το γενικότερο κόστος ανατροφής συνδέεται με τον αριθμό απογόνων που ήδη έχουν αποκτήσει.

Επιπλέον, η έλλειψη ελεύθερου χρόνου και η κούραση, εκτός από πολύ σημαντικός λόγος, επαληθεύει την ήδη – από το δείγμα- διατυπωθείσα άποψη της σημαντικότητας που έχει ο προσωπικός χρόνος στην σημερινή εποχή για τα άτομα στην απόκτηση του ιδανικού αριθμού απογόνων.

Αν και δεν αποτέλεσε λόγο που να δικαιολογεί την απόφαση, μη απόκτησης άλλων απογόνων, η εργασία- καριέρα της μητέρας συγκέντρωσε το χαμηλότερο ποσοστό (6.9%) στην συγκεκριμένη ερώτηση, γεγονός που στην ουσία “απενοχοποιεί” τις γυναίκες από μια χρόνια κατηγορία, σύμφωνα με την οποία η επαγγελματική τους φιλοδοξία αποτελούσε το κυριότερο αίτιο μείωσης των απογόνων στην Ελληνική οικογένεια και γενικότερα διάσπασης του καθιερωμένου οικογενειακού θεσμού. Σε αυτό το σημείο πρέπει να αναφερθεί ότι οι μητέρες αφιερώνουν καθημερινά τον περισσότερο χρόνο στα παιδιά με ποσοστό 77,3%. Όσον αφορά τα άτυπα δίκτυα φροντίδας των παιδιών, όταν οι γονείς εργάζονται ή έχουν άλλες δραστηριότητες, φαίνεται ότι οι γιαγιάδες (68,0%) εξακολουθούν να προσφέρουν μεγάλο μέρος του χρόνου τους, βοηθώντας στην ανατροφή των εγγονιών τους, προσφέροντας συγχρόνως σημαντική βοήθεια στους γονείς. Τα άτυπα δίκτυα φροντίδας λοιπόν, εξακολουθούν να υπάρχουν και να προσφέρουν και στις μέρες μας, στη σύγχρονη οικογένεια και διαμορφώνουν ακόμα και τον ιδανικό αριθμό, μιας και τα κρατικά δίκτυα φροντίδας των παιδιών, φαίνεται να μην έχουν ιδιαίτερη απήχηση στους γονείς και να μην τους εξυπηρετούν, κρίνοντας από τα ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά που συγκέντρωσαν. (το 88,5% δεν πάει τα παιδιά του ποτέ σε κρατικό παιδικό σταθμό)

Τέλος, αξίζει να σχολιαστούν οι απαντήσεις του δείγματος στα τελευταία ερευνητικά μας ερωτήματα, που αφορούν την αξιολόγηση των μέτρων κοινωνικής-οικογενειακής πολιτικής, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν υποστηρικτικό παράγοντα στην απόκτηση περισσότερων απογόνων. Όλα τα προτεινόμενα μέτρα στην συγκεκριμένη ερώτηση αξιολογήθηκαν ως πολύ σημαντικά από το δείγμα. Τα τρία σημαντικότερα ήταν το ευέλικτο ωράριο εργασίας, χωρίς την διακινδύνευση της επαγγελματικής θέσης και ανέλιξης με ποσοστό 73.3%, ακολουθούν η εφάπαξ επιδότηση με τη γέννηση κάθε παιδιού και η οικονομική ενίσχυση (επίδομα τρίτου παιδιού) με ποσοστά 71.3% και 70% αντίστοιχα. Αξίζει να αναφερθεί ότι και οι 8 μεταβλητές συγκέντρωσαν την πλειοψηφία του δείγματος (με ποσοστά πάνω από 50%), γεγονός που καταδεικνύει την αναγκαιότητα λήψης μέτρων ενίσχυσης της

νεοσύστατης οικογένειας, η οποία αν και θεωρητικά επιθυμεί την απόκτηση πολλών απογόνων, πρακτικά, οι συνθήκες δεν της το επιτρέπουν. Επιπλέον, υπήρξαν προτάσεις μέτρων από τους ερωτώμενους, όπως λήψη μέτρων που να υποστηρίζουν την υγεία, κοινωνικές υπηρεσίες ψυχολογικής και υλικής στήριξης της οικογένειας και εισαγωγή στο Δημόσιο τομέα από την απόκτηση παιδιών.

Σε αυτό το σημείο θα αναφέρουμε το επόμενο και τελευταίο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής. Αυτό που αποτελεί άξιο αναφοράς και μας εντυπωσίασε ιδιαίτερα στην ανάλυση του ερευνητικού μέρους, είναι η αλλαγή στον αριθμό των ερωτώμενων. Καθώς το ερώτημα αφορούσε τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής τα οποία είχαν ήδη βοηθήσει τους ερωτώμενους από τη στιγμή που απέκτησαν παιδιά, είναι σημαντικό ότι μας απάντησαν μόνο οι 79 ερωτώμενοι από τους 150. Οι υπόλοιποι 71 άφησαν κενή την ερώτηση καθώς θεώρησαν ότι δεν τους βοήθησε κανένα από τα αναφερόμενα μέτρα. Επίσης, πέρα από τη μείωση του αριθμού του δείγματος, μειώθηκαν και τα ποσοστά. Για παράδειγμα το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν της τάξης του 36.7% για το μέτρο ευέλικτο ωράριο εργασίας και το 20.3% για τις φορολογικές ελαφρύνσεις. Γίνεται κατανοητό ότι τα ήδη υπάρχοντα μέτρα δεν βοηθούν στην πράξη τους ερωτώμενους, με αποτέλεσμα η επιθυμία και η σκέψη απόκτησης παραπάνω απογόνων, να παραμένει στην θεωρία, καθώς οι συνθήκες που τις καθορίζει σε ένα μεγάλο βαθμό η κρατική μέριμνα, να μην βοηθούν σημαντικά την Ελληνική οικογένεια.

Κλείνοντας την πτυχιακή μας εργασία και το συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα αναφερθούμε στην τελευταία μας ερώτηση. Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, επηρεάζεται σημαντικά από τις σημερινές, αυξανόμενες οικονομικές ανάγκες ανατροφής των παιδιών. Γίνεται ξεκάθαρη λοιπόν, η αναγκαιότητα που υπάρχει για θέσπιση και εφαρμογή κατάλληλων μέτρων κοινωνικής-οικογενειακής πολιτικής, τα οποία θα βοηθήσουν ουσιαστικά στην αναγκαία αύξηση του επιθυμητού και πραγματικού αριθμού παιδιών της Ελληνικής οικογένειας, καθώς οι δημογραφικές εξελίξεις είναι μάλλον απαισιόδοξες και θα συνεχίσουν να είναι, αν δεν ληφθούν κατάλληλα και έγκυρα μέτρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΟΥΤΥΡΑΣ ΣΤΑΥΡΟΣ (1981) Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗ ΜΙΣΘΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΑΣ, ΑΘΗΝΑ,ΕΚΔ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΔΟΥΜΑΝΗ ΧΡΗΣΤΕΑ ΜΑΡΙΕΛΛΑ, (1989), Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ, ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ, ΕΚΔ. ΚΕΔΡΟΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, (2000), ΕΠΙΘΥΜΗΤΟ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΖΩΗΣ, ΜΙΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, ΑΘΗΝΑ, ΕΚΚΕ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ, (1985), Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΕΘΝΙΚΕΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ, ΑΘΗΝΑ, ΕΚΔ. ΕΔΗΜ

ΚΑΤΑΚΗ Δ. ΧΑΡΙΣ, (1984) ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ,ΕΚΔ. ΚΕΔΡΟΣ

ΚΟΓΚΙΔΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ, (1995), ΜΟΝΟΓΟΝΕΙΚΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ, ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΑΘΗΝΑ, ΕΚΔ.ΛΙΒΑΝΗ

ΚΥΡΙΑΖΗ ΝΟΤΑ (1992), ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ, ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ, ΕΚΔ. GUTENBERG, ΑΘΗΝΑ

ΛΕΝΤΑΚΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ (1986), ΕΙΝΑΙ Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΤΩΤΕΡΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΔΡΑ; ΕΚΔ. ΔΩΡΙΚΟΣ, ΑΘΗΝΑ

ΜΑΚΡΑΚΗΣ Γ. ΒΑΣΙΛΗΣ (1997), ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ SPSS, ΕΚΔ. GUTENBERG, ΑΘΗΝΑ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΙΔΟΥ ΒΑΣΩ- ΜΕΣΘΕΝΑΙΟΥ ΛΙΖΑ, (1991), ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ, ΑΘΗΝΑ, ΕΤΑΙΡΙΑ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ

ΜΑΤΖΟΥΡΑΝΗΣ Ξ. ΓΙΩΡΓΟΣ (1974) ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΡΓΑΤΕΣ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ,
ΕΚΔ. GUTENBERG, ΑΘΗΝΑ

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ ΛΟΥΚΙΑ, (1998), ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ,ΕΚΔ. GUTENBERG

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Μ. ΛΟΥΚΙΑ , (2005) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΑΘΗΝΑ, ΕΚΔ.GUTENBERG

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Μ ΛΟΥΚΙΑ, (1985), ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ,
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΕΚΔ.ΕΣΤΙΑ

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Μ. ΛΟΥΚΙΑ- ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗ ΜΑΡΙΑ- ΤΕΠΕΡΟΓΛΟΥ
ΑΦΡΟΔΙΤΗ,(2004), ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ,
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ, ΑΘΗΝΑ, ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ- ΚΕΝΤΡΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ (1985) ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑΣ,
ΕΚΔ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ- ΚΟΜΟΤΗΝΗ

ΠΟΛΥΖΟΣ ΝΙΚΟΣ, (1981) ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΕΚΔ. ΕΞΑΝΤΑΣ,
ΑΘΗΝΑ

ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ ΗΡΑ ΕΜΚΕ, (1994) ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ, ΑΘΗΝΑ, ΕΚΔ.
ΕΛΛΗΝ,

ΣΙΑΜΠΟΣ Σ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ (1993), ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ, ΕΚΔ. ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ,
ΑΘΗΝΑ

ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ Π (1998), ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ, ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ, ΕΚΔ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ- ΚΟΜΟΤΗΝΗ

ΣΤΕΡΙΟΠΟΥΛΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ(2004) ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ &ΠΟΛΥΤΕΚΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΧΑΡΙΣ, (1990), ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ, ΑΘΗΝΑ, ΕΚΚΕ

ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ ΧΑΡΙΣ, (1997), ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ, ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΑΘΗΝΑ, ΕΚΚΕ

ΤΑΠΕΙΝΟΣ Φ. ΓΙΩΡΓΟΣ (1993) ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑΣ ΕΚΔ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ

ΤΣΑΟΥΣΗ Δ.Γ (1986) ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ, ΕΚΔ. GUTENBERG, ΑΘΗΝΑ

ΤΣΟΥΔΕΡΟΥ ΒΙΡΓΙΝΙΑ (1980), ΟΙ ΑΜΒΛΩΣΕΙΣ, ΤΟ ΧΑΠΙ ΚΑΙ Ο ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ,ΕΚΔ. ΕΥΡΩΠΗ, ΑΘΗΝΑ

ΦΙΛΑΛΗΘΗΣ ΤΑΣΟΣ (2007), ΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ(ΜΕ ΕΙΔΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ): ΔΙΑΛΕΞΗ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ» ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

ALISON CLARKE STEWART, (1988), ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΦΙΑ:
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΟΤΑΝ Η ΜΗΤΕΡΑ ΕΡΓΑΖΕΤΑΙ,
ΕΚΔ.ΚΟΥΤΣΟΥΜΠΟΣ Α.Ε

VALLIN JACQUES- ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΕΡΕΛΕΑ Γ. (1989) Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΗΣ
ΓΗΣ, ΕΚΔ. GUTENBERG, ΑΘΗΝΑ

ROLAND PRESSAT, (1975), ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΑ, ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ, ΑΘΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΙΝΤΕΡΝΕΤ:

WWW.DEMOGRAPHY.LAB.

WWW.EKKE.GR

WWW.ESOTERICA_GR

WWW.ETHNOS.GR

WWW.KATHIMERINI.GR

WWW.MINISTRYOFJUSTICE.GR

WWW.MNEC.GR

WWW.OAED.GR

WWW.YPEPTH.GR

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΕΣΤ χ^2 ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1:

ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,714(a)	12	,008
Likelihood Ratio	21,768	12	,040
Linear-by-Linear Association	1,896	1	,168
N of Valid Cases	148		

a 13 cells (65,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,06.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2:

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,471(a)	2	,790
Likelihood Ratio	,473	2	,789
Linear-by-Linear Association	,030	1	,863
N of Valid Cases	149		

a 2 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,61.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 :
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΟΣΤΟΥΣ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ-ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,419(a)	3	,701
Likelihood Ratio	1,768	3	,622
Linear-by-Linear Association	,259	1	,611
N of Valid Cases	149		

a 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,40.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4:
ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ-ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,169(a)	9	,988
Likelihood Ratio	2,515	9	,980
Linear-by-Linear Association	,096	1	,756
N of Valid Cases	148		

a 10 cells (62,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,06.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5:
ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ-ΑΤΥΠΙΑ ΔΙΚΤΥΑ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,899(a)	9	,750
Likelihood Ratio	5,450	9	,793
Linear-by-Linear Association	2,845	1	,092
N of Valid Cases	147		

a 7 cells (43,8%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,92.

ΤΕΙ Κρήτης
ΣΕΥΠ
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Πτυχιακή εργασία: Διερεύνηση των λόγων για τους οποίους οι Ελληνικές οικογένειες δεν αποφασίζουν να αποκτήσουν τρίτο ή περισσότερα παιδιά.

Των σπουδαστών: Λυκάκη Ουρανίας
Μπερνάκου Μαγδαληνής
Σκιαδά Μαρίας

Υπεύθ. Καθηγήτρια: Ράτσικα Νικολέτα

Η συγκεκριμένη έρευνα αποτελεί μέρος της πτυχιακής μας εργασίας, έχει θέμα την διερεύνηση των λόγων για τους οποίους οι Ελληνικές οικογένειες δεν αποφασίζουν να αποκτήσουν τρίτο ή περισσότερα παιδιά.

Τα στοιχεία που θα συλλέξουμε από εσάς και από άλλους ερωτώμενους, θα μας δώσουν μια καλή εικόνα της σύγχρονης Ελληνικής οικογένειας και των συνθηκών διαβίωσης. (επαγγελματικές και οικονομικές συνθήκες, έλλειψη ελεύθερου χρόνου) και σε τι βαθμό αυτές επηρεάζουν την απόκτηση παιδιών.

Τα ερωτηματολόγια είναι ανώνυμα και τα δεδομένα απόρρητα. Η συμβολή σας στην έρευνα μας είναι απαραίτητη και η συνεργασία σας πολύτιμη.

Ευχαριστούμε.

Δημογραφικά στοιχεία

1. Ηλικία μητέρας:.....

Ηλικία πατέρα:.....

2. Έτη έγγαμης συμβίωσης:.....

3. Αριθμός παιδιών:

	Ηλικία	Ηλικία
Αγόρι		
Κορίτσι		

4. Αριθμός αδελφών πατρικής οικογένειας:

	0	1	2	3 και άνω
Πατέρας				
Μητέρα				

5. Τόπος διαμονής:

Αθήνα / Πειραιάς	Ηράκλειο

6. Συνολικό Οικογενειακό Μηνιαίο Εισόδημα:

€3000 και άνω	€2000 - €3000	€1000 - €2000	€500 - €1000

7. Επίπεδο Εκπαίδευσης:

	Πατέρας	Μητέρα
Παρακολούθηση κάποιων τάξεων ή καθόλου του δημοτικού		
Απόφοιτος δημοτικού		
Απόφοιτος γυμνασίου-τεχνικής σχολής		
Απόφοιτος Δευτεροβάθμιας		
Πτυχιούχος Τριτοβάθμιας Τεχνολογικής		
Πτυχιούχος Τριτοβάθμιας Πανεπιστημιακής		
Μεταπτυχιακές σπουδές		

8. Επάγγελμα γονέων (προσδιορίστε):

	Πατέρας	Μητέρα
Δημόσιος τομέας		
Ιδιωτικός τομέας		
Ελεύθερος επαγγελματίας		
Αγρότης		
Άνεργος		

8. Πως θα χαρακτηρίζατε την:

	Πολύ καλή	Καλή	Μέτρια	Κακή	Πολύ κακή
Οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού σας					
Την στεγαστική σας κατάσταση					
Τις συνθήκες διαβίωσης σας, γενικά					

9. Η κατοικία που διαμένει η οικογένειά σας είναι:

- Ιδιόκτητη
- Ενοικιαζόμενη
- Άλλο

10. Η κατοικία σας είναι:

- Δύο δωματίων
- Τριών δωματίων
- Τεσσάρων δωματίων
- Πέντε δωματίων
- Άλλο.....

11. Στην κατοικία διαμένει

	Ναι	Όχι
Μόνο η οικογένειά μας		
Η μητέρα του συζύγου		
Ο πατέρας του συζύγου		
Η μητέρα της συζύγου		
Ο πατέρας της συζύγου		
Άλλος		

12. Πόσο σημαντικές είναι για σας οι παρακάτω αξίες- έννοιες:

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Οικογένεια				
Εργασία				
Επαγγελματική καριέρα				
Θρησκεία				
Προσωπικός χρόνος (χρόνος για εσάς)				
Ενασχόληση με πράγματα που σας ικανοποιούν				

13. Μπορείτε να μας αναφέρετε κάποιους βασικούς λόγους που σας οδήγησαν να αποκτήσετε παιδί/ παιδιά

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Είναι ένα εντελώς φυσικό γεγονός				
Ολοκλήρωση της σχέσης				
Ολοκλήρωση οικογένειας				
Αγάπη για τα παιδιά				
Συναισθηματική ολοκλήρωση				
Κοινωνική αναγνώριση				
Συνέχεια της οικογένειας				
Στήριγμα για τα γηρατειά				
Κληροδότηση περιουσιακών στοιχείων				
Διαιώνιση του είδους				
Υπαρξιακοί λόγοι αυτό-εκτίμησης				
Άλλο, προσδιορίστε				

14. Το παιδί/ παιδιά που ήδη έχετε

	Ναι	Όχι
Επιδιώκατε συνειδητά να το /τα αποκτήσετε την δεδομένη χρονική περίοδο		
Ήταν τυχαίο αλλά ευχάριστο γεγονός		
Ήταν τυχαίο αλλά όχι επιθυμητό γεγονός		
Ήταν επιθυμία και των δύο συζύγων		

15. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο ιδανικός αριθμός παιδιών στην ελληνική οικογένεια;

.....

16. Ποια θεωρείτε ότι είναι σημαντικά εφόδια τα οποία πρέπει να δώσετε στα παιδιά σας

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
«Σωστή» ανατροφή				
Σεβασμός στους μεγαλύτερους				
Κριτική ικανότητα				
Αισιοδοξία για την ζωή				
Να αποφασίζει από κοινού με τους γονείς του				
Πίστη στον εαυτό του				
Εμπιστοσύνη στους ανθρώπους				
Καλή μόρφωση				
Ξένη γλώσσα				
Μουσική –καλλιτεχνική παιδεία				
Αθλητική δραστηριότητα				
Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου				
Οικονομική εξασφάλιση				
Άλλο, προσδιορίστε				

17. Η αυτό-εικόνα μου ως γονιός

	Ναι	Συνήθως	Όχι
Διαθέτω στο παιδί μου/ στα παιδιά μου τον περισσότερο ελεύθερο χρόνο μου			
Ο χρόνος που διαθέτω στα παιδιά μου δεν είναι ποτέ αρκετός			
Τα παιδιά μου είναι πάντα η πρώτη μου προτεραιότητα			
Θα ήθελα τα παιδιά μου να είναι πάντα η πρώτη μου προτεραιότητα, αλλά συχνά η εργασία μου δεν μου το επιτρέπει			
Ασχολούμαι πολλές ώρες τη μέρα για να καλύψω τις ανάγκες των παιδιών μου (φαγητό, ένδυση, καθαριότητα κλπ)			
Πραγματοποιώ πολλές διαδρομές για να τα πάω στις διάφορες δραστηριότητες που έχουν			
Παίζω συχνά με τα παιδιά μου			
Ρωτώ την γνώμη τους για πράγματα που τα αφορούν			
Διασκεδάζουμε μαζί			
Το ότι έχω παιδιά δεν σημαίνει ότι τελείωσε η δική μου ζωή			
Ζω μέσα από τα παιδιά μου			

18. Οι σημερινές οικογένειες έχουν λιγότερα παιδιά απ' ότι στο παρελθόν. Παρακάτω αναφέρουμε μια σειρά από πιθανές αιτίες για τη μείωση αυτή και παρακαλώ να αξιολογήσετε το πόσο σημαντικές είναι για σας.

	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
Οικονομικά προβλήματα				
Το υψηλό κόστος ανατροφής				
Η επιθυμία για πιο άνετη διαβίωση				
Η αυξανόμενη επιθυμία για ανεξαρτησία και προσωπική άνοδο				
Η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας				
Οι ανεπαρκείς υπηρεσίες φύλαξης παιδιών				
Οι σημερινές δυσκολίες στην ανατροφή των παιδιών				
Οι κακές στεγαστικές συνθήκες				
Μικρή διάρκεια γάμων				
Ο φόβος για το μέλλον				
Η μικρή οικογένεια θεωρείται προτιμότερη για τα παιδιά				
Η διάδοση των αντισυλληπτικών μέσων				
Η χαλάρωση της θρησκευτικής πειθαρχίας				
Η υπερβολική συγκέντρωση πληθυσμού στις μεγαλουπόλεις				

19. Βιολογικά μπορείτε να αποκτήσετε (άλλο) παιδί;

- Ναι
- Όχι
- Δεν ξέρω

20. Σχεδιάζετε να αποκτήσετε άλλα παιδιά;

- ναι
- όχι
- Υπό προϋποθέσεις

21. Αν ναι πόσα παιδιά θέλετε να αποκτήσετε;

.....

22. Αν όχι ποιοι μπορεί να είναι οι λόγοι μη απόκτησης άλλου παιδιού:

	Πολύ σημαντικός	Σημαντικός	Λίγο σημαντικός	Καθόλου σημαντικός
Οικονομικοί λόγοι				
Έλλειψη ελεύθερου χρόνου				
Κούραση				
Επιθυμία διατήρησης ελεύθερου χρόνου				
Λόγοι υγείας				
Λόγοι εργασίας και καριέρας της μητέρας				
Λόγοι εργασίας και καριέρας του πατέρα				
Στενότητα κατοικίας				
Θα χρειαζόμουν βοήθεια από συγγενείς				
Θα χρειαζόμουν βοήθεια από τον / την σύζυγο				
Δεν θα μπορέσω να τους προσφέρω όσα θα ήθελα				

23. Αντιμετωπίσατε κατά την διάρκεια προηγούμενης /ων κυήσεων σας, πρόβλημα στον επαγγελματικό σας χώρο;

- Απόλυση λόγω κύησης
- Μη παροχή των νόμιμων δικαιωμάτων(άδειες – ευέλικτα ωράρια)
- Μη παροχή ευκαιριών για επαγγελματική ανέλιξη

24. Για τις ανάγκες του παιδιού / των παιδιών αφιερώνει περισσότερο χρόνο

Η μητέρα
Ο πατέρας
Περίπου τον ίδιο χρόνο

25. Υπάρχει κάποιος συγγενής που βοηθά στη φροντίδα των παιδιών; (κυκλώστε ένα ή παραπάνω)

	πολύ	λίγο	ελάχιστα	καθόλου
Γιαγιά				
Παππούς				
Πεθερά				
Πεθερός				
Θείος - θεία				
Άλλο				

26. Ποιος προσέχει / πρόσεχε το παιδί / τα παιδιά σας όταν εργάζεσθε;

	Μόνο	Κυρίως	Συνήθως	Σπάνια	Ποτέ
Παιδικός σταθμός με αμοιβή					
Παιδικός σταθμός χωρίς αμοιβή					
Ο/ Η σύζυγός μου					
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) μέσα στο σπίτι					
Τρίτο πρόσωπο με αμοιβή μέσα στο σπίτι					
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) έξω από το σπίτι					
Κάθονται μόνα τους					
Άλλο. Προσδιορίστε					

27. Ποιος προσέχει / πρόσεχε το παιδί / τα παιδιά σας για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (αγορά, βραδινές έξοδοι, κλπ)

	Μόνο	Κυρίως	Συνήθως	Σπάνια	Ποτέ
Παιδικός σταθμός με αμοιβή					
Παιδικός σταθμός χωρίς αμοιβή					
Ο/ Η σύζυγός μου					
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) μέσα στο σπίτι					
Τρίτο πρόσωπο με αμοιβή μέσα στο σπίτι					
Μέλος της οικογένειας (συγγενής) έξω από το σπίτι					
Κάθονται μόνα τους					
Άλλο. Προσδιορίστε					

28. Προσδιορίστε ανάλογα με το βαθμό σημαντικότητας τα έξοδά ενός παιδιού.

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Βασικά έξοδα (ένδυση, τροφή)				
Έξοδα φύλαξης				
Έξοδα εξωσχολικών δραστηριοτήτων				
Έξοδα ενδοσχολικών δραστηριοτήτων				
Έξοδα για προσωπικές ανάγκες				

29. Πόσα περίπου είναι τα μηνιαία έξοδα της οικογένειας για το παιδί / παιδιά;

	1 ^ο παιδί	2 ^ο παιδί
Ιδιωτικός παιδικός σταθμός		
Δημόσια εκπαίδευση		
Ξένη γλώσσα		
Φροντιστήρια		
Αθλητικές δραστηριότητες		
Χορός		
Μουσική		
Ένδυση		
Φαγητό		
Κοινωνικές δραστηριότητες		
Φύλαξη		
Υγεία		
Άλλο		
Σύνολο		

30. Από τα παρακάτω μέτρα κοινωνικής πολιτικής, ποια θα μπορούσαν να αποτελέσουν υποστηρικτικό παράγοντα στην απόκτηση κι άλλου παιδιού;

	Πολύ σημαντικό	Σημαντικό	Λίγο σημαντικό	Καθόλου σημαντικό
Οικονομική ενίσχυση (επίδομα 3 ^{ου} παιδιού)				
Εφάπαξ-επιδότηση με την γέννηση κάθε παιδιού				
Φορολογικές ελαφρύνσεις				
Ευνοϊκοί όροι στην λήψη δανείων				
Επάρκεια Δημοσίων παιδικών σταθμών – υπηρεσίες φύλαξης παιδιών				
Ευέλικτο ωράριο εργασίας, χωρίς διακινδύνευση της επαγγελματικής θέσης και ανέλιξης				
Περισσότερες και καλύτερες δυνατότητες μερικής απασχόλησης για εργαζόμενους γονείς				
Σημαντική μείωση στο κόστος εκπαίδευσης				
Άλλο (προσδιορίστε)				

31. Από τα παραπάνω μέτρα ποια θεωρείτε τα δύο πιο σημαντικά:

A..... B.....

32. Ποια από τα παραπάνω μέτρα κοινωνικής πολιτικής θεωρείτε ότι σας βοήθησαν από τη στιγμή που αποκτήσατε παιδί;

A.....
B.....
Γ.....

33. Πόσο σας επηρεάζουν οι ολοένα κι αυξανόμενες οικονομικές ανάγκες των παιδιών στην εποχή μας, στην απόκτηση όσων παιδιών θα θέλατε;

- Είναι ο βασικότερος λόγος
- Μας προβληματίζει κάπως
- Δεν μας απασχολεί καθόλου

